

**T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

**TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE
SORUNLU KREDİLERİN ANALİZİ VE UYGULAMAYA
YÖNELİK POLİTİKA ÖNERİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CEMAL KARAMUSTAFA

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Burak GÜRBÜZ

MART 2013

ÖNSÖZ

Finansal krizlerin banka bilançolarında yarattığı en olumsuz etkilerden biri artan sorunlu kredi miktarlarıdır. Bankaları ana faaliyet alanlarından uzaklaştıran ve bilançoları üzerinde bozulmalar yaratan sorunlu kredilerin artış göstermesi ve/veya kriz dönemlerinde artan sorunlu kredi stokunun çözümlenmesi ise ülkelerin çözüm aradığı ana konulardan biridir.

Yapılan bu çalışmada, sorunlu kredilerin analizi yapılmış ve kredi türleri itibariyle takibe dönüşüm oranları incelenmiştir. Analiz sonucunda, gerek kurumsal gerekse tüketici kredilerinde sorunlu kredi oranlarının alt türler itibariyle önemli farklılıklar gösterdiği belirlenmiştir. Kredi türleri itibariyle takibe dönüşüm oranlarının değişiklik göstermesi, kredi riskinin azaltılması ve sorunlu kredi stokunun çözümlenmesine yönelik politika önerilerine zemin oluşturmuştur.

Bu çalışmanın tamamlanması ise benden maddi ve manevi desteğini esirgemeyenlerin sayesinde olmuştur. Bu nedenle, uzun ve yorucu tez hazırlama sürecimde bilgi ve değerlendirmelerini bana büyük bir sabır ve titizlikle aktaran tez danışmanım Sn. Doç. Dr. Burak GÜRBÜZ'e, değerli üstatlarım Sn. Ercan DOĞAN ve Nizamülmülk GÜNEŞ'e, çalışma arkadaşım Erdinç PERÇEMLİ'ye teşekkürü borç bilirim.

Ayrıca, uzun ve yorucu tez hazırlama sürecimde hep yanımda olan sevgili eşim Seda KARAMUSTAFA ile ulaştığım her başarının temelinde var olan değerli annem Selma KARAMUSTAFA ve babam Seçgin KARAMUSTAFA'ya sonsuz minnettarım. Bana olan katkı ve desteklerini unutamam.

Cemal KARAMUSTAFA

İstanbul, 2013

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	vii
ŞEKİL LİSTESİ	viii
TABLO LİSTESİ	x
RÉSUMÉ	xi
ABSTRACT	xvii
ÖZET	xxii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM**KREDİLERE İLİŞKİN TEMEL BİLGİLER
VE SORUNLU KREDİLER**

1.1.Krediler.....	3
1.1.1. Kredi Tanımı.....	3
1.1.2. Kredi Türleri.....	4
1.1.2.1. Nitelikleri Açısından Krediler.....	5
1.1.2.2. Vadeleri Açısından Krediler.....	5
1.1.2.3. Kullanım Amaçları Açısından Krediler.....	5
1.1.2.4. Teminatları Açısından Krediler.....	6
1.1.2.5. Kaynakları Açısından Krediler.....	7
1.1.2.6. İzin Açısından Krediler.....	7
1.1.3. Kredinin Unsurları.....	7
1.1.4. Kredilendirme İlkeleri.....	8
1.2.Sorunlu Krediler.....	9
1.2.1. Tanımı ve Kapsamı.....	10
1.2.2. Ortaya Çıkış Nedenleri.....	11

1.2.3. Bankacılık Sistemi, Reel Sektör ve Ülke Ekonomisine Etkileri.....	12
1.2.3.1. Sorunlu Kredilerin Bankacılık Sistemine Etkileri.....	13
1.2.3.2. Reel Sektör ve Ülke Ekonomisi Üzerindeki Etkileri.....	14
1.2.4. Sorunlu Kredilerin Başlıca Çözümleme Yöntemleri.....	15
1.2.4.1. Müşteri İle Çalışmaya Devam Edilmesi.....	16
1.2.4.2. Takibe Geçilmesi ve Teminatların Paraya Çevrilmesi....	17
1.2.4.2.1. Özel Takip.....	17
1.2.4.2.2. İdari Takip.....	18
1.2.4.2.3. Kanuni Takip.....	19
1.2.4.3. Sorunlu Kredilerin Varlık Yönetim Şirketlerine Devri...	19

İKİNCİ BÖLÜM

SORUNLU KREDİLER VE BANKACILIK KRİZLERİ

2.1. Risk Kavramı.....	22
2.2. Bankacılık Sektöründe Karşılaşılan Risk Türleri.....	23
2.2.1. Likidite Riski.....	23
2.2.2. Faiz Oranı Riski.....	25
2.2.3. Döviz Kuru Riski.....	26
2.2.4. Operasyonel Risk.....	27
2.2.5. Kredi Riski.....	28
2.3. Bankacılıkta Kredi Riski.....	28
2.4. Sorunlu Krediler ve Bankacılık Krizleri.....	31
2.4.1. Bankacılık Krizleri.....	32
2.4.2. Seçilmiş Krizlerin Sorunlu Krediler Bağlamında İncelenmesi.....	35

2.4.2.1. Kasım 2000 - Şubat 2001 Krizi ve Sorunlu Krediler.....	35
2.4.2.2. Asya Krizi ve Sorunlu Krediler.....	40
2.4.2.3. ABD Mortgage Krizi ve Sorunlu Krediler.....	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KREDİLERİN VE SORUNLU KREDİLERİN YILLAR İTİBARIYLA GELİŞİMİ

3.1. Türk Bankacılık Sektöründe Seçilmiş Bilanço Kalemlerinin Analizi.....	48
3.2. Türk Bankacılık Sektöründe Kredilerin Analizi.....	50
3.2.1. Kurumsal/Ticari Kredilerin Analizi.....	51
3.2.1.1. İnşaat Sektöründe Takibe Dönüşüm Oranları.....	55
3.2.1.2. Tekstil Sektöründe Takibe Dönüşüm Oranları.....	57
3.2.1.3. Toptan Ticaret ve Komisyonculuk Sektöründe Takibe Dönüşüm Oranları.....	59
3.2.1.4. Tarım Sektöründe Takibe Dönüşüm Oranları.....	61
3.2.1.5. Gıda, Meşrubat ve Tütün Sanayisinde Takibe Dönüşüm Oranları.....	62
3.2.2. Tüketici Kredilerinin Analizi.....	64
3.2.2.1. Tüketici Kredilerinin Alt Türler İtibariyle Analizi.....	
3.2.2.1.1. Konut Kredileri.....	66
3.2.2.1.2. Taşıt Kredileri.....	69
3.2.2.1.3. İhtiyaç Kredileri.....	72
3.2.2.1.4. Diğer Krediler.....	74
3.2.2.1.5. Bireysel Kredi Kartları.....	76

3.2.2.1.6. Tüketici Kredilerinde Takibe Dönüşüm Oranları.....	78
3.2.2.2. Tüketici Kredilerinin Kullanıcı Profili Açısından Analizi.....	79
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
SORUNLU KREDİLERİN AZALTILMASI VE ÇÖZÜMLENMESİNE YÖNELİK POLİTİKA ÖNERİLERİ	
4.1. Kredi Riskinin Azaltılmasına Yönelik Politika Önerileri.....	83
4.1.1. Kamu Kurumlarınca Uygulanabilecek Politikalar.....	83
4.1.1.1. Kurumsal Kredilere Yönelik Politika Önerileri.....	84
4.1.1.2. Tüketici Kredilerine Yönelik Politika Önerileri.....	88
4.1.2. Bankalarca Uygulanabilecek Politikalar.....	91
4.1.2.1. Kurumsal Kredilere Yönelik Politika Önerileri.....	91
4.1.2.2. Tüketici Kredilerine Yönelik Politika Önerileri.....	93
4.2. Kriz Dönemlerinde Artış Gösteren Sorunlu Kredilerin Çözümlemesine Yönelik Politika Önerileri.....	96
4.2.1. Kamu Kurumlarınca Uygulanabilecek Politikalar.....	96
4.2.2. Bankalarca Uygulanabilecek Politikalar.....	100
SONUÇ	103
KAYNAKÇA	107
ÖZGEÇMİŞ	115

KISALTMALAR

A.E.	: Aynı Eser
A.G.E.	: Adı Geçen Eser
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BAHT	: Tayland Para Birimi
BCCI	: Bank of Credit and Commerce International
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BKM	: Bankalararası Kart Merkezi
FBE	: Finansal Baskı Endeksi
FED	: Federal Reserve Bank
FYYÇA	: Finansal Yeniden Yapılandırma Çerçeve Anlaşması
FYYP	: Finansal Yeniden Yapılandırma Programı
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMF	: International Monetary Fund
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KGF	: Kredi Garanti Fonu
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
NBER	: The National Bureau of Economic Research
RINGGIT	: Malezya Para Birimi
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TGA	: Tahsili Gecikmiş Alacak
TL	: Türk Lirası
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
VB	: Ve Benzeri
VYŞ	: Varlık Yönetim Şirketi
YP	: Yabancı Para
Y.Y.	: Yüz Yıl

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1.1. Bankacılıkta Temel Kredi Türleri.....	4
Şekil 1.2. Karşılıklar Yönetmeliği'ne Göre Kredilerin Tasnifi.....	10
Şekil 2.1. Kredi Riskini Doğuran Faktörler.....	30
Şekil 2.2. Kriz Sürecinde Takipteki Kredilerin Değişimi.....	38
Şekil 2.3. Tayland, Malezya ve G.Kore'de Sorunlu Kredi Rakamları.	42
Şekil 2.4. FED Gösterge Faiz Oranları.....	44
Şekil 2.5. Mortgage Kredilerinde Gecikme Oranları.....	45
Şekil 3.1. Krediler ve Aktif Toplamının Değişimi.....	48
Şekil 3.2. Türkiye'de Takipteki Kredi Oranlarının Değişimi.....	49
Şekil 3.3. Kurumsal Kredilerinin Değişimi.....	52
Şekil 3.4. Kurumsal Kredilerde Takibe Dönüşüm Oranları.....	53
Şekil 3.5. İnşaat Sektöründe Takibe Dönüşüm Oranları.....	56
Şekil 3.6. Tekstil Sektöründe Takibe Dönüşüm Oranları.....	58
Şekil 3.7. Toptan Ticaret Sektöründe Takibe Dönüşüm Oranları.....	60
Şekil 3.8. Tarım Sektöründe Takibe Dönüşüm Oranları.....	62
Şekil 3.9. Gıda Sektöründe Takibe Dönüşüm Oranları.....	63
Şekil 3.10. Tüketici Kredilerinin Değişimi.....	65
Şekil 3.11. Konut Kredilerinin Değişimi.....	66

Şekil 3.12.	Konut Kredilerinde Takibe Dönüşüm Oranları.....	68
Şekil 3.13.	Taşıt Kredilerinin Değişimi.....	70
Şekil 3.14.	Taşıt Kredilerinde Takibe Dönüşüm Oranları.....	71
Şekil 3.15.	İhtiyaç Kredilerinin Değişimi.....	72
Şekil 3.16.	İhtiyaç Kredilerinde Takibe Dönüşüm Oranları.....	73
Şekil 3.17.	Diğer Kredilerin Değişimi.....	75
Şekil 3.18.	Diğer Kredilerde Takibe Dönüşüm Oranları.....	76
Şekil 3.19.	Bireysel Kredi Kartı Tutarları.....	77
Şekil 3.20.	Bireysel Kredi Kartlarında Takibe Dönüşüm Oranları.....	78
Şekil 3.21.	Tüketici Kredilerinde Takibe Dönüşüm Oranları.....	79

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 3.1. İnşaat Sektörü Kredi ve Takibe Dönüşüm Rakamları.....	55
Şekil 3.2. Tekstil Sektörü Kredi ve Takibe Dönüşüm Rakamları.....	57
Şekil 3.3. Toptan Ticaret Sektörü Kredi ve Takibe Dönüşüm Rakamları..	60
Şekil 3.4. Tarım Sektörü Kredi ve Takibe Dönüşüm Rakamları.....	61
Şekil 3.5. Gıda Sektörü Kredi ve Takibe Dönüşüm Rakamları.....	63

RÉSUMÉ

La fonction principale des banques est de laisser les crédits qu'ils ont reçus des propriétaires de comptable à employer par les personnes disposées et gagner la commission et l'intérêt profite en échange. Fournir la rentabilité attendue et avoir haute qualité d'actives sont des conditions qui sont directement liés aux taux de prêt non exécutifs. Ainsi, la situation ou les crédits non exécutif qui sont définis comme la corruption du contrat de paiement de retour entre la banque et l'emprunteur, retard en collection et l'apparition de dégâts diminue la rentabilité et cause le mal à la qualité d'actif en baissant les values des biens des banques.

Les taux de crédits non exécutif augmentés montrent la première influence sur les banques qui permettent l'utilisation des crédits. Le banques qui n'arrivent pas recueillir ses recevables à l'échéance ne pourront pas réaliser ses responsabilités à l'échéance auront les problèmes de liquidité; les problèmes augmentent la corruption de la qualité des actives et diminution des chiffres de rentabilité qui cause les soucis de la structure financière.

L'augmentation des crédits non exécutives dans le secteur bancaire cause la diminution des replacements des crédits auprès de secteur réel et en conséquence manque de financement est subi dans le secteur réel. En revanche, quand les crédits non exécutifs sont suivis par les banques d'une manière légale ceci peut causer la faillite des entreprises qui en conséquence cause l'augmentation des chiffres de chômage. Évidemment les problèmes subi dans le secteur bancaire influence non seulement le secteur réel mais aussi l'économie général en causant des soucis économique and sociaux.

Présent étude a été préparée pour attirer l'attention sur l'importance des taux de crédits à l'égard du secteur de bancaire. Dans ce contexte les crédits sont divisé en deux parties principales; le changement des taux de rotation suivi et la concentration des types des crédits et secteurs du crédit risque ont été analysé. Les données bancaire et sectoriel utilisé dans l'étude sont fourni à partir des bulletins et rapports de l'Agence de Réglementation de Surveillance Bancaire et des rapports et publications de l'Association des Banques de la Turquie.

En utilisant les données reçues à partir des résultats des analyses, les mesures que les banques et les institutions publiques peuvent prendre dans le but de diminuer le risque de crédit et les suggestions d'application sont fournies. D'autre part, c'est parce que ce n'est pas possible d'éliminer complètement le risque de crédit malgré les mesures prises et en prenant compte que les augmentations subies par le taux de crédits non exécutives vécu spécialement dans les régions de crise économique, les méthodes pour résoudre le crédit stock non exécutif qui pourra apparaître en cas d'une crise potentielle sont soulignés. Dans ce contexte, les suggestions d'applications sont fournies non seulement aux banques mais aussi aux institutions publiques.

Les notions de crédit et les crédits non exécutif sont expliqués dans la première partie de l'étude. La définition du crédit et les principaux types de crédits sont expliqués dans cette partie. Ensuite, les éléments de crédit et les principales de crédit sont définis.

Dans la deuxième section de la première partie la notion de crédit non exécutif a été expliquée et ses raisons d'apparition ont été exprimées. Les raisons causant le crédit non exécutif sont expliquées en se divisant en deux sous-intertitres qui sont intérieur et extérieur raisons et après les influences d'un crédit non exécutif sont déterminées. Dans ce cadre, les banques qui font utiliser le crédit, le secteur bancaire en général, le secteur réel et les influences sur l'économie du pays ont été brièvement expliqués.

À la suite des explications des raisons causant les crédits non exécutifs, les suggestions de solutions principales sont soulignées. En cas de crédit assigné devient un crédit non exécutif, les voies à suivre par les banques sont expliquées en 3 titres principaux qui sont: continuer à travailler avec le client, commencer le suivi et assigner le crédit non exécutif aux entreprises de management de biens.

Dans la deuxième partie de l'étude les crédits non-exécutives et les crises bancaires sont discutées et le tableau numérique apparaît avec les valeurs des crédits non exécutives dans les périodes de crises. Les exemples sélectionnés dans l'étude sont: Novembre 2000-Février 2001 Crise, Crise Asiatique and États-Unis Crise de mort-gage.

Dans cette section initialement la notion de risque a été expliquée et les différentes explications de risque sont fournies. Dans ce contexte, les risques principaux subis dans le secteur bancaire sont déterminés et différents termes comme liquidité, taux d'intérêt, risque de taux de change et risque opérations sont expliqués; risque de crédit qui est plus important vis-à-vis de notre position est expliqué avec davantage de détails.

Dans les explications à propos du risque du crédit, la définition et le contenu ont été insistés et les facteurs causant le risque crédit ont été exprimés. Ensuite, les applications requises pour le management effectif du risque du crédit ont été déterminées. Finalement les chiffres du crédit non exécutif sont analysés dans la deuxième section à l'égard des crises exemplaires. Dans ce contexte, d'abord la crise bancaire a été définie et les raisons sont brièvement expliquées. Après, le processus de sortie des crises sélectionnées est souligné et le tableau numérique composé des valeurs des taux de crédits non exécutifs pendant les périodes de crises a été fourni.

Dans la troisième partie de notre étude, l'analyse des éléments de bilans sélectionnés du secteur bancaire en Turquie a été faite. Dans ce cadre d'abord le total des actifs du secteur bancaire, les crédits et chiffres des crédits suivis sont examinés. Ensuite les crédits sont divisés en trois titres qui sont crédit aux entreprises et crédit à tempérament et la hauteur des taux de conversion suivis dans différents types et secteurs a été examinée.

Dans l'analyse des crédits aux entreprises; le développement du crédit en question, son part parmi les crédits totaux, taux de créances classées, son part des crédits non exécutifs et le développement des crédits des PME et les taux de créances classés dans ce type sont analysés. Pour les crédits aux entreprises; la hauteur des crédits non exclusifs par rapport aux secteurs et les parts des crédits non exécutifs dans le total de ces secteurs sont analysés. Dans ce contexte, 5 secteurs avec le plus haut part parmi les stocks de prêts non performants depuis la fin de 2011 sont analysés. Les secteurs analysés dans le cadre d'analyse sont: construction, textile et produits de textile, commerce en gros et courtage, agriculture, nourriture, boisson et tabac industries.

A la fin de cette analyse, il est vu que une part signifiant des crédits non exécutifs et crédits actifs sont accumulés dans certains secteurs et qu'il y a des différences importantes entre les taux de créances classés des secteurs. Dans l'analyse il est constaté aussi qu'il y a une constante augmentation des taux de crédits dans certains secteurs et qu'il y avait une fluctuation plus haute que moyen.

Pour les analyses des crédits à tempérament; les chiffres des crédits actifs et taux de créances classés sont examinés comme les sous espèces. Dans cet examen, les taux de créances classées sont plus haut que le moyen dans quel type crédits à tempérament à l'égard résidence, véhicule, prêts à la consommation, autres prêts et individuel prêt cartes. A la fin de cet analyse il a été constaté que les taux des crédits non exécutifs sont une fluctuation plus haute que moyen dans certains prêts à tempérament et qu'il y avait des différences importantes entre les taux de créances classées pour les sous espèces.

Dans la troisième partie, l'analyse des prêts à tempérament sont fait en termes de profil d'utilisateur. Dans ce contexte, la revenue, profession et group d'âge des utilisateurs de crédits donnés par les crédits sont analysées.

Les résultats obtenues; les prêts à tempérament sont accumulés plutôt dans les groups à faible revenus et les groupe à faible revenus préfèrent le prêt à tempérament dans le but de fournir les besoins de consommation et les groupes à revenus supérieurs fournissent leur besoins de consommation avec l'intermédiaire de fortune et revenus. En plus, il a été constaté que la moitié des crédits utilisés jusqu'à la fin de Décembre de l'an 2011 ont été utilisés par le group avec revenu stable; les prêts à tempérament utilisés par les membres de profession libres sont juste % 10. Finalement dans l'analyse il a été constaté que % 10 des prêts à tempérament ont été donné aux gens entre l'âge de 36-55, soit à l'âge moyen, le part des prêts utilisés par les gens entre l'âge 18-25 est approximativement % 5.

Dans la quatrième partie de l'étude, diminuer le risque de prêt et les méthodes à suivre pour résoudre les crédits non exécutifs qui augmentent spécialement pendant les périodes de crise sont déterminées; les suggestions de mesures et applications à prendre par les banques et entreprises publiques, Les suggestions d'application suggérée dans cette section sont préparé selon les résultats des analyses obtenues dans la troisième section.

Quatrième section est envisagée sur deux principes et première partie est basée sur les méthodes à appliquer dans le but de diminuer le risque de prêt. Dans ce contexte, les mesures et suggestions d'applications à suivre par les banques et entreprises publiques sont expliquées séparément à l'égard des prêts aux entreprises and prêts à tempérament.

Les mesures à suivre par les institutions publiques dans le but de diminuer le risque de prêt et prêts non exécutifs sont expliqués par rapport aux certaines applications comme suit; limitations de crédit sectoriel, différenciation de taux de réservation à l'égard des secteurs, passer à l'application de rating pour les entreprises, développer le mécanisme de Crédit Garantie Fonds and élargissement de son contenu, détermination de l'entreprise d'expertise indépendante par l'institution centrale pour les prêts au logement, l'allocation de seule limite pour les cartes de crédit.

Les mesures à prendre par les banques dans le but de diminuer le risque de crédit et des crédits non exécutifs sont expliqués par rapport à la certaine application comme suit; analyse de risque sectoriel et politique de crédit, analyses des prêts non exclusifs à l'égard des garanties et renforcement de garanties, diminuer le risque d'accumulation pour les prêts de grandes quantités.

Dans la deuxième section les suggestions de méthodes à suivre si les prêts non exclusifs augmentent pendant les périodes extraordinaires comme crises économiques et arrivent au niveau qui peut nuire le système bancaire ont été expliquées à l'égard des institutions publiques et des banques.

Première suggestion d'application pour les institutions publiques est de construire une entreprise de management de biens centraux qui est conduit par l'état pendant les premières années et de reprendre les biens non exécutifs de banques et fournir liquidité au secteur. Deuxième application est l'association de banques et des emprunteurs et construire un système légal pour reconstruire les crédits.

Première suggestion pour les banques est de réaliser et développer l'application qui est connu comme l'Approche d'Istanbul dans notre pays pendant les périodes de crises. Deuxième application est transférer les stocks de prêts non exécutifs à l'entreprise de management des biens qui sera crée et de concentrer sur les fonctions principales. A la section de conclusion l'étude est brièvement résumée ; les résultats obtenus et les suggestions d'application liées à ces points sont évalués.

ABSTRACT

Banks' main function is to supplied funds, which they collect from savings owners, to borrowers as credit and thus to obtain interest and commission income. There is a direct linkage between banks' expected profitability and asset quality and the rate of non-performing loans. Thus, non-performing loans, which are defined as return delay with broken return agreement between bank and borrower and probability of loss, not only decrease profitability but also damage the asset quality by decreasing assets' value.

Increasing non-performing loans ratio firstly effects the bank which supplied the loans. The bank which can't receive credits on time, can't avoid fulfilling its liabilities on time; therefore, the bank faces with liquidity problem and all these increase the fiscal structure problems by deterioration on assets' quality and profitability.

Increasing non-performing loans in banking sector causes decrease in the credits to real sector, therefore real sector firms face financial shortage. On the other hand, being taken legal proceedings against non-performing loans can cause lots of firms going bankruptcy, as a result of that unemployment numbers can increase. As it is seen, problems in the banking sector cause economic and social problems by effecting both real sector and overall economy.

This study was prepared with consideration of non-performing loans' importance in banking sector. In this context, loans have been divided into two parts and then credit types and sectors which have credit risk intensively and changes in non-performing loans ratios have been studied in sub titles. Banking and sector data which is used in this study, is fundamentally suppliedd from The Banking Regulation and Supervision Board's interactive bulletin and reports and The Banks Association of Turkey's reports and publications.

With the data obtained from the analysis in order to decrease the credit risk, measures and implementation proposals which can be taken by both banks and governmental institutions, are emphasized. On the other hand, policies to resolution of non-performing loans reserve are emphasized, because despite of the taken measures, it is impossible to get rid of credit risk at wholly and especially in the economic crises period non-performing loans ratios increase extremely high. In this framework, application proposes are given for both governmental organizations and banks.

In the first chapter of this study, credit and non-performing credit concepts have been discussed. In this scope, firstly “credit” and the basic credit types have been defined. Then, credit’s constituents and credit principles have been clarified.

In the second part of the first chapter, non-performing credit concept has been explained and the reasons of its occurrence have been defined. Reasons of non-performing credit’s occurrence have been told in two separated part and the effects of non-performing credit have been explained. In this context, effects which are appeared in the creditor bank, banking sector, real sector and the country’s economy, have been briefly explained.

After the explanations of non-performing loans’ reasons, chief resolution methods have been mentioned. Politics which banks will be able to pursue in the situation that credit became non-performing, have been explained below three titles: continuing to work with the customer, taking legal proceedings against non-performing loans and transferring non-performing loans to asset management companies.

In the second chapter, non-performing loans and banking crises have been emphasized, and non-performing loans’ numbers with numerical table during the crises environment have been mentioned. In the study, “October 2000-Februray 2001 Crises, Asian Crises and USA Mortgage Crises” have been selected as examples of crises. In this chapter, firstly, the term of risk has been described, and various risk terms have been mentioned. Within this scope, chief risk types in the banking sector have been emphasized and “liquidity, interest rate, exchange rate and operational” risk types have been mentioned. The credit risk, which is very important for our subject, has been explained in detailed.

In the explanations about credit risk, firstly definition, extent and factors which cause credit risk have been emphasized. Then, implementations for an efficient credit risk management have been mentioned. In the second chapter, lastly, non-performing loans numbers have been analyzed with the context of sample crises. In this scope, at first, banking crisis has been defined and reasons of this crisis have been explained. After that, selected crises' occurrence period and causes have been mentioned briefly, and in the crises periods non-performing loans reached values within a numerical table have been included.

In the third chapter, Turkish banking sector's selected balance sheet components have been analyzed. In this context, firstly, banking sector's size of asset, credits' and non-performing loans' numbers have been analyzed. After that, credits have been separated into two main parts as "corporate credits" and "consumer credits", then non-performing loans ratios in which credit types and sectors were above the average ratio, have been analyzed.

In the analysis of corporate credits; aforementioned credit type's development, share in the total credits, non-performing loans ratios, its share of non-performing loans and SME credit's developments and non-performing loans' numbers in this credit type have been analyzed. Regarding the corporate credits, lastly, sectors' non-performing loans degrees and the share of these sectors' non-performing loans in the total have been analyzed. In this scope, 5 sectors which have the greatest share in non-performing loans reserve in the end of 2011 have been analyzed. "Construction", "textile and textile products", "wholesale trade and brokering", "agriculture, beverage and tobacco industry" sectors are in this content of analysis.

In consequence of the analysis, it has been seen that both supplied and non-performing loans' significant part had concentrated in specific sectors and the non-performing loans ratios had differed significantly among sectors. Furthermore, in the research it has been seen that non-performing loans in the specific sectors had been keeping its high degree and had been fluctuating considerably high above the mean.

As to analysis of consumer credits, numbers of supplied credits and non-performing loans ratios have been examined in subtypes. In this examination, in which type of consumer credits, non-performing loans ratios had been above the mean in context of “mortgage, vehicle credits, personal finance credits, other credits and personal credit cards”. After the analysis, it has been observed that non-performing loans ratios had been fluctuating above the mean in specific consumer credit types and non-performing loans ratios have been differentiated significantly in subtypes.

Consequent of the third chapter, consumer credits have been analyzed as consumers’ profile. In this context; consumer credits’ distribution as consumers’ income, occupation and age groups have been studied.

Obtained findings have showed that consumer credits had densified on low income group and low income group had tended towards consumer credit to satisfy its consume necessities, on the other hand upper income group had used their wealth and income to satisfy its consume necessities. Moreover, in our country by December 2011, approximately half of the consumer credits have been supplied to wage earners who have obtained constant salary, however consumer credits which supplied to self employed people, have been nearly 10% degree. In the research lastly, it has been seen that approximately half of the consumer credits had been supplied to people in the range of 36-55 ages- in other words middle aged group- and consumer credits, which have been supplied to 18-25 aged young people, had constituted 5%.

In the forth chapter of the study, reducing and liquidation of non-performing loans have been told and then, measures and implementation proposals which should be taken into account by both governmental institutions and banks, have been stated. Implementation proposals which have been stated in this chapter, have been prepared by using the findings of analysis in the third chapter.

The forth chapter has been structured over two fundamental part and in this first part possible politics have been emphasized in order to reduce non-performing loans. Within this scope, measures and implementation proposals which can be taken by governmental institutions and banks, have been explained separately in the context of corporate credits and consumer credits.

In order to reduce non-performing loan ratios, measures which can be taken by governmental institutions, have been explained within that framework of implementations as; sectoral credit limitation, diversification of reserve ratios as sectors, changing over to corporation based rating, developing and extending the scope of Credit Guaranty Fund, independent expertise firms being selected by central institution in mortgages, providing only one limit to credit cards.

On the other hand in order to reduce non-performing loan ratios, measures which can be taken by banks, have been explained within that framework of implementations as; sectoral risk analysis and credit policy, analyzing non-performing risk with respect to assurance and reinforcing assurance, reducing risk of densifying in big amounteds credits.

In the second part, politics which can be implied by governmental institutions and banks when non-performing credits' amounts threaten the banking system, have been explained.

The first implementation proposal for governmental institutions has been to found a central asset management corporation which is founded with government's leadership in crises periods and which gives liquidation to sector by taking banks' non-performing assets. And the second implementation proposal has been to establish legal structure for gathering banks and borrowers to make an agreement for restructuring the loans.

The first implementation proposal for banks has been to improve the implementation which is known as Istanbul Approach in our country and to put into practice this implementation during the crises period. The second implementation proposal has been to transfer non-performing loans reserve to established central asset management corporation, therefore banks can focus on their real functions.

As to conclusion part, study has been summarized briefly, findings and implementation proposals for these findings have been evaluated.

ÖZET

Bankaların temel işlevi, tasarruf sahiplerinden sağlamış oldukları fonları talep edenlere kredi olarak kullandırmak ve karşılığında faiz ve komisyon geliri elde etmektir. Bankaların beklenen karlılığı sağlamaları ve aktif kalitesinin yüksek olması ise sorunlu kredi oranları ile doğrudan bağlantılıdır. Nitekim, banka ile kredi borçlusu arasındaki geri ödeme anlaşmasının önemli şekilde bozularak, tahsilatın gecikmesi ve zarar olasılığının ortaya çıkması olarak tanımlan sorunlu kredilerin artış göstermesi, hem bankaların karlılığını azaltmakta hem de banka varlıklarının değerini düşürerek aktif kalitesine zarar vermektedir.

Artan sorunlu kredi oranları ilk etkisini, krediyi kullandıran banka üzerinde göstermektedir. Alacaklarını vadesinde tahsil edemeyen banka, yükümlülüklerini vadesinde gerçekleştirmekten imtina edemeyeceği için, likidite sorunu ile karşılaşmakta, yaşanan sorunlar aktif kalitesinde bozulma ve karlılık rakamlarındaki düşüşle birlikte, mali bünye sorunlarını arttırmaktadır.

Bankacılık kesiminde sorunlu kredilerin artması, reel sektöre kredi plasmanlarının da azalmasına neden olmakta, buna bağlı olarak reel sektörde finansman sıkıntısı yaşanmaktadır. Diğer taraftan, sorunlu hale gelen kredilere ilişkin bankalarca kanuni takibe geçilmesi çok sayıda şirketin iflasına neden olabilmekte, bunun sonucunda işsizlik rakamları artış gösterebilmektedir. Görüldüğü üzere bankacılık kesiminde yaşanan sorunlar hem reel sektörü hem de ekonominin genelini olumsuz etkileyerek ekonomik ve sosyal sorunlara yol açmaktadır.

Yapılan bu çalışma, sorunlu kredi oranlarının bankacılık sektörü açısından taşıdığı önem dikkate alınarak hazırlanmıştır. Bu kapsamda, krediler iki ana kısma ayrılarak, alt türler itibariyle takibe dönüşüm oranlarının değişimi ve kredi riskinin hangi kredi türlerinde ve sektörlerde yoğunlaştığı incelenmiştir. Çalışmada kullanılan bankacılık ve sektör verileri temel olarak, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun interaktif bülten ve raporları ile Türkiye Bankalar Birliği'nin rapor ve yayınlarından sağlanmıştır.

Analiz sonucunda ulaşılan verilerden yola çıkılarak, kredi riskinin azaltılması amacıyla gerek kamu kurumlarınca gerekse bankalarca alınabilecek önlemler ve uygulama nerileri üzerinde durulmuştur. Diğer taraftan, alınan önlemlere karşın kredi riskinin tamamen ortadan kaldırılabilmesi mümkün olmadığından ve özellikle ekonomik kriz dönemlerinde sorunlu kredi oranlarının yaşadığı yükselişler dikkate alınarak, olası bir kriz anında ortaya çıkacak sorunlu kredi stokunun zmlenmesine yönelik politikalar üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede hem kamu kurumlarına hem de bankalara yönelik uygulama nerileri getirilmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde kredi ve sorunlu kredi kavramları ele alınmıştır. Bu kapsamda öncelikle kredinin tanımlaması yapılmış ve temel kredi türlerine değinilmiştir. Ardından kredinin unsurları ve kredilendirme ilkeleri açıklanmıştır.

Birinci bölümün ikinci kısmında ise sorunlu kredi kavramı açıklanmış ve ortaya çıkış nedenleri üzerinde durulmuştur. Sorunlu krediyi ortaya çıkaran nedenler; i ve dış etkenler olarak iki kısma ayrılarak açıklandıktan sonra, kredinin sorunlu hale gelmesinin etkileri belirtilmiştir. Bu çerçevede, krediyi kullandıran banka, bankacılık sektörünün geneli, reel sektör ve ülke ekonomisi üzerinde ortaya çıkan etkiler kısaca açıklanmıştır.

Sorunlu kredileri ortaya çıkaran nedenlere ilişkin yapılan açıklamaların ardından, başlıca zmlenme yöntemleri üzerinde durulmuştur. Tahsis edilen kredinin sorunlu hale gelmesi durumunda bankanın izleyebileceği politikalar “müşteri ile çalışmaya devam edilmesi, takibe geçilmesi ve sorunlu kredinin varlık yönetim şirketlerine devredilmesi” olarak 3 ana başlık altında açıklanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, sorunlu krediler ile bankacılık krizleri üzerinde durulmuş ve kriz dönemlerinde sorunlu kredilerin ulaştığı değerler ile ortaya çıkan rakamsal tabloya değinilmiştir. Çalışmada seçilen örnek krizler ise “Kasım 2000-şubat 2001 Krizi, Asya Krizi ve ABD Mortgage Krizi” olarak belirlenmiştir.

Bu bölümde ilk olarak risk kavramı açıklanmış olup, çeşitli risk tanımlamalarına yer verilmiştir. Bu kapsamda bankacılıkta karşılaşılan başlıca risk türleri üzerinde durulmuş ve “likidite, faiz oranı, döviz kuru riski ve operasyonel risk” kavramlarına değinilmiş, konumuz açısından önem taşıyan kredi riski ise daha detaylı açıklanmıştır.

Kredi riskine ilişkin yapılan açıklamalarda öncelikle tanım ve kapsam üzerinde durulmuş, kredi riskini ortaya çıkaran faktörler açıklanmıştır. Ardından kredi riskinin etkin yönetimi için gerçekleştirilmesi gereken uygulamalar belirtilmiştir. İkinci bölümde son olarak, örnek krizler bağlamında sorunlu kredi rakamları incelenmiştir. Bu kapsamda öncelikle bankacılık krizinin tanımı yapılmış ve nedenleri kısaca açıklanmıştır. Ardından seçilmiş krizlerin ortaya çıkış süreci ve nedenleri üzerinde durularak, kriz dönemlerinde sorunlu kredi oranlarının ulaştığı değerler ile oluşan rakamsal tabloya yer verilmiştir.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde Türkiye’de bankacılık sektörünün seçilmiş bilanço kalemlerinin analizi yapılmıştır. Bu kapsamda ilk olarak; bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü, krediler ve takipteki kredi rakamları incelenmiştir. Ardından krediler; “kurumsal krediler” ve “tüketici kredileri” olmak üzere iki ana kısma ayrılarak, hangi kredi türlerinde ve sektörlerde takibe dönüşüm oranlarının yükseklik arz ettiği incelenmiştir.

Kurumsal kredilerin analizinde; söz konusu kredi türünün gelişimi, toplam krediler içerisindeki payı, takibe dönüşüm oranları, sorunlu kredilerden aldığı pay ile KOBİ kredilerinin gelişimi ve bu kredi türünde takibe dönüşüm rakamları incelenmiştir. Kurumsal kredilere ilişkin son olarak, hangi sektörlerde sorunlu kredi oranlarının yükseklik arz ettiği ve bu sektörlerdeki sorunlu kredilerin toplam içerisindeki payları analiz edilmiştir. Bu kapsamda, 2011 yılı sonu itibariyle takipteki kredi stoku içerisinde en fazla paya sahip 5 sektör incelenmiştir. Analiz kapsamında incelenen sektörler ise; “inşaat”, “tekstil ve tekstil ürünleri”, “toptan ticaret ve komisyonculuk”, “tarım”, “gıda, meşrubat ve tütün sanayisi” olmuştur.

Yapılan analiz sonucunda, gerek kullanılan kredilerin gerekse sorunlu hale gelen kredilerin önemli bir kısmının belirli sektörlerde yoğunlaştığı ve sektörler arasında takibe dönüşüm oranlarının ciddi farklılıklar içerdiği görülmüştür. Yapılan incelemede ayrıca, belirli sektörlerde sorunlu kredi oranlarının sürekli olarak yükseklik arz ettiği ve ortalamanın oldukça üzerinde dalgalanma gösterdiği gözlenmiştir.

Tüketici kredilerinin analizinde ise alt türler itibariyle kullanılan kredi rakamları ve takibe dönüşüm oranları incelenmiştir. Yapılan incelemede hangi tür tüketici kredilerinde takibe dönüşüm oranlarının ortalamasının üzerinde seyrettiği; “konut, taşıt, ihtiyaç kredileri, diğer krediler ve bireysel kredi kartları” bağlamında ele alınmıştır. Yapılan analiz sonucunda belirli tüketici kredisi türlerinde sorunlu kredi oranlarının sürekli olarak ortalamasının üzerinde dalgalanma gösterdiği ve alt türler itibariyle takibe dönüşüm oranlarının önemli farklılıklar içerdiği gözlenmiştir.

Üçüncü bölümde son olarak tüketici kredilerinin kullanıcı profili açısından analizi yapılmıştır. Bu kapsamda; bankalarca tahsis edilen tüketici kredilerinin kullanıcıların gelir, meslek ve yaş gruplarına göre dağılımı incelenmiştir.

Ulaşılan sonuçlar; tüketici kredilerinin daha çok alt gelir gruplarında yoğunlaştığını ve alt gelir grubunun tüketim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tüketici kredilerine yöneldiğini, üst gelir grubunun ise tüketim ihtiyaçlarını servet ve gelirleri aracılığıyla karşıladığını göstermiştir. Ayrıca, ülkemizde 2011 yılı Aralık ayı itibariyle kullanılan tüketici kredilerinin yaklaşık yarısının sabit gelir elde eden ücretli kesime kullandırıldığını, serbest meslek mensuplarına kullanılan tüketici kredilerinin ise %10 seviyelerinde kaldığını göstermiştir. Yapılan incelemede son olarak, tüketici kredilerinin yaklaşık yarısının 36-55 yaş aralığına diğer bir ifade ile orta yaş grubuna tahsis edildiği, 18-25 yaş arası genç kesime kullanılan tüketici kredilerinin payının ise %5 seviyelerinde kaldığı görülmüştür.

Çalışmanın dördüncü bölümünde, kredi riskinin azaltılması ve özellikle kriz dönemlerinde artan sorunlu kredilerin çözümlenmesine yönelik politikalar üzerinde durularak, kamu kurumlarınca ve bankalarca alınması gereken önlemler ve uygulama önerileri açıklanmıştır. Bu bölümde belirtilen uygulama önerileri, üçüncü bölümde ulaşılan analiz sonuçları esas alınarak hazırlanmıştır.

Dördüncü bölüm iki temel üzerine şekillenmekte olup, ilk kısımda kredi riskinin azaltılması amacıyla uygulanabilecek politikalar üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda kamu kurumları ve bankalarca alınabilecek önlemler ve uygulama önerileri kurumsal krediler ve tüketici kredileri bağlamında ayrı ayrı açıklanmıştır.

Kredi riskinin ve sorunlu kredilerin azaltılması amacıyla kamu kurumlarınca alınabilecek önlemler; sektörel kredi sınırlaması, karşılık oranlarının sektörler itibariyle farklılaştırılması, firma bazlı rating uygulamasına geçilmesi, Kredi Garanti Fonu mekanizmasının geliştirilmesi ve kapsamının genişletilmesi, konut kredilerinde bağımsız ekspertiz firmasının merkezi kuruluş tarafından belirlenmesi, kredi kartlarında tek limit tahsisi gibi uygulamalar çerçevesinde açıklanmıştır.

Kredi riskinin ve sorunlu kredilerin azaltılması amacıyla bankalarca alınabilecek önlemler ise; sektörel risk analizi ve kredi politikası, sorunlu kredilerin teminat yönünden analizi ve teminatların güçlendirilmesi, büyük tutarlı kredilerde yoğunlaşma riskinin azaltılması gibi uygulamalar çerçevesinde açıklanmıştır.

İkinci kısımda ise, kriz gibi olağanüstü dönemlerde sorunlu kredilerin artarak bankacılık sistemine zarar verecek boyutlara ulaşması halinde uygulanabilecek politika önerileri, kamu kurumları ve bankalar açısından açıklanmıştır.

Kamu kurumlarına yönelik ilk uygulama önerisi devletin kriz dönemlerinde kuruluşunda öncülük ettiği ve bankaların sorunlu varlıklarını devralarak sektöre likidite sağlayan merkezi bir varlık yönetim şirketinin kurulması olmuştur. İkinci uygulama ise bankalar ile kredi borçlularının bir araya gelerek, borçlarını yeniden yapılandırabilecekleri yasal yapının kurulması olmuştur.

Bankalara yönelik ilk öneri, ülkemizde İstanbul Yaklaşımı olarak bilinen uygulamanın geliştirilerek kriz dönemlerinde hayata geçirilmesidir. İkinci uygulama ise artan sorunlu kredi stokunun kurulacak merkezi varlık yönetim şirketine devredilerek, bankaların asli fonksiyonlarına odaklanmasıdır.

Sonuç kısmında ise çalışma kısaca özetlenmiş, elde edilen sonuçlar ve buna bağlı olarak getirilen uygulama önerileri değerlendirilmiştir.

GİRİŞ

20.yy'ın son çeyreği finans sektörünün ekonomi içerisindeki büyüklük ve öneminin hızla arttığı bir sürece sahne olmuş ve söz konusu gelişim 21.yy'ın ilk yıllarında da devam etmiştir. Finans sektöründe en fazla gelişim gösteren kesim ise kuşkusuz bankacılık olmuştur.

Bankacılık kesiminin ekonomi içerisindeki büyüklük ve etkisinin hızla artışı ise beraberinde önemli riskleri getirmiştir. Nitekim son yaşanan ve etkileri halen devam eden "Mortgage Krizi" ekonomide bankaların ne kadar önemli olduğunu ve bu kesimde yaşanan bir krizin diğer sektör ve ekonomileri ne ölçüde etkilediğini açık bir şekilde göstermiştir.

Yaşanan krizlerin banka bilançolarında ortaya çıkardığı en önemli problemlerden biri sorunlu kredilerin artış göstermesidir. Kredilerin geri dönüşünde sorunlar yaşanması ise bankaların alacaklarını zamanında tahsil edememesi anlamına gelmekte olup, bu durum bankaların aktif kalitesine zarar verirken, yükümlülüklerini de zamanında yerine getirememelerine neden olabilmektedir.

Sorunlu kredilerin artış göstererek yüksek boyutlara ulaşmasının ilk etkisi krediyi kullandıran banka üzerinde olmakla birlikte, bu durumun bankacılık sisteminin geneli ve ülke ekonomisi üzerinde de önemli etkileri bulunmaktadır. Diğer taraftan kredinin sorunlu hale gelmesinden krediyi kullanan bireyler ve şirketler de etkilenmektedir. Nitekim Türkiye'de yaşanan Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinde, bankaların sorunlu kredileri önemli oranlara ulaşmış, birçok kişi ve firma kullanmış olduğu kredileri geri ödeyememe sorunu ile karşılaşmıştır. Buna bağlı olarak çok sayıda firma yaşanan kanuni takipler nedeniyle iflas noktasına gelmiş ve çok sayıda insan işsiz kalmıştır. Diğer taraftan bankalarca alınan ipotek ve rehinler nedeniyle çok sayıda kredi kullanıcısının konut, taşıt vb. varlıkları kanuni takibe uğramış ve önemli sosyal sorunlar ortaya çıkmıştır.

Bu bağlamda, bankaların artan sorunlu kredilerinin çözülmesi amacıyla oluşturulacak politikalarda sadece iktisadi çözümler üretmek sorunun yalnızca tek tarafı ile ilgilenmek anlamına geleceğinden, sorunun sosyal yönünü de ele alan çözümler üretilmesi, daha sağlıklı sonuçlar verecektir.

Yapılan bu çalışmada, Türkiye’de bankacılık sektörünün büyüklüğü ve önemi dikkate alınarak, sistemdeki sorunlu kredilerin artış göstermemesi amacıyla alınabilecek önlemler ile özellikle kriz dönemlerinde yükseliş gösteren sorunlu kredi stokunun çözümlenmesine yönelik politikalar üzerinde durulacaktır.

Yapılan bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, kredilere ilişkin temel bilgilere değinilecek olup, ardından sorunlu kredilere ilişkin bilgilere yer verilecektir.

İkinci bölümde sorunlu krediler ile bankacılık krizleri arasındaki ilişki incelenecektir. Bu kapsamda öncelikle bankacılık kesiminde ortaya çıkan risk türlerine ve ardından bu risklerden konumuz ile bağlantılı olan kredi riskine değinilecektir. Kredi riskine ilişkin açıklamalar sonrası bankacılık krizlerine yer verilecek ve bankacılık krizlerinin nedenleri ile banka bilançolarında ortaya çıkardığı etkiler özet açıklanacaktır. Ardından, yakın dönemde yaşanan krizlerin sorunlu kredi oranları üzerindeki etkileri ve oluşan rakamsal tabloya değinilecektir.

Üçüncü bölümde krediler ve sorunlu kredilerin makro ve mikro bazlı analizi yapılacaktır. Bu kısımda öncelikle bankacılık sektörünün temel makro verileri incelenecek, ardından kredilerin mikro düzeyde analizi yapılacaktır. Yapılacak mikro analizde, kredilerin sektörler ve alt türler itibariyle kullandırım ve sorunlu hale dönüşüm oranları incelenecektir.

Dördüncü bölümünde ise analiz sonuçlarından yola çıkılarak, sorunlu kredilerdeki artışın önlenmesi ve özellikle kriz dönemlerinde yükseliş gösteren sorunlu kredi stokunun çözümlenmesi amacıyla uygulanabilecek politika önerilerine yer verilecektir. Oluşturulacak politika önerileri hem kamu kurumlarına hem de krediyi kullandıran ve kullanan taraflara yönelik olacaktır.

Sonuç kısmında ise, çalışmanın bütününe ilişkin genel bir değerlendirme yapılarak, ulaşılan sonuçlar özet olarak açıklanacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KREDİLERE İLİŞKİN TEMEL BİLGİLER

VE SORUNLU KREDİLER

1.1. Krediler

1.1.1. Kredi Tanımı

Genel anlamda kredi; herhangi bir kimseye para vermek ya da parasını sonra almak kaydıyla ona mal vermeyi kabul etmek ya da alınacak bir mal, yapılacak bir hizmetin yerine getirilmesine kefalet etmek veya garanti vermek şeklindeki uygulamaya verilen isimdir.¹

Bankacılık açısından ise kredi; bir bankanın yapacağı istihbarat sonucunda, gerçek veya tüzel kişilere yasalar, bankanın iç politikaları ve kredi kaynakları da göz önünde bulundurularak teminat karşılığı veya teminatsız olarak, para, teminat veya kefalet vermek şeklinde tanınmış olan limittir.²

Kredinin kanuni tanımına bakıldığında, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda açık bir kredi tanımlaması yapılmadığı, yalnızca kredi sayılabilecek işlemlerin belirtildiği görülmektedir. Kanunun "Krediler" başlıklı 48'inci maddesinde; "Bankalarca verilen nakdi krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayrinakdi krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdi krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayrinakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu Kanun uygulamasında kredi sayılır..." denilerek, nelerin kredi kapsamına girdiği belirtilmiştir.

¹ İlker Parasız, **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2009, s.227.

² Mustafa Savaşal, **Kredi Türleri ve Risk Yönetimi**, Türkiye Bankalar Birliği Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, İstanbul, 06-08.10.2003, s.3.

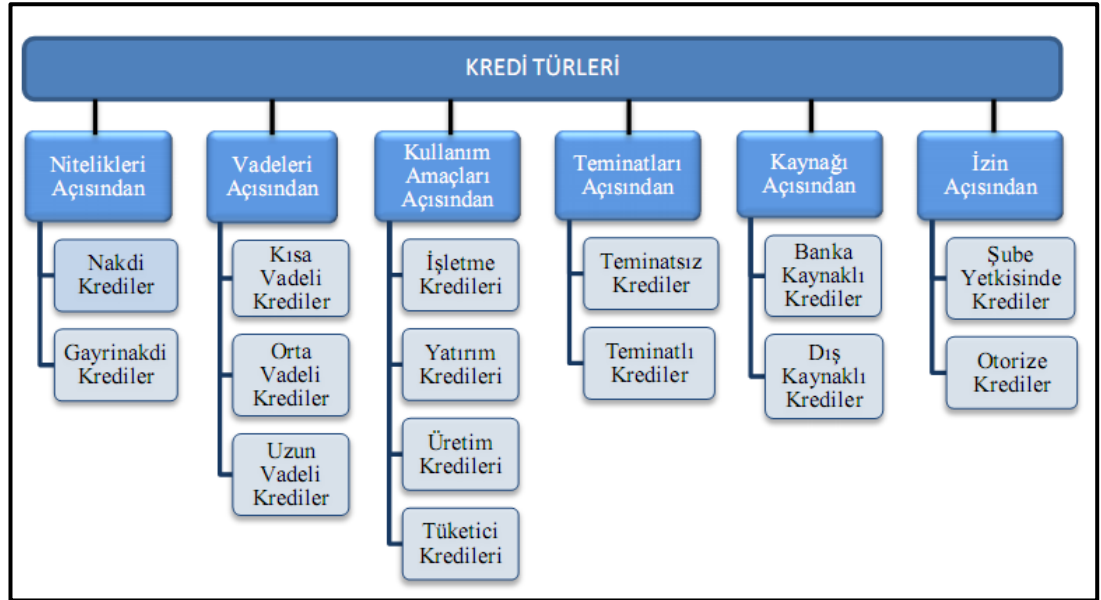
5411 sayılı Kanun'da yer alan düzenlemeye paralel olarak, 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete'de yayımlananarak yürürlüğe giren "Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin" Tanımlar başlıklı 3'üncü maddesinde de açık bir kredi tanımı yapılmamış, yalnızca nelerin kredi sayılacağı belirtilmiştir.

1.1.2. Kredi Türleri

Bankacılık sektöründe yaşanan gelişmelere bağlı olarak, sunulan finansal ürünlerin çeşitliliği yıllar itibariyle artış göstermiştir. Sektörde artan rekabet ve müşterilere sunulan bankacılık ürünlerinde farklılığa gidilerek kar rakamlarının yükseltilmesi isteği, bu gelişimde etkili olmuştur. Bankaların ana faaliyet gelirini krediler ve kredilerden alınan faiz ve komisyonların oluşturması ise çeşitliliğin en fazla arttığı bankacılık ürününün krediler olmasını sağlamıştır.

Günümüzde çok çeşitli kredi tasnifleri yapılabilmekle birlikte, temel olarak yapılan sınıflandırmaya aşağıda yer verilmiştir.

Şekil 1.1. Bankacılıkta Temel Kredi Türleri

Kaynak: Orhan Sevilengül, **Banka Muhasebesi**, Gazi Kitabevi, Ankara, Mart 1999, s.117-119.

1.1.2.1. Nitelikleri Açısından Krediler

Nitelikleri açısından krediler nakdi ve gayrinakdi krediler olmak üzere 2'ye ayrılmaktadır. Bu kapsamda nakdi krediler; belirli bir gelir getirecek şekilde faiz ve/veya komisyon karşılığında nakit para olarak kullanılan kredilerdir. Nakdi krediler bankacılıkta kullanılan en yaygın kredi türü olup bu tür kredilere; borçlu cari, iskonto, iştirah, avans, senetler karşılığı krediler örnek olarak verilebilmektedir.³

Gayrinakdi krediler ise; bankanın alacağı bir ücret ya da komisyon karşılığında bir işin yapılması veya bir borcun ödenmesi konusunda taahhütte bulunması, kefil olması veya aval vermesi suretiyle kullanılan kredilerdir.

Gayrinakdi kredilerde banka nakit bir ödeme yapmamakta olup, yalnızca borcun ödenmemesi veya yüklenilen işin yerine getirilmemesi halinde taahhüt edilen tutarı ödemeyi garanti etmektedir. En yaygın karşılaşılan gayrinakdi krediler; teminat ve kefalet mektupları, kabul ve aval kredileri, akreditif kredileri ve prefinansman kredileridir.⁴

1.1.2.2. Vadeleri Açısından Krediler

Vadeleri açısından krediler; kısa, orta ve uzun vadeli krediler olmak üzere 3'e ayrılmaktadır. Bu kapsamda kredinin açıldığı tarih ile geri ödemesinin yapılacağı tarih kısa vadeli kredilerde en fazla 1 yıl, orta vadeli kredilerde 1 ile 5 yıl, uzun vadeli kredilerde ise 5 yıl ve üzeridir.

1.1.2.3. Kullanım Amaçları Açısından Krediler

Kullanım amaçları açısından krediler; işletme, yatırım, üretim ve tüketici kredileri olmak üzere 4'e ayrılmaktadır. İşletme kredileri; işletmelerin faaliyetlerini finanse etmek ve döner sermaye ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kullanılan kredilerdir. Yatırım kredileri; işletmelere, bina ve tesislerin yapımı ile sabit kıymetlerin finansmanı amacıyla açılan orta ve uzun vadeli kredilerdir. Üretim

³ Hüsamettin Ataçoğlu, "Kredi Riski Takibi, Sorunlu Krediler ve Erken Uyarı Sistemleri", T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2006, s.41.

⁴ Osman Oy, Gülcan Güngöler, **Türk Hukuk Mevzuatına Göre Kredi ve Kredi Teminatları**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2008, s.14.

kredileri ise; firmalara üretim faaliyetlerinin finansmanı ve sermaye ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla açılan kredilerdir.⁵

Diğer bir kredi türü olan tüketici kredileri; ticari amaçlar dışında mal ve hizmet alımı için doğrudan doğruya tüketiciye tanınan kredilerdir. Tüketici kredileri tüketim malları alımının finansmanında kullanılan bir kredi türü olduğundan, ekonomik karakteri ticari ve sınai kredilerden ayrılmaktadır. Ayrıca bu tür krediler, kişilere bugünün geliriyle karşılayamadıkları ihtiyaçlarını yarının geliriyle karşılama olanağı sağladığından, talep artırıcı yönü de bulunmaktadır.⁶

1.1.2.4. Teminatları Açısından Krediler

Teminatları açısından krediler; teminatl ve teminatsız krediler olmak üzere 2'ye ayrılmaktadır. Teminatsız krediler "açık kredi" olarak da adlandırılmakta olup, müşterinin şahsi kredi değerliliğine güvenilerek ve sadece kredi müşterisinin imzası mukabilinde açılmaktadır. Bu tür krediler ani nakit ihtiyaçlarında veya banka tarafından iyi bilinen firma ve/veya projelerin finansmanında kullanılmaktadır. Açık krediler müşteri imzası haricinde herhangi bir teminata bağlanmadığından, diğer kredi türleri ile kıyaslandığında kredi riski açısından daha yüksek bir risk düzeyine sahiptir. Taşıdığı yüksek risk nedeniyle bu tür kredilerin varlık, moralite ve kredibilite bakımlarından çok olumlu bulunan firma ve/veya projelere kullandırılması gerekmektedir.⁷

Teminatl krediler ise; kredi riskini azaltmak açısından, kredi kullanan müşterinin imzasına ek olarak diğer birtakım güvenceler alınarak açılan krediler olup, şahsi teminatl krediler (kefalet karşılığı krediler) ve maddi teminatl krediler olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır. Şahsi teminatl krediler, kredi müşterisinin dışında bir veya birden fazla gerçek/tüzel kişinin imzası (kefaleti) karşılığında kullandırılmakta olup, borcun ödenmemesi durumunda kefalet veren, asıl borçlu ile birlikte borcu üstleneceğini taahhüt etmektedir. Maddi teminatl krediler ise; krediye teminat olarak hisse senedi, tahvil, mevduat, nakit, altın, ticari işletme,

⁵ Birgül Şakar, **Banka Kredileri ve Yönetimi**, Beta Basım, İstanbul, 2006, s.56.

⁶ Nihal İnağ, "Tüketici Kredileri", TCMB Araştırma Planlama ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Tartışma Tebliği, No:9011, Ankara, 1990, s.1-2.

⁷ Oy ve Güngöler, **a.g.e.**, s.10.

gayrimenkuller gibi birtakım maddi değerlerin rehnedilmesi karşılığında kullandırılan kredilerdir.⁸

1.1.2.5. Kaynakları Açısından Krediler

Kaynağı açısından krediler banka veya banka dışı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Banka kaynaklı kredilerde, kredi bankanın kendi iç fonlarından, banka dışı kaynaklı kredilerde ise Merkez Bankası ve yabancı bankalar gibi diğer kurumlardan sağlanmaktadır.

1.1.2.6. İzin Açısından Krediler

İzin açısından krediler, yetkinin şube veya daha üst bir makamda oluşuna göre şube yetkili ve otorize krediler olarak ikiye ayrılmaktadır. Şube yetkili kredilerde, kredi şubeye tanımlanmış limitler çerçevesinde ve başka bir üst makamın onayı aranmaksızın kullandırılırken, otorize kredilerde, kredi Bölge Müdürlüğü, Genel Müdürlük, Kredi Komitesi veya Yönetim Kurulu gibi daha üst makamların onayı ile kullandırılmaktadır.⁹

1.1.3. Kredinin Unsurları

Kredinin zaman, güven, risk ve gelir olmak üzere 4 temel unsuru bulunmaktadır. Zaman unsuru; kullandırıldığı tarihte kredinin geri ödeme gününün (vadenin) belirlenmiş olmasını ifade etmekte olup, vade unsurunun bulunmaması durumunda, yapılan işlemin kredi niteliğinden bahsedilememektedir.¹⁰ Güven unsuru; krediye konu borcun zamanında ödeneceğinden emin olunmasını ifade etmekte olup, bu unsurun yitirilmesi halinde açılmış olan kredinin geri ödenmesinin tehlikeye girmesi söz konusu olmaktadır. Bu nedenle güven unsuru kredinin ana ve hakim unsurlarından birisini oluşturmaktadır.

Üçüncü unsur olan risk; kredi borcunun vadesinde ödenmeme olasılığını ifade etmektedir. Söz konusu riskin seviyesi kredi alan tarafın yükümlülüklerini zamanında yerine getirememe durumuna ve alınacak teminatın niteliğine göre değişim göstermektedir. Dördüncü unsur olan gelir ise; kredinin verimini ifade

⁸ Şakar, **a.g.e.**, s.53-55.

⁹ Savaşal, **a.g.e.**, s.9.

¹⁰ Mehmet Takan, **Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001, s.243.

etmekte olup, bankaların en önemli gelir kaynağını kredilerden alınan faiz ve/veya komisyonlar oluşturmaktadır.¹¹

1.1.4. Kredilendirme İlkeleri

Bankaların temel faaliyeti talep edenlere, belirli bir faiz ve komisyon karşılığında fon kanalizasyon etmek olduğundan ve bankaların gelirlerinin büyük kısmını kredilerden sağlanan faiz ve komisyonlar oluşturduğundan, kredi kullandırma politikalarının iyi belirlenmesi ve kredilendirme ilkelerine uyulması banka bilançolarının risk seviyesini azaltarak, karlılık üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır.

Kredi tahsis kararı, karlılık, likidite ve risk dengesi gözetenek, bankanın kredi politikasına uygun olarak alınmalıdır. Kredi kullandırımında çeşitli risklere maruz kalan bankaların kredi kullandırım kararlarında göz önüne alması gereken 4 temel ilke bulunmaktadır.

Kredi tahsisinde güvenlik ilkesi; kredi talep eden firmanın finansal yapısı, piyasadaki itibarı ve tecrübesi hakkında gerekli değerlendirmelerin yapılarak, kredinin kararlaştırılan vadede geri ödeneceğine dair banka nezdinde yeterli kanaatin oluşmasını ifade etmektedir.¹² Bu prensibe göre kredi kararları güncel ve güvenilir bilgilere dayandırılmalı ve müşteri bilgileri dikkatlice analiz edilmelidir.¹³

Kredi tahsisinde seyyaliyet ilkesi; kredinin dolu ve donuk bırakılmamasını ve vadesinde geri ödenmesini ifade etmektedir. Bu ilke çerçevesinde; tahsis olunan kredinin firma amaçlarına uygun olarak kullandırılması, firmalara ihtiyacının üzerinde kredi tahsis edilmemesi, kredi taksitlerinin zamanında ödenmesi için gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.¹⁴

Kredi tahsisinde verimlilik ilkesi; güvenlik ilkesine zarar vermeksizin, bankanın maliyet yapısına göre maksimum gelirin sağlanmasını ifade etmektedir. Bu amaçla; kaynak yaratabilecek kredilere ve müşterilere öncelik verilmesi, özellikli kredilerin en yüksek verimi sağlayacak müşterilere kullandırılması, kredilendirilen

¹¹ Parasız, a.g.e., s.228.

¹² Sadık Alpay, **Kredi Tahsis Kredi Kontrol Risk İzleme ve Önleme Yöntemleri**, Türkiye Bankalar Birliği Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, İstanbul, 2001, s.6-7.

¹³ Niyazi Berk, **Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi**, Beta Basım, İstanbul, 2001, s.112.

¹⁴ Hüseyin Selimler, "Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Kredilerin Varlık Yönetim Şirketlerinde Tasfiyesi Seçilmiş Ülkeler ve Türkiye Uygulaması", T.C. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2006, s.10.

firmaların verimli işlemlerinin bankada toplanmasına çalışılması, kredilerin firmaya faizin yanında komisyon ve bankacılık hizmet gelirleri de sağlayacak şekilde kullandırılması gerekmektedir.¹⁵

Dağılımın uygunluk ilkesi ise; bankaların sahip olduğu risk portföyünün; sektör, müşteri, coğrafya, kredinin türü, para cinsi, vade ve teminatlar bağlamında dengeli dağıtılmasını ve riskin belirli alanlarda yoğunlaşmasının önlenmesini ifade etmektedir.¹⁶ Bu ilkenin gereği olarak bankalar kullandırdıkları kredileri belirli sektörlere ya da firmalara kanalize etmek yerine birçok sektör ve firmaya kullandırım yapmalı ve böylece riskin dağıtımını sağlanmalıdır. Bu ilkeye uyulması aynı zamanda güvenlik ilkesinin de bir gereğidir.

1.2. Sorunlu Krediler

Mevduat müşterilerinden toplanan tasarrufları, fon talep eden kişi ve firmalara kredi olarak kullandıran bankaların, aracılık fonksiyonlarını sağlıklı bir şekilde yerine getirilebilmeleri ve beklenen karlılığı sağlayabilmeleri için, tasarrufları kredi kanalıyla doğru yatırım alanlarına yönlendirmeleri gerekmektedir. Ancak açılan her kredi, bünyesinde vadede geri ödenmeme riskini taşımaktadır. Bu sebeple bankalar, kredi taleplerinin değerlendirilmesinde oluşabilecek riskleri minimum düzeye indirgeyecek ve kaynakların verimli alanlara yönlendirilmesini sağlayacak kredilendirme politikaları oluşturmalı ve kredi tahsisinde temel prensiplere uymalıdır. Aksi durumda kullanılan kredilerin vadesinde ödenmemesi ve sorunlu hale gelmesi kaçınılmaz olmaktadır. Sorunlu kredilerin artışı ise bankaların maliyet yapılarını etkilediğinden ve ekonomideki kaynakların etkin kullanılmasını engellediğinden, gerek finans sistemi gerekse ekonominin geneli üzerinde olumsuz etkiler ortaya çıkarmaktadır.¹⁷

¹⁵ Şakar, a.g.e., s.13-14.

¹⁶ Şahap Kavcıoğlu, **Ticari Bankalarda Sorunlu Kredilerin Yönetimi Çözüm Yolları ve Takibi**, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2003, s.14.

¹⁷ Cemal Karamustafa, "Sorunlu Kredilerin Varlık Yönetim Şirketlerince Tasfiyesi ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi", T.C. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, Denetçilik Tezi, İstanbul, 2011, s.4.

1.2.1. Tanımı ve Kapsamı

Sorunlu kredi; banka ile borçlu arasındaki geri ödeme anlaşmasının önemli şekilde bozularak, tahsilatın gecikmesi ve zarar olasılığının ortaya çıkması olarak tanımlanabilmektedir.¹⁸ Bankalarca kullanılan kredilerin sorunlu hale gelmesi için vade gününde ödenmemesi yeterli olmayıp ayrıca kredi anlaşmasının önemli şekilde bozularak tahsilatın gecikmesi ve yaşanan gecikmeye bağlı olarak da zararın veya zarar olasılığının ortaya çıkması gerekmektedir. Kredi anlaşmasının önemli şekilde bozulması ise kredi türüne, gecikme süresine, firmanın birden fazla onaylı kredisinde aynı anda veya birinde gecikme olmasına göre değişebilmektedir.¹⁹

Sorunlu kredilere ilişkin kanuni tanımlamalara bakıldığında ise 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda sorunlu kredilerin tanımlanması ve bu tür kredilerin çözümlenmesi hususlarında herhangi bir hükme yer verilmediği görülmektedir. Ancak, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 53 ve 93'üncü maddelerine dayanılarak hazırlanan "Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" 4'üncü maddede krediler ve diğer alacakların sınıflandırmasını yapmış, 5'inci maddede ise "Donuk Alacak" kavramına yer vererek nelerin donuk alacak olarak kabul edilebileceğini belirtmiştir. Karşılıklar Yönetmeliği'nin 4'üncü maddesine göre kredi ve diğer alacaklar 5 gruba ayrılmıştır. Söz konusu tasnife Şekil 1.2.'de yer verilmiştir.

Şekil 1.2. Karşılıklar Yönetmeliği'ne Göre Kredilerin Tasnifi

Birinci Grup	• Standart Nitelikli Krediler ve Diğer Alacaklar
İkinci Grup	• Yakın İzlemedeki Krediler ve Diğer Alacaklar
Üçüncü Grup	• Tahsil İmkani Sınırlı Krediler ve Diğer Alacaklar
Dördüncü Grup	• Tahsili Şüpheli Krediler ve Diğer Alacaklar
Beşinci Grup	• Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar

¹⁸ Belkıs Seval, "Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi", T.C. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü Yayınları, Yayın No:59, 1990, s.251.

¹⁹ Karamustafa, a.g.e., s.5.

Yukarıdaki şekilde belirtilen III, IV ve V. gruptaki kredi ve diğer alacaklar Karşılıklar Yönetmeliği'ne göre sorunlu kredi kapsamına girmektedir.²⁰

1.2.2. Ortaya Çıkış Nedenleri

Bankacılık sisteminde kredilerin sorunlu hale gelmesinin nedenleri iç ve dış etkenlerden kaynaklanabilmektedir. İç etkenler, kredi kullandırım ve geri ödeme ilişkisi içerisinde olan taraflardan yani banka ve kredi müşterisinden kaynaklanan problem ve yetersizlikleri ifade etmekte olup, dış etkenler kredi taraflarının iradeleri dışında gerçekleşen nedenleri ifade etmektedir.²¹

Banka kaynaklı etmenler, krediyi kullandıran bankaların kredi kullandırım sürecinin öncesi ve/veya sonrasında yapacağı hataları ifade etmekte olup, bu hatalar kredilerin sorunlu hale gelmesine neden olabilmektedir. Kredinin kullandırım amacının ve geri ödeme kaynağının iyi belirlenmemiş olması, kredi müşterisinin geçmiş performansının yeterince analiz edilmemesi, yeterli teminat alınmaması, kredide uzun süreli ödemesiz dönemlerin bulunması, riskli sektörlerde faaliyet gösteren firmalara kredi tahsis edilmesi, banka yönetiminin kredi verilmesi konusunda aceleci ve zorlayıcı tutum alması, kredilerin müşteri talebi ile değil daha çok bankalar tarafından önerilen bir hizmet haline dönüşmesi ve bankanın kredi politikasına veya kredilendirmeye ilişkin düzenlemelere aykırı hareket ederek kredi tahsis etmesi en yaygın görülen banka kaynaklı etmenlerdir.²²

Kredinin sorunlu hale gelmesi banka tarafından yapılan hatalardan kaynaklanabileceği gibi, kredi kullanıcısının kötü yönetim ve etkin olmayan finansal planlama gibi hatalarından da kaynaklanabilmektedir. Kredi verenlerin kasıtlı olarak yanlış bilgilendirilmesi, aşırı ve kontrolsüz büyüme, üretim ve ürün hataları, etkin ve yeterli bir iç kontrol sisteminin kurulmaması, finansman yetersizliği ve aşırı finansal kaldıraç ile faaliyet gösterilmesi en yaygın görülen kredi müşterisi kaynaklı etmenlerdir.²³

²⁰ A.g.e., s.5-7.

²¹ Nihal Sipahi, "Problemler Kredilerin Yeniden Yapılandırılması Uluslararası Uygulamalar ve Türkiye Örneği", TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2003, s.19.

²² Savaşal, a.g.e., s.51.

²³ Kavcıoğlu, a.g.e., s.56.

Sorunlu kredilerin ortaya çıkmasında banka ve firmadan kaynaklanan nedenler büyük ölçüde kontrol altında tutulabilen iç etkenleri oluşturmakta olup, çevresel nedenler ise daha çok kredi taraflarının iradeleri dışında meydana gelen ve kontrol edilemeyen etkenleri ifade etmektedir.

Çevresel nedenler ekonomik, politik, teknolojik çevreden kaynaklanabileceği gibi, doğal çevreden de kaynaklanabilmektedir. Ülke ve dünya ekonomisinde yaşanan olumsuzluk ve istikrarsızlıklar, yaşanan ekonomik ve siyasal krizler, teknolojik gelişmelere firmanın uyum sağlayamaması, hammadde ve enerji gibi doğal kaynaklarda yaşanan sıkıntılar, deprem ve yangın gibi doğal çevreden kaynaklanan sorunlar en yaygın görülen çevresel nedenlerdir.²⁴

1.2.3. Bankacılık Sistemi, Reel Sektör ve Ülke Ekonomisine Etkileri

Bankaların yükümlülükleri çoğunlukla kısa vadeli mevduatlardan oluşmaktayken, varlıkları da genellikle firma ve tüketicilere açılan kısa ve uzun vadeli kredilerden oluşmaktadır. Firma ve tüketicilere tahsis edilen kredilerin vadesinde ödenmemesi ise banka varlıklarının değerinin düşmesine neden olmaktadır.²⁵

Temel amacı kredi vererek elde edeceği faiz geliri ile kar elde etmek olan bankaların, sorunlu kredilerinin artması halinde hem kar rakamları azalmakta hem de varlık kalitesi bozulmaktadır. Bunun sonucunda banka, yükümlülüklerini etkin bir şekilde yerine getirememesi riskiyle karşı karşıya kalmaktadır.

Sorunlu kredilerin artarak sistemin tümüne yayılması halinde, banka iflasları yaşanabilmekte ve gerek bankacılık sektörü gerekse ülke ekonomisi üzerinde olumsuz etkiler ortaya çıkabilmektedir. Bankacılık kesiminde sorunlu kredilerin artması, reel sektöre kredi plasmanlarının da azalmasına neden olmakta, buna bağlı olarak reel sektörde finansman sıkıntısı yaşamaktadır. Diğer taraftan, sorunlu hale gelen kredilere ilişkin bankalarca kanuni takibe geçilmesi çok sayıda şirketin iflasına neden olabilmekte, buna bağlı olarak da işsizlik rakamlarında artış yaşanabilmektedir. Görüldüğü üzere bankacılık kesiminde yaşanan sorunlar hem reel

²⁴ Karamustafa, **a.g.e.**, s.10.

²⁵ Aslı Demirgüç Kunt, Enrica Detragiache, "The Determinants of Banking Crises Evidence from Developing and Developed Countries", IMF Research Department Working Paper, WP/97/106, 1997, s.6.

sektörü hem de ekonominin genelini olumsuz etkileyerek ekonomik ve sosyal sorunlara yol açmaktadır.²⁶

1.2.3.1. Sorunlu Kredilerin Bankacılık Sistemine Etkileri

Bankaların takipteki kredilerinin kullanılan kredilere oranı %5 seviyelerine kadar normal karşılanmakla birlikte, bu oranın üzerine çıkan takipteki kredi rakamları, banka riskini artırıcı etkiler yaratmaktadır. Faaliyet amacı, tahsis edilen kredilerden alınan faiz ve komisyon gelirleriyle kar elde etmek olan bankaların tahsili gecikmiş alacaklarının (TGA) yükselmesi, maliyetlerde artışa yol açmakta ve karlılığını olumsuz etkilemektedir.²⁷ Banka varlıkları arasında yer alan kredilerin sorunlu hale gelmesinin bankaya olan başlıca maliyetleri şunlardır;

- Sorunlu kredilere tahsis edilen fonlar, daha yüksek getirili alternatif alanlara yönlendirilememesi,
- Bankanın likidite yapısının bozulması,
- Bankanın aktif-pasif yönetimin olumsuz etkilenmesi,
- Bankanın gelişme ve büyümesinin olumsuz etkilenmesi,
- Sorunlu krediler hukuki konularda önemli ölçüde uzmanlık gerektirdiğinden yüksek miktarda hukuki ve idari giderlere neden olması,
- Sorunlu kredi miktarının yüksek olduğu bankalarda, düşük getiri ve sınırlı büyümenin çalışanların moralini ve gelirini olumsuz etkilemesidir.²⁸

Banka bilançosunda sorunlu kredilerde yaşanan artış sektörün geneline yayıldığında, sektörde maliyetlerin artmasına ve kar oranlarının düşmesine neden olmakta, bu durum ise sektöre olan güvenin azalmasına yol açmaktadır. Yaşanan güven azalışına bağlı olarak da bankalar kaynak bulmakta sıkıntı içerisine girmektedirler. Diğer taraftan bankalar kredi plasmanlarını bu dönemlerde daralttığından, sektörde kredi hacminde de daralma yaşanmaktadır. Sorunlu

²⁶ Karamustafa, **a.g.e.**, s.14.

²⁷ **A.g.e.**, s.14.

²⁸ Seval, **a.g.e.**, s.275-276.

kredilerin sektörde belirli bir seviyeyi aşması ise finansal krizlere yol açarak banka iflaslarını beraberinde getirebilmektedir.²⁹

1.2.3.2. Reel Sektör ve Ülke Ekonomisi Üzerindeki Etkileri

Yaşanan bankacılık krizleri ve artan sorunlu krediler sebebiyle ekonomik faaliyetler ani daralmalar yaşayabilmektedir. Bankaların mali bünyelerini düzeltebilmek için, kredi müşterilerinden alacaklarını en kısa zamanda tahsil etme yoluna gitmeleri ve reel sektöre yeni kredi imkanı sağlamaktan vazgeçmeleri ise, özellikle bankacılığın finansal sistemde büyük öneme sahip olduğu ülkelerde ekonomik durgunluğa yol açmakta ya da var olan durgunluğu derinleştirmektedir.³⁰ Bankaların, likidite riskini azaltmak için kredileri sorunlu hale gelmeden tahsil yoluna gitmesi ve/veya kredi plasmanlarını azaltması, firmaların faaliyetlerindeki daralmayla birleştiğinde, ekonominin kısır döngüye girmesi de kaçınılmaz olmaktadır.³¹

Bankacılık krizlerinin ve artan sorunlu kredi oranlarının ekonomik etkileri Türkiye ekonomisinin 2000-2001 yıllarında yaşadığı krizlerde net bir şekilde görülebilmektedir. 2000 yılı Aralık ayında takipteki kredilerin toplam krediler içerisindeki payı %10 seviyesindeyken, 2001 yılı Aralık ayında bu oran %30 seviyelerine yükselmiştir. Yaşanan bu süreçte bankalar, ödemelerini düzenli olarak yapamayan ve krizden etkilenen işletmelere yardımcı olmak yerine, kendilerine verilmiş olan teminatlara el koyma ve nakde çevirme yoluna gitmiş, bu uygulama firmaların ayakta durmasını daha da zorlaştırmıştır.³²

Nitekim yaşanan bankacılık krizinin ve artan sorunlu kredi oranlarının da etkisiyle imalat sanayi üretimi 2001 yılında bir önceki yıla göre % 9,7 seviyesinde azalma göstermiş, kapasite kullanım oranları ise % 76 seviyesinden, % 71'e gerilemiştir. İşsizlik rakamları ise buna paralel bir artış yaşamış ve % 6 seviyelerinden % 10 seviyelerine yükselmiştir.³³ Ekonomik göstergelerden de görüldüğü üzere, bankacılık kesiminde yaşanan krizler ve artan sorunlu krediler önce

²⁹ Karamustafa, **a.g.e.**, s.15.

³⁰ Ali İhsan Karacan, **Türk Bankacılık Sisteminin Temel Sorunları ve Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması**, İktisat İşletme ve Finans Dergisi, Yıl:17, Sayı:192, 2002, s.39.

³¹ Karamustafa, **a.g.e.**, s.15.

³² Kavcıoğlu, **a.g.e.**, s.89-90.

³³ Zafer Yükseler, Türkiye'de Kriz Dönemlerinde Ekonomik Gelişmeler ve Ödemeler Dengesi Uyumu, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yayını, Temmuz 2009, s.11-15.

(http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/Krizler_Yukseler.pdf- Erişim:12.10.2011)

kredi kullandıran bankayı, ardından bankacılık sisteminin genelini ve son olarak da reel sektörü etkileyerek adeta yıkıcı bir domino etkisi yaratmaktadır.³⁴

1.2.4. Sorunlu Kredilerin Başlıca Çözümleme Yöntemleri

Krediler sorunlu hale geldikten sonra uygulanacak çözüm yolları çeşitli olmakla birlikte, tercih edilen uygulama risk gerçekleşmeden önce bankaların gerekli önlemleri almalarıdır. Bu çerçevede bankalar, erken uyarı sinyallerini iyi bir şekilde analiz etmeli ve buna uygun çözümler üreterek hemen harekete geçmelidirler. Bankaların önlem almada gecikmeleri halinde ise bazı kredilerin sorunlu hale gelmesi kaçınılmaz olmaktadır.³⁵

Kredilerin sorunlu hale dönüşmesinden sonra uygulanacak çözüm yolları farklılık göstermekle birlikte, bankalar tarafından izlenmesi gereken temel yaklaşım kredi kullanan firmanın tasfiyesine yol açmadan kredinin tahsil edilmesidir. Bu yol tercih edildiğinde ve banka krediyi tahsil ile sonuçlandığında gerek banka gerekse kredi kullanıcısı açısından en uygun çözüm ortaya çıkacaktır. Kredi kullanan firmanın teminatlara el koyma ve nakde çevirme ya da firmanın tasfiyesine sebep olacak çözüm yollarına gidilmesi en son başvurulması gereken alternatifler olarak değerlendirilmelidir. Çünkü bu alternatiflerin ilk yöntem olarak seçilmesi halinde, yaşanan sıkıntının kısır döngüye dönüşmesi ihtimali ortaya çıkmaktadır. Nitekim 2001 yılında bankalar ilk yöntemi seç(e)memiş ve ödemelerini düzenli olarak yapamayan ve krizden etkilenen işletmelere yardımcı olmak yerine, kendilerine verilmiş olan teminatlara el koyma ve nakde çevirme yoluna gitmişlerdir. Yapılan bu uygulama firmaların ayakta durmasını zorlaştırmış ve krizinde etkisiyle kapanan firma sayısında bir önceki yıla göre önemli artışlar yaşanmıştır.³⁶ Özetle söylemek gerekirse bankalar güneşli havalarda şemsiye veren, yağmurlu havalarda geri alan kuruluşlar olmamalıdır.³⁷

³⁴ Karamustafa, **a.g.e.**, s.16.

³⁵ **A.g.e.**

³⁶ **A.g.e.**

³⁷ Öztin Akgüç, **Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi**, Arayış Basım ve Yayımcılık, İstanbul, 2010, s.465.

Krediler, çeşitli nedenlerle (firma, çevre veya banka kaynaklı) sorunlu hale geldikten sonra yapılacak ilk hareket, kredinin sorunlu hale gelme nedeninin belirlenmesidir. Çünkü kredi sorunlu hale geldikten sonra izlenecek yöntemin şekli, kredinin sorunlu hale gelme nedeniyle doğrudan bağlantılıdır. Kredi sorunlu hale geldikten ve sorunlu hale gelme nedeni belirlendikten sonra bankanın önünde 3 temel çözüm yolu bulunmaktadır.³⁸

1.2.4.1. Müşteri İle Çalışmaya Devam Edilmesi

Bankanın sorunlu kredilerin tasfiyesine yönelik ilk alternatifi firma ile olan ilişkilerini devam ettirerek, işletmenin sorunlarını aşmasına yardımcı olması ve bu yolla tahsilatı sağlamaya çalışmasıdır. Bankanın firma ile ilişkilerini sürdürebilmesi için; işletmenin varlığını sürdürüyor olması, yönetimin güçlü ve işin başında olması, bankayla işbirliği yapması, sorunu açıkça kabul edip çözümü için bankayla anlaşması gerekmektedir.³⁹ Firma ile çalışmaya devam edilmesi durumunda bankanın firmaya ek kredi olanakları açması ya da ek fonlar sağlaması söz konusu olabilmektedir. Bu yöntemin seçilmesi durumunda, imkanlar ölçüsünde mutlaka teminat alınmaya çalışılmalı ve ayrıca mevcut kredi sözleşmesi daha sıkı hale getirilmelidir.⁴⁰

Müşteri ile ilişkilerin devam ettirilmesi kararı alındıktan ve bir hareket planı oluşturulduktan sonra durumun sürekli takibi ve analizi şarttır. Elde edilen sonuçlarla öngörülen finansal tablolar karşılaştırılarak firmanın ticari durumu izlenmeli ve firma ziyaretleri sıklaştırılmalıdır. Bu arada borçlunun tutumu ve bankaya karşı borcunu ödemede ne derece istekli olduğu da sürekli olarak takip edilmelidir. Eğer borçlu hazırlanan plandan ayrılarak önemli ölçüde işbirliğinden kaçınıyorsa müşteri ile çalışmaya devam edilmesi kararı tekrar gözden geçirilmelidir.⁴¹

³⁸ Karamustafa, **a.g.e.**, s.17.

³⁹ S. Wayne Linder, "Total Quality Loan Management Applying The Principles of TQM for Superior Lending Performans", Bankers Publishing Company, England, 1993, s.242.

⁴⁰ Karamustafa, **a.g.e.**, s.18.

⁴¹ **A.g.e.**

1.2.4.2. Takibe Geçilmesi ve Teminatların Paraya Çevrilmesi

Sorunlu kredilerin çözümüne yönelik takip uygulaması, tahsil edilememe süresine bağlı olarak özel takip, idari takip ve kanuni takip olarak 3'e ayrılmaktadır.

1.2.4.2.1. Özel Takip

Kredi alacağı henüz muaccel olmamakla birlikte, takip ve kontrol neticesinde kredinin tahsil edilme şüphesinin olduğu durumlarda, kanuni takip yollarına başvurmaksızın, kredinin vadesi içerisinde geri dönüşünü sağlayacak önlemlerin alınmasına yönelik işlemlere özel takip denilmektedir. Özel takip şeklinin belirleyici özelliği alacağın muaccel olmamasına rağmen vade içerisinde ortaya çıkan beklenmedik gelişmeler nedeniyle, tahsilatın gecikmesi olasılığına karşı kanuni takip yollarına başvurmaksızın, kredinin izlemeye alınmasıdır. Bu takip usulünde borçlunun kredi değerliliğinin devam ediyor olması en önemli kriterdir.

Özel takipte kredinin değerliliği çeşitli kontrol unsurlarıyla analiz edilmektedir. Bu takip usulünde;

- Borçlunun özkaynaklarının borcun vadesinde ödenmesini karşılayıp karşılayamayacağı,
- Borçlunun ödeme gücünde önemli bir değişimin olup olmadığı,
- Borçlunun işletme sermayesinin, işletme faaliyetlerini karşılama yeterliliği,
- Şirket hakkında icra-iflas talebi bulunup bulunmadığı,
- Şirketin borç yükü ve ödemelerinde sıkıntı olup olmadığı

gibi unsurlar kontrol edilerek, kullanılan kredinin değerliliği analiz edilmektedir. Bu takip usulü önleyici nitelikte olup, bankaya gerekli önlemleri doğru zamanda alabilme imkanı vermektedir.⁴²

⁴² Suat Özgül, **Sorunlu Kredilerde Erken Uyarı Modelleri ve Çözüm Teknikleri**, Türkiye Bankalar Birliği Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, İstanbul, 3-4 Mart 2008, s.29-30.

1.2.4.2.2. İdari Takip

İdari takip, alacağın temerrüde düşmesi yani vadesinde tahsil edilememesi halinde kanuni takibe başvurmaksızın yapılan takip işlemidir. 01.11.2006 tarihli Karşılıklar Yönetmeliği'ne göre "anapara veya faiz ödemelerinin tahsili, vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren 30 günden fazla geciken ancak 90 günü geçmemiş alacaklar" yakın izlemedeki alacaklar grubunda yer almakta olup, bu tür alacaklar idari takip sürecinde izlenmektedir.⁴³

İdari takip sürecinin belirleyici özellikleri şunlardır;

- Alacağın muaccel hale gelmesi ve temerrüde düşmesi,
- Borçlunun kredi değerliliğini kaybetmesi,
- Ödeyememenin geçici likidite sıkıntısından kaynaklanması,
- Vadeden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren 30-90 gün arasında gecikmenin bulunması ve en çok 90 günlük sürede alacağın tahsil edilebilmesi,
- Yeterli teminatın bulunması ya da alınabilmesi,
- Diğer alacaklıların takibe geçmemiş olması.⁴⁴

İdari takip sürecinde yapılan değerlendirmeler ve borçlunun yaklaşımı, kredi borcunun ödenmesi açısından ciddi şüpheler ortaya çıkarmışsa ve borçluya süre tanınması alacağın tahsili açısından olumlu sonuç vermeyecekse, bu aşamada artık kanuni takip sürecine geçilmektedir.⁴⁵

⁴³ Suat Özgül, **Sorunlu Kredilerde Erken Uyarı Sinyalleri ve Takip Süreçleri**, Türkiye Bankalar Birliği Eğitim Merkezi Seminer Notları, İstanbul, 25-26 Mart 2010, s.27.

⁴⁴ **A.g.e.**, s.31-32.

⁴⁵ Karamustafa, **a.g.e.**, s.20.

1.2.4.2.3. Kanuni Takip

İdari takibe intikal ettirilmiş ancak tahsil edilemeyeceği anlaşılan, borçlu ile anlaşılmasına karşın zamanında ödemesi yapılmayan TGA'lar için uygulanan takip usulüne kanuni takip denilmektedir.⁴⁶ Kanuni takipteki alacakları idari takipteki alacaklardan ayıran temel özellik, alacağın tahsili için hukuki takip yapılmasının zorunlu hale gelmesidir. Banka uygulamalarında 90 gün ve daha fazla süreli geciken alacaklar kanuni takip sürecine tabi tutulmaktadır. Benzer bir düzenleme Karşılıklar Yönetmeliği'nde de bulunmaktadır. Anılan Yönetmeliğin 4'üncü maddesine göre vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren 90 günden fazla geciken krediler aynı Yönetmeliğin 5'inci maddesi gereği Donuk Alacak olarak kabul edilmektedir. Bu takip sürecinde inisiyatif şubeden Genel Müdürlük Hukuk Birimi'ne geçmekle birlikte, alacağın hızlı tahsili açısından şube ile Genel Müdürlük koordinasyonlu çalışmaktadır.

Görüldüğü üzere bankalar kredi ilişkilerinde öncelikle özel takibe geçerek önleyici tedbirler almakta ve alacağın tahsil imkanını arttırmaya çalışmaktadırlar. Ancak vade günü geçmesine karşın borç ödenmemişse bankalar firmayı idari takibe almakta ve firma ile ilişkilere göre yeni aksiyonlar (ek kredi, vade uzatımı, teminat artırımı vb.) belirlemektedir. Ancak borçlunun borcunu ödeme konusundaki göstergeleri iyice azalmış ve vade tarihinden itibaren 90 günü aşkın bir süre geçmiş ise kanuni takibe geçilmekte ve mümkün olduğunca teminatlar paraya çevrilerek alacak tahsil edilmeye çalışılmaktadır.⁴⁷

1.2.4.3. Sorunlu Kredilerin Varlık Yönetim Şirketlerine Devri

Bankaların sorunlu kredilerini tasfiye etmede kullanacağı bir diğer yöntem ise bu tür kredileri Varlık Yönetim Şirketleri'ne (VYŞ) devretmeleridir. VYŞ'ler ise; özel ya da kamu tarafından kurulan, temel amacı finansal kurumlar üzerinde sıkıntı yaratan sorunlu varlıkları devralmak olan ve finansal yeniden yapılanmayı kolaylaştırarak, sorunlu varlıkların geri kazanım değerini maksimum kılan şirketler olarak tanımlanmaktadır.⁴⁸

⁴⁶ Belkıs Seval, **Sorunlu Krediler**, Türkiye Bankalar Birliği Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, İstanbul, 10-11.03.2000, s.19.

⁴⁷ Karamustafa, **a.g.e.**, s.20-21.

⁴⁸ David Woo, "Two Approaches to Resolving Nonperforming Assets During Financial Crises", IMF Working Paper, WP/00/33, March 2000, s.4.

VYŞ'ler temelde “merkezi” ve “merkezi olmayan” olarak iki farklı türe ayrılmaktadır. Merkezi VYŞ uygulamasında kamunun önderliğinde kurulan bir şirkete bankaların kötü aktifleri devredilerek takip tek çatı altında yürütülmekte ve ayrıca bankaların kendi asli fonksiyonlarına dönmeleri sağlanmaktadır.⁴⁹ Merkezi VYŞ'ler genellikle kriz dönemlerinde uygulanan ve yüksek seviyelere ulaşan sorunlu kredilerin, tek elden ve hızlı bir şekilde tasfiyesini amaçlayan kuruluşlardır. Merkezi olmayan VYŞ'ler ise piyasa kurallarına göre faaliyet gösteren ve bankalar ile diğer mali kuruluşların alacakları ve diğer varlıklarının satın alınması, tahsili, yeniden yapılandırılması ve satılması amacıyla özel ya da kamu girişimi tarafından kurulan şirketlerdir.

Sorunlu varlıkların VYŞ'lere devredilmesi yöntemiyle bankalar, hem bilançolarını iyileştirme hem de ayırmış oldukları karşılıkları kar yazma imkanına kavuşmaktadırlar. Sorunlu kredilerin VYŞ'lerce tasfiyesi son yıllarda birçok ülke tarafından uygulanan bir yöntem olmakla birlikte, uygulama özellikleri ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir.⁵⁰

⁴⁹ Claudia Dziobek, “Market-Based Policy Instruments for Systemic Bank Restructuring”, IMF Working Paper, WP/98/113, 1998, s.19-20.

⁵⁰ Karamustafa, **a.g.e.**, s.21.

İKİNCİ BÖLÜM

SORUNLU KREDİLER VE BANKACILIK KRİZLERİ

Bankaların temel işlevi tasarruf sahiplerinden sağlamış oldukları fonları talep edenlere kredi olarak kullandırmak ve karşılığında faiz ve komisyon geliri elde etmek olduğundan, yapılan aracılık fonksiyonu içerisinde önemli riskleri barındırmaktadır. Söz konusu riskler, bankacılığın doğduğu tarihten itibaren var olmakla birlikte, özellikle son 30 yılda risklerin türleri ve önemi artış göstermiştir. Bu gelişmede, bankalarca sunulan finansal ürün ve hizmetlerdeki çeşitliliğinin artmasının, finansal liberalizasyon sürecinin hızlanmasının ve ülke ekonomilerinin küresel gelişmelere bağımlılığının artmasının önemli payı bulunmaktadır.

Bankalar üslendikleri risklerin karşılığında belirli bir getiri elde etmektedirler. Ancak, bankaların beklenen getiriye elde etmeleri ve aracılık fonksiyonunu tam olarak yerine getirebilmeleri için, riskleri etkin bir şekilde yönetebilmeleri gerekmektedir. Günümüzün finansal yapısında bankalar; likidite, faiz, kur, ülke riski gibi çok sayıda riskle karşı karşıya olmakla birlikte, özellikle kredilerin banka aktifleri içerisinde önemli yer tuttuğu finansal sistemlerde kredi riski büyük önem taşımaktadır.

Yapılan çalışmanın bu bölümünde öncelikle bankacılık kesiminde ortaya çıkan risk türlerine ve ardından bu risklerden konumuz açısından önem taşıyan kredi riskine değinilecektir. Kredi riskine ilişkin açıklamalar sonrası bankacılık krizlerine yer verilecek ve bankacılık krizlerinin nedenleri ile banka bilançolarında ortaya çıkardığı etkilerden özet olarak bahsedilecektir. Ardından, yakın dönemde yaşanan krizlerin sorunlu kredi rakamları üzerindeki etkileri ve oluşan rakamsal tabloya yer verilecektir.

2.1. Risk Kavramı

Risk kavramının tanımlanmasına ilişkin farklı görüşler olmakla birlikte, yaygın tanıma göre risk; belirli bir zaman aralığında, belirli bir hedefe ulaşamama ve dolayısıyla zarara uğrama olasılığıdır. Riskin en belirgin özelliği; tam ve net olarak bilinmemesi, zamanla değişkenlik göstermesi ve olumsuz sonuçlar doğurabilir olmasıdır.⁵¹ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından hazırlanan “Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik” riski bu görüşe paralel olarak “Bir işleme ya da faaliyete ilişkin bir parasal kaybın ortaya çıkması veya bir giderin ya da zararın oluşması halinde ekonomik faydanın azalması ihtimali” olarak tanımlamıştır.⁵² Yaygın tanımlamada ise risk; zarar ya da istenilen sonuca ulaşamama olasılığı olarak ifade edilse de, riski hem negatif hem de pozitif anlamda açıklayan görüşler de bulunmaktadır. Bu görüşe göre risk; mevcut pozisyonda ortaya çıkabilecek sonuca ilişkin belirsizlik olarak ifade edilmekte olup, bünyesinde hem kazanç hem de zarar olasılığını barındırmaktadır.⁵³

Riskler kontrol edilebilme açısından “kontrol edilebilir ve kontrol edilemeyen riskler” olarak ikiye ayrılmaktadır. Kontrol edilebilir riskler; azaltıcı tekniklerin kullanılması veya riski doğuracak işlemlere ilişkin limitler uygulanması suretiyle bankanın zarara uğrama ihtimalinin azaltılmasının mümkün olduğu riskler, kontrol edilemeyen riskler ise; kontrol edilebilir risklerin, zaman içinde değişebilirliğine bağlı olarak, herhangi bir risk ölçme ve azaltma tekniği kullanmak veya limit uygulamak suretiyle gerçekleşme olasılığı önceden tahmin edilemeyen ve ortaya çıktığı anda gerçekleşen zarar riski olarak tanımlanmaktadır. Kontrol edilebilir riskler (sistemik olmayan riskler) belli bir firma veya endüstriye ait koşulların ortaya çıkardığı bir risk olduğundan, çeşitlendirme yoluyla bu tür risklerin giderilmesi mümkündür. Finansal risk, yönetim riski, iş ve endüstri riski sistemik olmayan risk grubuna girmektedir. Kontrol edilemeyen riskler (sistemik riskler) ise tüm ekonomiyi ve finansal piyasaları etkileyen faktörlerden kaynaklanan risklerdir. Enflasyon, faiz oranı, politik risk ve pazar riski sistemik risk grubu içerisinde yer almaktadır.⁵⁴

⁵¹ Şenol Babuşcu, **Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi**, Akademi Consulting and Training, Eylül 2005, s.4.

⁵² <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/27231.html> (Erişim:01.07.2012)

⁵³ Eddie Cade, **Managing Banking Risks**, Gresham Books, England, 1997, s.2-5.

⁵⁴ Tezer Öçal ve diğ., **Para Banka Teori ve Politika**, Gazi Kitabevi, Ankara, 1997, s.90-92.

Bankaların hemen hemen tüm faaliyet alanlarında aldıkları kararlar için bir risk söz konusudur. Risk, bankacılık faaliyetinin önlenemeyen ve giderilemeyen bir parçası olup, daha çok başarılı olunamaması durumunu ifade etmektedir. Bu kapsamda riski bankanın faaliyetleri veya gerçekleştirdiği yatırımları sonucunda zarara uğrama olasılığı olarak tanımlamak mümkündür.⁵⁵

2.2. Bankacılık Sektöründe Karşılaşılan Risk Türleri

Bankacılık sektörü, ulusal ve uluslararası ölçekte yaşanan dalgalanmalara karşı, doğası gereği diğer pek çok sektörden daha fazla duyarlıdır. Nitekim bankalar, müşterilerinden emanet olarak aldıkları fonları kredi kanalıyla üçüncü kişilere plase ederek faiz ve komisyon geliri elde etmeye çalışmaktadırlar. Ancak, bankaların emanet olarak aldıkları fonları istenildiğinde veya vadesinde geri ödeyememeleri yasal olarak mümkün değil iken, banka müşterilerinin yükümlülüklerini zamanında yerine getirmemeleri mümkündür. Diğer taraftan, iç ve dış gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan beklenmedik siyasi ve ekonomik problemler, özellikle yurt içi tasarruf düzeyi düşük ülkelerde faiz oranlarını hızla yükseltebileceğinden, banka bilançoları eğer bu tür risklere karşı hazırlıklı değil ise ciddi sorunlar ortaya çıkabilecek ve hatta banka iflasları yaşanabilecektir.

Görüldüğü üzere bankalar, yapılan işin doğası gereği çok sayıda riske maruz kalmaktadırlar. Bu riskler çok sayıda olmakla birlikte, konu kapsamında kalınmak amacıyla Türk bankacılık sektörü açısından da önem arz eden ve yakın tarihte bankacılık krizlerine neden olan başlıca risk türlerine değinilecektir. Bu amaçla öncelikle likidite riski, faiz oranı riski, döviz kuru riski ve operasyonel riske kısaca değinilecek, ardından konumuz açısından önem arz eden kredi riski daha detaylı açıklanacaktır.

2.2.1. Likidite Riski

Likidite kavramını dar ve geniş anlamda olmak üzere iki farklı şekilde tanımlamak mümkündür. Dar anlamda likidite; vadesi gelen borçları herhangi bir şekilde tam ve zamanında ödeyebilme yeteneğini, geniş anlamda ise; işletmenin varlıklarını daha akışkan, daha kısa vadeli ve daha kolay paraya çevrilebilecek

⁵⁵ Ayşegül Öker, “Ticari Bankalarda Kredi ve Kredi Riski Yönetimi - Bir Uygulama”, T.C. Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, İstanbul, 2007, s.30.

şekilde düzenleyerek, pasiflerle vade açısından uyumlu, dengeli bir finansman politikası izlenmesi anlamına gelmektedir.⁵⁶

Likidite riski (liquidity risk) ise; bankanın nakit giriş ve çıkışları arasındaki dengenin iyi kurulamaması nedeniyle ortaya çıkan bir risk türüdür. BDDK tarafından hazırlanan “Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik” tanımlar başlıklı üçüncü maddede likidite riskini fonlamaya ilişkin likidite riski ve piyasaya ilişkin likidite riski olarak iki kısma ayırmış olup, aynı maddede söz konusu risklerin tanımı yapılmıştır. Anılan maddede fonlamaya ilişkin likidite riski; bankanın öngörülebilir ya da öngörülemeyen tüm nakit akışı gereksinimini, günlük operasyonları ya da finansal yapıyı etkilemeksizin gereğince karşılayamaması sonucu bankanın zarar etme olasılığı, piyasaya ilişkin likidite riski ise; piyasalarda derinliğin olmaması veya aşırı dalgalanma nedeniyle bankanın herhangi bir pozisyonunu, piyasa fiyatlarından kapatamaması veya dengeleyememesi sonucu maruz kalabileceği zarar olasılığı olarak tanımlanmıştır.⁵⁷

Bankaların yükümlülüklerini karşılayabilecek düzeyde serbest rezerv bulundurmaması likidite riskini arttırıcı etki yaratmaktadır. Diğer taraftan, varlık ve yükümlülüklerdeki vade uyumsuzluğu, varlık kalitesindeki bozulmalar (özellikle sorunlu kredilerin artış göstermesi), beklenmedik ve ani kaynak çıkışları ile küresel krizler de likidite riskini arttıran önemli sebeplerdir.

Likidite riski Türk Bankacılık Sektörü açısından da önemli bir risk türüdür. Nitekim Türkiye’de 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan krizde, çok sayıda banka likidite yönetimine ilişkin izledikleri hatalı politikalar nedeniyle yükümlülüklerini yerine getiremez hale gelmiş ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na (TMSF) devrolmuştur.

Bankaların likit kalarak elinde gereğinden fazla serbest rezerv bulundurması da bankaların karlılığını etkilemektedir. Nitekim bankalar ellerinde likit varlık olarak bulundurdıkları fonları kredi olarak müşterilere plase ederek faiz ve komisyon geliri elde edebilmektedirler. Dolayısıyla, banka yönetimlerinde bu riskin yönetilebilmesi için varlık ve yükümlülükler arasındaki uyumun iyi oluşturulması ve ani para çıkışlarını karşılayacak yeterlilikte likit varlığa sahip olunması gerekmektedir.

⁵⁶ Babuşcu, **a.g.e.**, s.23.

⁵⁷ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120628-17.htm> (Erişim:01.07.2012)

2.2.2. Faiz Oranı Riski

Piyasadaki faiz oranları çeşitli nedenlerle değişkenlik göstermektedir. Finansal enstrümanların bir kısmı piyasa koşullarından anında etkilendiği gibi sabit oranlı ürünler de bulunmaktadır. Sabit oranlı ürünler de vadeleri geldiğinde piyasa koşullarına göre yeniden fiyatlanmaktadır. Yani iki fiyatlama işlemi arasında piyasada değişkenlik gösteren faizler belirli bir dönem için sabitlenmektedir. Ancak bankaların toplam varlık ve yükümlülükleri için fiyatlama işlemleri arasındaki süre değişkenlik gösterir. Bankalar bu süre içinde sabitledikleri faiz oranı ile piyasada belirecek faiz arasındaki sapma kadar risk üstlenirler. Bu nedenle de, faiz oranlarındaki önemli değişiklikler banka ürünlerini etkileyerek, bankanın net faiz ve kar marjı üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmektedir.⁵⁸

Bu çerçevede faiz oranı riski; bir bankanın faiz hadlerinde oluşan ters yönlü hareketler nedeniyle, o bankanın finansal durumunda ortaya çıkabilecek muhtemel etkiler olarak tanımlanabilmektedir.⁵⁹ “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik” faiz oranı riskini; bankanın, faiz oranlarındaki hareketler nedeniyle finansal araçlara ilişkin pozisyon durumuna bağlı olarak maruz kalabileceği zarar olasılığı olarak tanımlamıştır.

Faiz oranı riski, varlık ve yükümlülüklerin vadeleri arasında süre uyumsuzluğunun bulunduğu bankacılık sistemlerinde önemli bir kriz nedenidir. Bankaların kısa vadeli topladıkları fonları uzun vadeli kredi olarak fon talep edenlere plase etmesi durumunda, faiz oranlarındaki olası bir değişiklik kredi faiz oranlarını değiştirmemesine karşın (eğer kredi değişken faizli değilse), kısa vadeli kaynakların yenilenme maliyetini etkilemektedir. Dolayısıyla piyasa faiz oranlarında ortaya çıkan bir yükseliş, bankaların kaynak bulma maliyetini artırarak, bankanın zarar etmesine neden olabilmektedir. Nitekim, Türkiye’de yaşanan 2000-2001 krizlerinde bankacılık sistemi faiz riskinden önemli ölçüde etkilenmiş ve bazı bankalar portföylerindeki faiz riskini iyi yönetememeleri nedeniyle TMSF’ye devredilmiştir.

⁵⁸ Övünç Şişman, **Faiz Oranı Getiri Eğrisi Simülasyonu Yöntemleri ve Bankacılıkta Aktif Pasif Yönetimi Üzerine Etkileri: Türkiye’de Ticari Bankalar Üzerine Bir Uygulama**, BDDK Kitapları No:9, Ankara, 2011, s.24.

⁵⁹ www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/2risk.doc (Erişim: 07.09.2012)

Bankaların faiz riskinden korunmak amacıyla alabileceği çeşitli önlemler bulunmaktadır. Bunları belli başlıklar altında toplamak gerekirse, bankalar faiz riskinin azaltılması için; süre analizi yapmalı, faiz swapı, gelecek sözleşmeleri ve opsiyonlar gibi gelecekteki riski azaltan uygulamalara yönelmelidirler.⁶⁰

2.2.3. Döviz Kuru Riski

Döviz kuru riski; döviz kurlarındaki dalgalanmaların bankaların net döviz pozisyonu, aktif-pasif yapıları ve özkaynak yapıları üzerinde yaratacağı etkiler sonucu oluşabilecek olası kayıpları ifade etmektedir. Uluslararası sermaye hareketlerindeki artış ve sabit kur politikalarının terk edilmesi, kur riskinin daha dikkatli takip edilmesini gerekli kılmaktadır. Özellikle, bankaların aktif-pasif yapıları içinde yabancı para aktif-pasiflerin önemli yer tuttuğu finansal sistemlerde, kur dalgalanmaları bankaların tüm stratejilerini doğrudan etkileyebilmektedir.⁶¹

Bir bankanın Yabancı Para (YP) cinsinden üç tür pozisyonu bulunmaktadır. Bunlar; denk, açık (kısa) ve kapalı (uzun) pozisyonudur. Banka denk pozisyonda iken aktifteki döviz varlıkları, pasifteki döviz yükümlülüklerine eşittir. Açık pozisyonda bankanın aktifindeki döviz cinsinden varlıkları, pasifindeki döviz cinsinden yükümlülüklerinden daha düşüktür. Kapalı pozisyonda ise tersi durum söz konusudur. Eğer banka açık pozisyonda ise döviz kurunun yükselmesi (ülke parasının değer yitirmesi) banka açısından olumsuz, kapalı pozisyonda ise olumlu bir durum ortaya çıkarmaktadır.

Bankaların kur riskinden korunmak amacıyla alabileceği çeşitli önlemler bulunmaktadır. Bu kapsamda bankalar, riski sınırlayıcı veya riskten koruyucu politikalar uygulayabileceklerdir. Riski sınırlayıcı politikalar, bankanın spot veya vadeli işlem pozisyonlarındaki açıkların bankanın taşıyamayacağı bir boyuta ulaşmasını önlemeye çalışmaktadır. Riskten koruyucu politikalar ise bir yandan riske girerken, diğer yandan bu riski karşılayacak teknikleri geliştirmektedir. Bu teknikler; vadeli, özel, takas ve taahhütlü sözleşmelerdir.

⁶⁰ Ekrem Erdem, **Para Banka ve Finansal Sistem**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2008, s.209.

⁶¹ Şişman, **a.g.e.**, s.30.

2.2.4. Operasyonel Risk

Operasyonel risk, kredi ve piyasa riski dışında kalan tüm riskler olarak ifade edilmekle birlikte, her iki risk ile kesiştiği ortak alanlar da bulunmaktadır.⁶² Basel II’de operasyonel risk; yetersiz veya başarısız dahili süreçler, insanlar ve sistemlerden veya harici olaylardan kaynaklanan kayıp riski olarak tanımlanmış olup, hukuki risk de bu kapsama girmektedir.⁶³

Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik, Basel II’de yer alan tanımlamaya paralel olarak operasyonel riski; yetersiz veya başarısız iç süreçler, insanlar ve sistemlerden ya da harici olaylardan kaynaklanan ve yasal riski de kapsayan zarar etme olasılığı olarak tanımlamıştır. Tanımlardan da görüldüğü üzere operasyonel risk, içerisinde 4 temel risk faktörü yer almakta olup bunlar; insan, süreç, sistem ve dış olaylardır.⁶⁴

Operasyonel risk, firmanın operasyonlarındaki diğer risklerle bağlantısı olmayan ve çeşitli etkenlerle ilişkili olarak ortaya çıkan olaylarla ilgilidir. Bu olaylar bilgisayar arızalarından, yazılımdaki yanlışlıklara, yanlış kararlardan sistem arızalarına, personel suiistimallerinden hatalı işlemlere, doğal afetlerden üçüncü kişilerin yaptığı hırsızlıklara kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Dolayısıyla operasyonel risk ile diğer riskler pek çok kez iç içe geçmiş bir görünüm sergilemektedir.⁶⁵ Örneğin, kredilendirme sürecindeki operasyonel riskler (borçlulara ait finansal verinin eksik ya da hatalı düzenlenmesi sebebiyle yeterli seviyede mali analiz yapılamaması) nedeniyle kredi riskiyle karşı karşıya kalılabilmektedir.⁶⁶

Operasyonel risk, özellikle son yıllarda yaşanan büyük ölçekli finansal suiistimal vakaları ve sistem hataları nedeniyle daha önemli hale gelmiştir. Nitekim, yaşanan Barings Bank, Bank of Credit and Commerce International (BCCI), İmar Bankası vb. skandallar, operasyonel riskin bankalar açısından ne kadar önemli olduğunu açıkça göstermiştir. Yaşanan bu tür suiistimal vakaları bankalara önemli

⁶² Dimitris N. Chorafas, **Operational Risk Control With Basel II**, Elsevier Butterworth-Heinemann Linacre House, UK, 2004, s.5.

⁶³ Basel Bankacılık Denetim Komitesi, “Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı-Gözden Geçirilmiş Düzenleme)”, Bank for International Settlements Press & Communications, Switzerland, 2004, s.189.

⁶⁴ Anna S. Chernobai ve diğ., **Operational Risk**, John Wiley & Sons, New Jersey, 2007, s.17.

⁶⁵ Babuşçu, **a.g.e.**, s.152.

⁶⁶ Hasan Candan ve Alper Özün, **Bankalarda Risk Yönetimi ve Basel II**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006, s.213.

finansal ve hukuki sorunlar yaşatmış ve çok sayıda finansal kuruluş iflas noktasına gelmiştir.

Operasyonel riskin yönetimi bankalar açısından oldukça önemli olup, bu riskin azaltımı ve kontrol altında tutulması için bankalarca alınabilecek çeşitli önlemler bulunmaktadır. Bu kapsamda bankalar iç kontrol ve iç denetim faaliyetlerini etkinleştirmek, çalışan kalitesini arttırmak, limit uygulamasına gitmek, sigorta uygulamasına yönelmek, dışarıdan hizmet satın almak, bilgi güvenliğini arttırmak gibi risk azaltımı uygulamalarına yönelebilmektedirler.

2.2.5. Kredi Riski

Kredi riski, bankaların fon talep edenlerle fon arz edenler arasındaki aracılık fonksiyonunun gereği olarak, üstlenilen en temel risktir. Nitekim, fon arz edenlerden belirli bir maliyet ile topladıkları kaynağı, kredi olarak müşterilerine kullandıran bankaların, alacağını sözleşmede belirlenen esaslar çerçevesinde tahsil edememesi neticesinde ortaya belirli bir mali kayıp çıkmaktadır. Tahsil edilemeyen kredi rakamlarının önemli boyutlara ulaşması, bankaların mali yapılarına ciddi zararlar vererek, iflas sürecine varabilecek sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir.

Banka aktifleri içerisinde krediler kaleminin payının yüksek olduğu sistemlerde kredi riski daha fazla önem arz etmektedir. Kredi riskinin bankalar açısından arz ettiği önem ve konumuz ile bağlantısı yönünden, kredi riskinin daha ayrıntılı açıklanması gereği duyulmuş olup, bir sonraki kısımda konu daha detaylı açıklanmıştır.

2.3. Bankacılıkta Kredi Riski

Kredi riski en genel tanımıyla; kredi borçlusunun yükümlülüklerini tam veya zamanında yerine getir(e)memesine veya yerine getirme gücünde meydana gelebilecek olumsuz gelişmelere bağlı olarak bankanın zarara uğrama tehlikesi olarak ifade edilmektedir. Bankanın zarara uğraması, gelir veya sermayede azalış şeklinde ortaya çıkabileceği gibi, gider veya zararlarda artış şeklinde de gerçekleşebilecektir.⁶⁷

⁶⁷ Ayhan Altıntaş, **Kredi Kayıplarının Makroekonomik Değişkenlere Dayalı Olarak Tahmini ve Stres Testleri - Türk Bankacılık Sektörü İçin Ekonometrik Bir Yaklaşım**, Yayın No:281, G. M. Matbaacılık, İstanbul, 2012, s.17. (www.tbb.org.tr - Erişim: 10.07.2012)

Kredi riski, bankanın beklentisinin gerçekleşmemesi halinde ortaya çıkacak bir tehlikeyi, bir olasılığı ifade etmekte olup, borçlunun kredibilitesi ve eğer varsa teminatların niteliği, üstlenilen riskin düzeyini belirleyen temel faktörlerdir. Örneğin, çok yüksek kredi değerliliğine sahip müşterilerle çalışarak veya nakit ya da benzeri teminatlar tesis edilerek kredi riski yok denecek düzeye kadar indirilebilir. Ancak kredi riskini gereğinden fazla azaltmaya çalışmak veya yeterince kredi riski üstlenmemek banka açısından optimal olmayabilir. Zira bankalar, yeterince risk alarak ve üstlendikleri riskleri iyi yöneterek varlıklarını sürdürebilirler.⁶⁸

Özel sektör merkezli sağlıklı bir ekonomide, bankacılığın asli işlevi tasarruf sahipleri ile borçlanma zarureti içerisinde olan devlet hazinesi arasında aracılıktan ziyade, tasarruf sahipleri ile ekonomik faaliyetlerin finansmanı için kaynak arayışında olan özel sektör arasında aracılık yapmaktır. Dolayısıyla, banka aktifleri içerisinde yer alan varlıkların niteliği kredi riskinin seviyesi açısından önemlidir. Kredilerin banka aktifleri içerisindeki payının yüksek olduğu finansal sistemlerde kredi riski yüksek seviyelerdeyken, kredi dışı varlıkların ağırlıkta olduğu sistemlerde bu risk daha düşüktür.⁶⁹

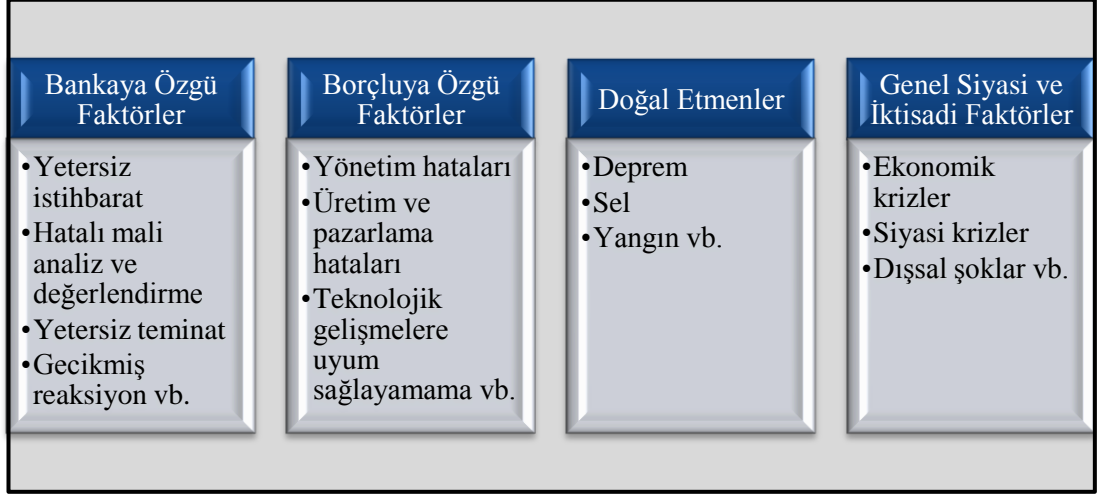
Kredi riskini ortaya çıkaran faktörler içsel veya dışsal ya da bankanın kontrolünde olan veya olmayan faktörler olarak sınıflanabilmektedir. Kredi riskini doğurabilecek içsel faktörler, bankanın kontrolünde olan, iyi risk yönetimi uygulamalarıyla denetim altında tutulabilecek risk kaynaklarıdır. Örneğin borçlunun iktisadi faaliyetinin veya karakterinin iyi analiz edilememesi, kredi teminatında hata yapılması içsel faktörlere örnektir. Sağlıklı bir kredi riski yönetim sürecine sahip olunması ve kredi portföyünde müşteri sayısının arttırılıp, konsantrasyonun engellenmesi bu riskleri olabildiğince sınırlamaktadır. Dışsal faktörler ise ortaya çıkması bankanın kontrolünde olmayan risk unsurlarıdır. Doğal afetler ve makro ekonomik oynaklıklar bunlara örnektir. Dışsal faktörlerle ilgili alınabilecek en akılcı tedbir, yine kredi portföyünde her türlü yoğunlaşmadan olabildiğince kaçınmak olabilir. Ancak bu tedbirin, portföyü sistematik etkilerden ne ölçüde koruyacağı belirsizdir.

⁶⁸ A.g.e.

⁶⁹ M. Ayhan Altıntaş, **Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği - 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu Basel-I ve Basel-II Düzenlemeleri Çerçevesinde**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006, s.360. (<http://books.google.com.tr/...>, Tam görünüm, Erişim: 10.03.2012)

Kredi riskini doğuran faktörler görüldüğü üzere çok çeşitli olmakla birlikte, temel faktörler aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 2.1. Kredi Riskini Doğuran Faktörler

Kaynak: Altıntaş, a.g.e., s.360.

Bankalar kredi riskini uygulayacakları etkin bir risk yönetimi ile kontrol altında tutabileceklerdir. Bu amaçla;

- Kredi kullandırım politikaları iyi belirlenmeli,
- Borçlu düzeyinde kredi limitleri oluşturulmalı,
- Yönetim kurulu, bankanın kredi riski stratejisini ve önemli kredi riski politikalarını gözden geçirerek onaylanması konusunda sorumlu olmalı,
- Kredi riski sürekli olarak izlenmeli ve değerlendirilmeli,
- Bankalar kredi riskini ölçmek için bilgi sistemlerine ve analitik tekniklere sahip olmalı ve riski kabul edilebilir sınırlarda tutmaya çalışmalı,
- Kredi portföyünün genel kompozisyonun ve kalitesinin izlenmesi için etkin bir sistem oluşturulmalı,
- Banka yönetimi ekonomideki potansiyel değişimleri dikkatle takip etmeli ve bu değişikliklerin kredi portföyü üzerinde yaratabileceği muhtemel etkileri değerlendirmeli,
- Kredi riskini sürekli olarak değerlendiren ve üst yönetime sonuçları doğrudan ileten bir sistem kurulmalı,

- Erken uyarı modelleri geliştirilerek, kredi sorunlu hale gelmeden önce aksiyon yapılmasını sağlayabilen sistemler geliştirilmelidir.⁷⁰

Kredi riskini doğuran içsel faktörler, yukarıda belirtilen politikaların uygulanması ile kontrol altında tutulabilirken, ekonomik kriz gibi dışsal faktörlerin iyi risk yönetimi uygulamalarıyla denetim altında tutulabilmesi oldukça güçtür. Nitekim yaşanan kriz deneyimleri göstermektedir ki, kriz sürecinde banka bilançolarında sorunlu kredi stoku önemli oranlara ulaşmakta ve bu durum banka iflaslarına kadar giden sorunlara yol açmaktadır.

2.4. Sorunlu Krediler ve Bankacılık Krizleri

20.yy'ın son çeyreği finansal liberalizasyon sürecinin hızla yaşandığı bir döneme sahne olmuştur. Bu süreçte özellikle gelişmekte olan ekonomilerde dışa açılma dönemi başlamış ve uluslararası sermaye ülkeler arasında hızlı şekilde hareket eder hale gelmiştir.

Finansal serbestleşmeyle birlikte, gelişmekte olan ekonomilerde temel beklenti tasarruf oranlarının, istihdamın, büyüme ve milli gelir kalemlerinin olumlu yönde etkilenmesi ve ülke refahının artmasıydı. Ancak yaşanan gelişmeler bu beklentinin tersine sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Nitekim bu süreçte ülkelerin ödemeler dengesi açıkları artmış, tasarruf oranları düşüş göstermiş, finansal kırılganlıklar nedeniyle krizlerin yaşanma sıklığı ve etki derecesi artmıştır.

Yaşanan krizler içerisinde ülke ekonomilerine maliyeti açısından, etki seviyesi en yüksek krizler ise bankacılık krizleri olmuştur. Yaşanan bankacılık krizleri nedeniyle banka bilançolarında önemli bozulmalar yaşanmış, sistemdeki sorunlu kredi rakamları artış göstermiş, buna bağlı olarak reel sektöre plase edilen krediler geri çağrılmış ve/veya açılan kredi rakamları düşüş göstermiştir. Yaşanan krizlerin reel sektör üzerinde kredi kanalıyla yarattığı olumsuz etkilerle birlikte krizlerin etkisi daha da artmış ve ülke ekonomileri yüksek maliyetlerle karşılaşmıştır. Nitekim G. Hoogart, R. Reis ve V. Saporta tarafından seçilmiş bankacılık krizlerinin maliyetlerine ilişkin yapılan çalışma; 1974-1998 yılları arasında yaşanan bankacılık krizlerinde yüksek gelir seviyesine sahip ekonomilerde sorunlu kredi oranlarının ortalama % 13,5, orta ve düşük gelir seviyesine sahip ekonomilerde ise % 27,8

⁷⁰ Basel Committee on Banking Supervision, "Principles for the Management of Credit Risk", Basel, September 2000, s.3-4. (<http://www.bis.org/publ/bcbs75.pdf> - Erişim:10.03.2012)

seviyesine ulaştığını, buna bağlı olarak ortaya çıkan yeniden yapılanmanın maliyetinin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH)'ya oranının yüksek gelir seviyesine sahip ekonomilerde ortalama % 12,1 orta ve düşük gelir seviyesine sahip ekonomilerde ise % 17,6 seviyesinde gerçekleştiğini göstermiştir.⁷¹

Yapılan çalışmanın bu kısmında öncelikle bankacılık krizinin tanımlaması yapılarak, krizlerin nedenleri üzerinde kısaca durulacak, ardından yaşanan örnek krizlerin, sorunlu kredi stoku üzerinde yarattığı etkilere değinilecektir.

2.4.1. Bankacılık Krizleri

Kriz sözcüğü Yunanca ve Latince köklerden gelmektedir. Yunanca da “Krinein” kökünden gelen krisis sözcüğünün anlamı karar vermektir. Fakat bu sözcük zamanla bu tanımın dışına çıkarılarak tehlike ve istikrarsızlık anlamında kullanılmaya başlanmıştır.⁷²

Ekonomik krizler ise; herhangi bir mal, hizmet, üretim faktörü veya döviz piyasasındaki fiyat ve/veya miktarlarda kabul edilebilir bir değişme sınırının ötesinde gerçekleşen şiddetli dalgalanmalar olarak tanımlanabilmekte olup, reel sektör krizleri ve finansal krizler olarak iki ana gruba ayrılmaktadır. Reel krizler; mal, hizmet ve işgücü piyasalarında yaşanan dalgalanmalar nedeniyle oluşan krizleri ifade ederken, finansal krizler; döviz ve hisse senedi piyasaları gibi finans piyasasındaki şiddetli fiyat dalgalanmaları veya bankacılık sistemindeki sorunlu kredilerin aşırı artış göstermesi sonucunda oluşan ciddi ekonomik sorunları ifade etmektedir.⁷³

Frederik S. Mishkin finansal krizi; ters seçim ve ahlaki çöküntünün daha da kötüleştiği finansal piyasalarda meydana gelen bir bozulma nedeniyle, finansal kuruluşların fonları en üretken yatırım alanlarına etkin bir şekilde kanalize edememeleri nedeniyle ortaya çıkan durum olarak tanımlamıştır.⁷⁴

Finansal krizler; bankacılık krizleri, para krizi ve dış borç krizi olmak üzere üç ana gruba ayrılmakta olup, konumuz açısından önem arz eden kriz türü bankacılık krizleridir. Bankacılık krizi; sorunlu kredi rakamlarının artması ve buna bağlı olarak

⁷¹ Glenn Hoggarth ve diğ., “Costs of Banking System Instability: Some Empirical Evidence, Bank of England-Harvard University, Working Paper, 2001, s.9.

⁷² <http://www.collinsdictionary.com/> (Erişim: 18.04.2012)

⁷³ Aykut Kibritçioğlu, “Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Hükümetler, 1969-2001”, 2001, s.1-2. <http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/ytd-kibritcioglu.pdf> (Erişim:17.05.2012)

⁷⁴ Frederic S. Mishkin, Understanding Financial Crises: A Developing Country Perspective, NBER Working Paper: 5600, 1996, s.17.

banka varlıklarının değer kaybetmesi, varlık ve hisse senedi fiyatlarındaki büyük dalgalanmalar, yaşanan problemler nedeniyle banka hücumlarının artması veya likidite problemleri nedeniyle ortaya çıkan krizleri ifade etmektedir.⁷⁵

Bankacılık krizleri genellikle ekonomik faaliyetlerdeki daralma ve ekonomik büyümedeki bir gerileme ile eşanlı olarak ortaya çıkmakta olup, iki kanalla üretim ve milli geliri etkilemektedir. Birincisi, bankacılık krizi para stokunda beklenmedik bir daralma yaratarak ekonomik bir durgunluğa yol açmaktadır (para kanalı). İkincisi ise, zayıflayan bankacılık sisteminde hem bazı bankalar piyasadan çekildiği hem de mevcut bankalar sermaye baskısı altında kaldıkları için kredi arzı azalmaktadır. Kredi arzının daralması hanehalklarının ve işletmelerin harcamalarının azalmasına, buna bağlı olarak da üretimin daralmasına yol açmaktadır (kredi kanalı).⁷⁶

Bankacılık sektöründe ortaya çıkan bir kriz toplumun hemen her kesimini etkilemektedir. Tasarruflarının tamamını veya bir kısmını kaybeden mevduat sahipleri ile hisselerini kaybeden banka sahipleri ve hissedarlar bankacılık krizinden doğrudan etkilenen kesimlerin başında gelmektedir. Fon bulmak konusunda bankalara bağlı olanlar yeni fon bulmakta zorlanabilirler ve nihayet banka kurtarma ve geçici kamusallaştırma operasyonları nedeniyle vergi ödeyenler ağır bir yük altında kalırlar. Bankacılık krizlerinin maliyetinden söz edilince akla ilk olarak krizin kamu maliyesine olan yükü gelmektedir. Ancak bu vergi ödeyenlerden, banka ortaklarına ve mevduat sahiplerine bir servet transferi olarak da yorumlanabilmektedir. Bu tür bir maliyet, bankacılık sistemini yeniden yapılandırma harcamalarını, mevduat sahiplerine yapılan ödemeleri, bankalara verilen sermaye desteği ve aktif yönetimi amacıyla yapılan harcamaları içermektedir.⁷⁷

İktisadi faaliyeti azaltan ve etkinliğini düşüren bir olgu olarak tanımlanan finansal krizlerin 4 temel nedeni bulunmaktadır. Bunlar; finansal sektör bilançolarında ortaya çıkan bozulmalar (örneğin varlıkların kalitesinin düşmesi), faiz oranlarındaki artışlar, belirsizlikteki artışlar ve varlık fiyatlarındaki değişiklikler

⁷⁵ International Monetary Fund, "Financial Crises: Characteristics and Indicators of Vulnerability", 1998, s.76. (<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/weo0598/pdf/0598ch4.pdf> Erişim: 18.05.2012)

⁷⁶ Oğuz Esen, "Bankacılık Krizleri, Yeniden Yapılandırma Programları ve Türk Bankacılık Sektörü", Siyasa, Yıl:1, Sayı:1, 2005, s.4-5. (<http://ekosem.ieu.edu.tr/siyasa/38siyasaoesenson.pdf>-Erişim: 18.05.2012).

⁷⁷ A.g.e., s.3.

nedeniyle mali olmayan bilançolardaki yıpranmalardır.⁷⁸ Ancak söz konusu temel faktörler haricinde kriz oluşumuna sebebiyet veren farklı faktörlerde bulunmaktadır. Örneğin ülkede yaşanabilecek siyasal bir kaos, ülke finans sistemini derinden etkileyerek, bir kriz nedeni haline gelebilmektedir.

Bankacılık krizlerinin nedenlerinin belirlenmesine ilişkin ise çok sayıda ampirik çalışma bulunmaktadır. Aslı Demirgüç Kunt ve Enrica Detragiache tarafından 1997 yapılan çalışmada, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin 1980-1994 yılları arasındaki verileri kullanılarak sistemik bankacılık krizlerinin nedenleri araştırılmıştır. Çalışmada bankacılık krizlerinin, ülkenin içerisinde bulunduğu makroekonomik koşullarla bağlantılı olduğu, makroekonomik yapıdaki zayıflıkların (özellikle GSYİH'daki büyüme hızının düşük olmasının) krizlerin ortaya çıkmasında önemli ölçüde etkili olduğu belirlenmiştir. Çalışmada ulaşılan diğer bir sonuç, enflasyon ve nominal faizlerdeki yüksekliğin ve dalgalanmanın (faiz riskinin), mevduata verilen güvencenin yani mevduat garantisinin krizler üzerinde etkili olduğudur.⁷⁹

Cüneyt Sevim tarafından yapılan çalışmada kriz, dolar kurundaki, gecelik faiz oranlarındaki ve Merkez Bankası brüt döviz rezervlerindeki yüzde değişimin standardize edilmiş değerlerinin ortalaması ile elde edilen ve yazında Finansal Baskı Endeksi (FBE) adı verilen bir endeks ile tanımlanmıştır. Dolar kurundaki ve gecelik faiz oranı yüzde değişimindeki artışın, Merkez Bankası brüt döviz rezervlerindeki yüzde değişimindeki azalışın bu endeksin büyümesine eden olduğu ve bu endeksin belirli bir eşik değeri aştığı dönemlerde finansal krizin ortaya çıktığı; tersi durumlarda ise finansal kriz yaşanmadığı sonucuna ulaşılmıştır.⁸⁰

Rupa Duttagupta ve Paul Cashin tarafından yapılan çalışmada, finansal ve makroekonomik değişkenlerdeki karşılıklı etkinin krizler üzerinde etkili olduğu, yabancı para cinsinden yükümlülüklerin yüksek olduğu finansal sistemlerde ise,

⁷⁸ Friedrich S. Mishkin, Financial Policies and the Prevention of Financial Crises in Emerging Market Countries, NBER Working Paper Series, December 2001, s.3.

⁷⁹ Demirgüç Kunt ve Detragiache, **a.g.e.**, s.25-26.

⁸⁰ Cüneyt Sevim, **Öncü Göstergeler Yaklaşımına Göre Finansal Krizler ve Türkiye Örneği**, BDDK Kitapları No:11, Ankara, Temmuz 2012, s.201-202.

döviz kuru riskinin bankacılık krizlerinin temelinde yatan en önemli kırılma noktası olduğu sonucuna ulaşılmıştır.⁸¹

2.4.2. Seçilmiş Krizlerin Sorunlu Krediler Bağlamında İncelenmesi

Finansal krizleri ortaya çıkaran nedenlere ilişkin yapılan çalışmaların çoğunluğunda, ekonomideki makroekonomik değişkenlerin (özellikle Gayri Safi Milli Hasıla’da meydana gelen düşüşlerin) krizler üzerinde doğrudan etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yaşanan krizlerin bankalar ve bankacılık sistemi üzerinde önemli etkileri olmakla birlikte, özellikle sorunlu kredi rakamlarının kriz öncesi dönemlerde artışa geçerek krizin etkilerinin yoğun hissedildiği zamanlarda yüksek boyutlara ulaştığı görülmektedir.

Yaşanan finansal krizlerin etkisi ise ülke ekonomileri ile sınırları olmayıp, diğer ülkelerin finans sistemleri de yaşanan krizden bulaşma etkisi nedeniyle etkilenebilmektedir. Nitekim 2000’li yılların sonlarına doğru yaşanan Asya Krizi’nin de etkisiyle Türkiye’de kredilerin toplam aktifler içerisindeki payı %47’lerden %30’lara gerilemiş, sorunlu kredi oranları ise %2 seviyesinden %10’lara yükselmiştir. Benzer yönde bir etki Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’nde 2007 yılında başlayan Mortgage Krizi’nde de görülmüş olup, söz konusu krizin de etkisiyle kredilerin aktifler içerisindeki payı %50 seviyelerinden %47’ye gerilemiş, sorunlu kredi oranları ise %3 seviyelerinden %5’lere yükselmiştir.

Çalışmanın bu kısımda ise yaşanan krizlerin bankaların aktif kalemlerinden olan krediler üzerinde ortaya çıkardığı etki, seçilmiş krizler bağlamında analiz edilerek, kriz dönemlerinde sorunlu kredilerin ulaştığı oran ve değerler incelenecektir. Örnek olarak seçilen krizler ise; Türkiye’de yaşanan Kasım 2000-Şubat 2001 krizi, Asya Krizi ve ABD’de 2007 yılında başlayan ve etkileri halen devam eden Mortgage Krizi olarak belirlenmiştir.

⁸¹ Rupa Duttagupta, Paul Cashin, “The Anatomy of Banking Crises”, IMF Working Paper, WP/08/93, April 2008, s.21.

2.4.2.1. Kasım 2000 - Şubat 2001 Krizi ve Sorunlu Krediler

1990'lı yıllarda Türkiye ekonomisi sıklaşan ve yüksek maliyetlere yol açan krizlere maruz kalmıştır. Yaşanan krizlerin ortaya çıkmasında, iç borç dinamiğinin sürdürülemez boyutlara ulaşmasının ve başta finansal piyasalar olmak üzere yapısal sorunların kalıcı bir çözüme kavuşturulamamasının önemli etkisi bulunmaktadır. Bu dönemde, cari işlemler genellikle açık vermiş, doğrudan yatırımlar çok sınırlı düzeyde kalmış ve bankacılık sektörü ile özel sektör yurtdışı borçlanmasını önemli ölçüde artırmıştır. Ekonomiyi istikrara kavuşturmak amacıyla, Aralık 1999'da IMF ile döviz kuruna dayalı, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)'nin net iç varlıklarına katı sınırlar getiren bir istikrar programı uygulamaya başlanmıştır. Ancak program uygulamada beklenen sonuçları verememiş, cari işlemler dengesinde, sermaye hareketleri bileşiminde, enflasyon hedefinin tutturulmasında, Türk Lirası (TL)'nin değerinde, bankacılık kesiminin varlık ve yükümlülüklerinin vade yapısında riskler oluşmuştur. Oluşan riskler ise, uluslararası piyasalarda endişeye yol açmıştır. Yapısal tedbirlerin hayata geçirilmesinde aksaklıkların yaşanması mevcut risklerin daha da artmasına neden olmuştur.⁸²

1990'lı yıllarda bankacılık sektörünün de üretim faaliyetlerini destekleme ve kaynakları uzun vadeli yatırımlara yönlendirme fonksiyonu zayıflamıştır. Bankacılık sektörünün finansal aracılık fonksiyonunun etkinliğinin bozulmasında; makroekonomik istikrarsızlık, yüksek kamu kesimi açıkları, kamu bankalarının sistemi çarpıtıcı etkileri, risk algılama ve yönetiminin zayıflığı, bankaların düzenlenmesi ve denetlenmesine yönelik uluslararası standartların uyarlanması ve uygulanmasında karşılaşılan eksiklikler ve gecikmeler tetikleyici olmuştur.⁸³

Neticede Türkiye'de bankacılık sistemi, özkaynak yetersizliği, küçük ölçekli ve parçalı bankacılık yapısı, kamu bankalarının sistem içindeki payının yüksekliği, zayıf aktif kalitesi, piyasa risklerine aşırı duyarlılık ve kırılganlık, yetersiz iç kontrol, risk ve kurumsal yönetim ve saydamlık eksikliği gibi yapısal zayıflıklarla karşı karşıya kalmıştır.⁸⁴

⁸² Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, "Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi", Nisan 2009, s.1.

⁸³ A.g.e., s.1-2.

⁸⁴ A.g.e., s.2.

Aslında 2000-2001 krizinin belirtileri 1990'lı yılların başlarında ortaya çıkmaya başlamıştır. Nitekim; 1990 yılında % 3,3 açık veren konsolide bütçe dengesi 1999 yılında % 11,5 açık vermiş, kamu toplam net borç stoku Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH)'nın 1990 yılında % 28,7'si seviyesindeyken bu oran % 61'e yükselmiş, GSMH büyüme hızı 1990 yılında % 9,4 seviyesindeyken, 1999 yılında GSMH % 6,1 düşüş göstermiş, iç borç reel faiz oranı 1990 yılında - % 3,5 seviyesindeyken bu oran 1999 yılında %55,8 seviyesine yükselmiş ve faiz ödemelerinin bütçe gelirlerine oranı 1990 yılında % 25,5 seviyesindeyken 1999 yılında bu oran % 56,5'e yükselmiştir.⁸⁵

Makroekonomik göstergeler yanında bankacılık göstergeleri de adeta krizin habercisi niteliğindedir. Nitekim 1990'lı yılların sonlarına doğru Türk bankacılık sektörü; ölçek olarak muadil ekonomilere göre küçük, reel sektörden ziyade kamu finansmanını destekleyen, mevduatın krediye dönüşümünün zayıf olduğu, yeni girişlerin etkisiyle yoğunlaşmanın az olduğu, risk yönetimi kültürünün tam olarak yerleşmediği ve küresel sermayenin az ilgi gösterdiği bir sektör olarak öne çıkmıştır. Sektör göstergelerine bakıldığında; 1990 yılında sektörün toplam aktifleri 170,3 milyon TL, kredileri 80 milyon TL ve mevduatı 95,3 milyon TL iken, söz konusu büyüklükler 2000 yılında sırasıyla 104,1 milyar TL, 31,8 milyar TL ve 58,9 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Yüksek enflasyon ortamında bankacılık göstergelerindeki nominal büyüme yüksek olmakla birlikte, reel büyüme dalgalı bir seyir izlemiştir. 1990-2000 döneminde toplam aktifin yıllık ortalama reel büyümesi %8,1 oranında gerçekleşirken, kredi hacmindeki yıllık ortalama reel büyüme %3,6, özkaynaklardaki yıllık ortalama reel büyüme ise %6,9 düzeyinde kalmıştır. Kredilerin bankacılık sektörünün toplam aktifleri içindeki payı 1990 yılında %47 iken, bu oran 2000 yılında %33'e gerilemiştir. Benzer şekilde kredi/mevduat oranı 1990 yılında %84 iken, 2000 yılında %51 seviyesine inmiştir. Türkiye'de kredilerin GSMH'ye oranı benzer kategorideki ülkelerle karşılaştırıldığında oldukça düşük düzeyde kalmıştır.⁸⁶

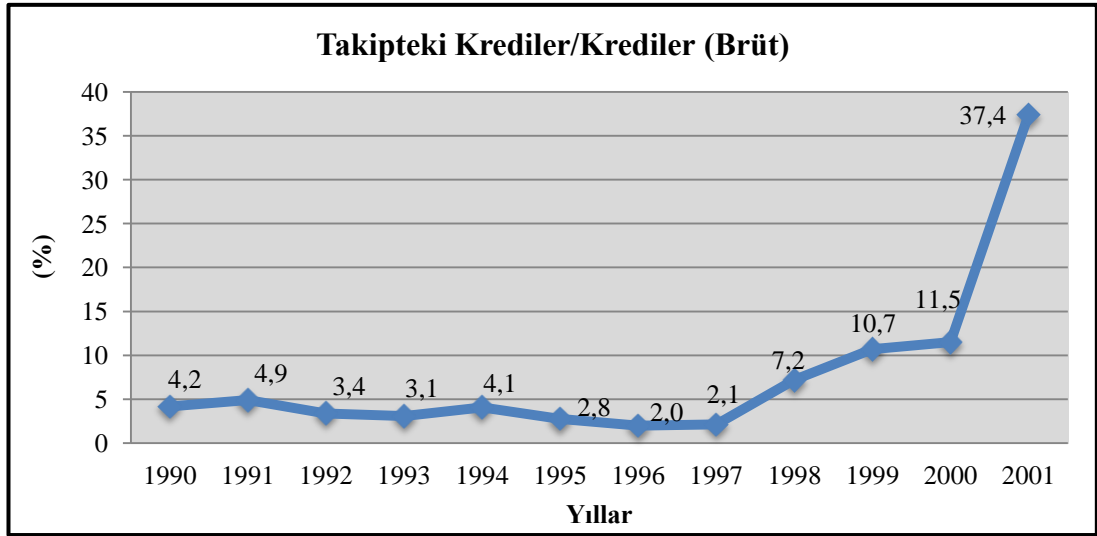
1990-2000 döneminde en dikkat çeken husus, bankaların ana faaliyeti olan kredilerden alınan faiz gelirlerinin, toplam faiz gelirleri içerisindeki payının %69'dan %38'e kadar sürekli bir biçimde gerileme göstermesidir. Bu veri, bankacılığın ana faaliyetlerinden gelir yaratamadığını ve temel işlevini yerine getiremediğini ortaya

⁸⁵ Eyup Bastı, **Kriz Teorileri Çerçevesinde 2001 Türkiye Finansal Krizi**, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, Yayın No:191, Ankara, 2006, s.86-89.

⁸⁶ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, "Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi", Eylül 2010, s.9-14.

koyan çarpıcı bir göstergedir. Düşük sermaye ile maruz kalınan risklerin yüksekliğini ve sektörün 2000’li yılların hemen öncesindeki kırılgan yapısını, finansal sağlamlılık göstergelerinden de izlemek mümkündür.⁸⁷ Nitekim bankaların varlık kalitesini olumsuz etkileyen takipteki alacakların brüt kredilere oranı 1990 yılında normal kabul edilen % 5 seviyelerinin altında iken, bu oran özellikle kriz belirtilerinin ortaya çıkmaya başlamasıyla yükselişe geçmiş ve 2001 yılında en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Aşağıda söz konusu değişim görülmektedir.

Şekil 2.2. Kriz Sürecinde Takipteki Kredilerin Değişimi

Kaynak: www.tbb.org.tr (Erişim: 15.05.2012)

Grafikten görüldüğü üzere, söz konusu oran 1990 yılında % 4,2 seviyesindeyken, bu oran 1999’da % 10,7 seviyesine, 2000 yılında % 11,5 seviyesine, 2001 yılında ise % 37,4 seviyesine kadar yükselmiştir.⁸⁸ Takipteki kredilerde yaşanan artış krizin yaklaştığının bir göstergesi niteliğinde olup, kriz sonrası ortaya çıkan yeniden yapılanma maliyetinin önemli bir kısmı da sorunlu kredilerin çözülmesinden kaynaklanmıştır.

Krizin ortaya çıkış dönemine bakıldığında, 2000 yılının Kasım ayının ikinci yarısında faiz oranları önemli ölçüde yükselmiş, yurtdışına sermaye çıkışı yaşanmış, Merkez Bankası rezervleri hızla gerilemiş, hisse senedi fiyatlarında keskin bir düşüş gözlenmiş ve orta ölçekte bir banka sistem dışına alınmıştır. Krizin daha da derinleşmesini önlemek amacıyla Kasım ve Aralık aylarında bir dizi önlem uygulamaya konulmuş ve piyasalarda görece bir iyileşme sağlamıştır. Alınan

⁸⁷ A.g.e., s.12-14.

⁸⁸ www.tbb.org.tr (Erişim: 15.05.2012)

önlemlerle birlikte Aralık ayının ikinci haftasından itibaren Kasım likidite krizinin etkileri azalmaya başlasa da, piyasalardaki tedirginlik tam olarak giderilememiştir. Nitekim siyasal alanda mevcut stresin yanı sıra, 19 Şubat 2001 tarihinde Hazine ihalesi öncesindeki gelişmeler sonucunda, istikrar programının sürdürülebilirliğine ilişkin güven kaybolmuş, hem yurtdışı hem de yurtiçi yerleşikler yoğun bir şekilde döviz talep etmeye başlamıştır. TCMB, başlangıçta kur rejimini savunmak ve rezerv kaybını önlemek amacıyla piyasaya verdiği TL likiditeyi sınırlamaya çalışmış, ancak bu uygulama sonucunda gecelik faizler %1.000'ler seviyesinin üzerine çıkmıştır. Kara Çarşamba olarak da adlandırılan 21 Şubat 2001 tarihinde, TCMB'nin para politikası ve likidite yönetiminin etkinliği ortadan kalkmıştır. Tüm bu gelişmeler daha sonra Kasım 2000 - Şubat 2001 Krizi olarak adlandırılan ve temelinde bir döviz kuru ve bankacılık krizi olan süreci ortaya çıkarmıştır.⁸⁹

Yaşanan krizin Türkiye ekonomisine çok yüksek maliyetleri olmuştur. Nitekim 2000-2001 bankacılık krizinin çözümleme maliyeti; kamu bankalarının görev zararı 19 milyar dolar, kamu bankalarına yapılan sermaye desteği 2,9 milyar dolar, TMSF bankalarının çözümleme maliyeti 22,5 milyar dolar, sermaye benzeri kredi desteği 0,1 milyar dolar, özel bankaların eriyen sermaye tabanını güçlendirme maliyeti 2,7 milyar dolar ve İmar Bankası maliyeti 6,4 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Toplam 53,6 milyar dolar olan çözümleme maliyetinin GSYH'ye oranı % 34,2 olmuştur.⁹⁰

Kasım 2000 - Şubat 2001 krizlerinde sorunlu kredilerin ulaştığı değerler G. Hoogart, R. Reis ve V. Saporta tarafından yapılan ve kriz dönemlerinde düşük gelir seviyesine sahip ekonomilerde sorunlu kredilerin ortalama % 27,8 seviyesine ulaştığı belirtilen çalışmadaki seviyeyi aşarak %37,4 seviyesine kadar yükselmiştir. Diğer taraftan ortaya çıkan yeniden yapılanmanın maliyetinin GSYİH'ya oranı da çalışmada belirtilen % 17,6 seviyesini aşarak %34,2 seviyesinde gerçekleşmiştir. Ortaya çıkan bu maliyette, kamu bankaları tarafından kullanılan ve zarar niteliğindeki krediler ile özel bankalarca banka hakim ortaklarına kullanılan ve geri dönmeyen usulsüz kredilerin etkisi büyüktür.

⁸⁹ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, "Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi", Aralık 2009, s.3-6.

⁹⁰ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, "Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi", Eylül 2010, s.57.

2.4.2.2. Asya Krizi ve Sorunlu Krediler

Güneydoğu Asya ülkelerinin 1960'lı yıllarda başlattıkları kalkınma hamlesinin olumlu sonuçlar vermesi ve söz konusu ülkelerin kısa sürede yüksek ekonomik büyüme rakamlarına ulaşması Uzakdoğu Mucizesi olarak adlandırılan ve çok sayıda gelişmekte olan ülkeye örnek teşkil eden bir gelişimi ortaya çıkarmıştır.⁹¹ Bölge ülkeleri yabancı sermaye girişinin de desteğiyle % 10'lara yaklaşan büyüme oranlarına ulaşmış ve milli gelir rakamlarında önemli yükselişler kaydedilmiştir. Ancak 1990'ların sonlarına yaklaşıldığında ülke ekonomilerinde birtakım sorunlar ortaya çıkmış ve yaşanan sermaye çıkışlarının da etkisiyle kriz ilk belirtisini Tayland'da göstermiştir. 1997 yılında Tayland'da başlayan kriz, kısa sürede bölge ekonomilerine de sıçramış ve söz konusu ülkelerin finans sistemleri krizden derin bir şekilde etkilenmiştir.

Kriz en büyük etkisini bankacılık sistemleri üzerinde göstermiş ve bölge ülkelerinin bankacılık kesimindeki sorunlu kredi oranları % 50'lere yaklaşmıştır. Ülke finans sistemlerinde yaşanan sorunlar finansal yeniden yapılanmayı kaçınılmaz kılmış ve birçok ülkede yeniden yapılanmanın maliyeti GSMH'nın % 50'sine yaklaşmıştır.

1997 yılında krizin ortaya çıkış sürecine özet olarak bakıldığında; Tayland uyguladığı sabit kur rejimi altında, 1996 yılının sonlarına kadar yüksek büyüme performansı göstermiştir. Ancak 1996 yılının sonlarına gelindiğinde, Tayland para birimi olan "baht" üzerinde devalüasyon baskısı ortaya çıkmıştır. Baht'ın 2 Temmuz 1997'de dalgalanmaya bırakılması ve hızlı devalüasyon ile sonuçlanan bu süreç, artan dış borç, mali dengede yaşanan bozulmalar, reel ve finans sektöründe yaşanan kırılganlıklar ile birleşerek derin bir makroekonomik ve finansal krizin tetikleyicisi olmuştur.⁹²

Tayland ekonomisinde 1996 yılında ortaya çıkan yavaşlama ilk etkisini finansman şirketleri üzerinde göstermiştir. Finansman şirketlerinin kredi yoğunluğunun emlak sektöründe olması ve bu sektörde kredi geri dönüşlerinde sıkıntılar yaşanması, söz konusu şirketleri likidite ve yükümlülüklerini yerine

⁹¹ Hamza Çeştepe ve Mahmut Bilen, "Devletin Ekonomideki Rolü: Finansal Kriz Sonrası Doğu Asya'da Performans Analizi", İktisat İşletme ve Finans Dergisi, Sayı: 183, Haziran 2001, s.54.

⁹² Carl Johan Lindgren ve diğ., "Financial Sector Crisis and Restructuring Lessons from Asia", IMF Occasional Paper No:188, 1999, s.93.

getirme konusunda sıkıştırmaya başlamıştır. Finansman şirketlerinin aktif kalitesindeki zayıflık ve yetersiz likidite nedeniyle sermaye artışına ihtiyaçları olduğu yönünde yapılan açıklamalar ise bu şirketlerdeki mevduat hesaplarında büyük ölçekli bir çözülme yaşatmıştır. Diğer taraftan, alınan önlemlerin yeterli olmaması, artan belirsizlik ve verilen garantinin kapsam ve uygulamasına yönelik çelişkili açıklamalar ile yetkili otoriteler arasındaki koordinasyon eksikliği piyasaların rahatlamasını engellemiş ve finans sisteminden likidite çekilişi artarak devam etmiştir.⁹³ Yaşanan krizin ekonomideki diğer sektörlerle de sıçraması sonrası ülke tüm sektörlerin etkilendiği bir krize maruz kalmıştır.

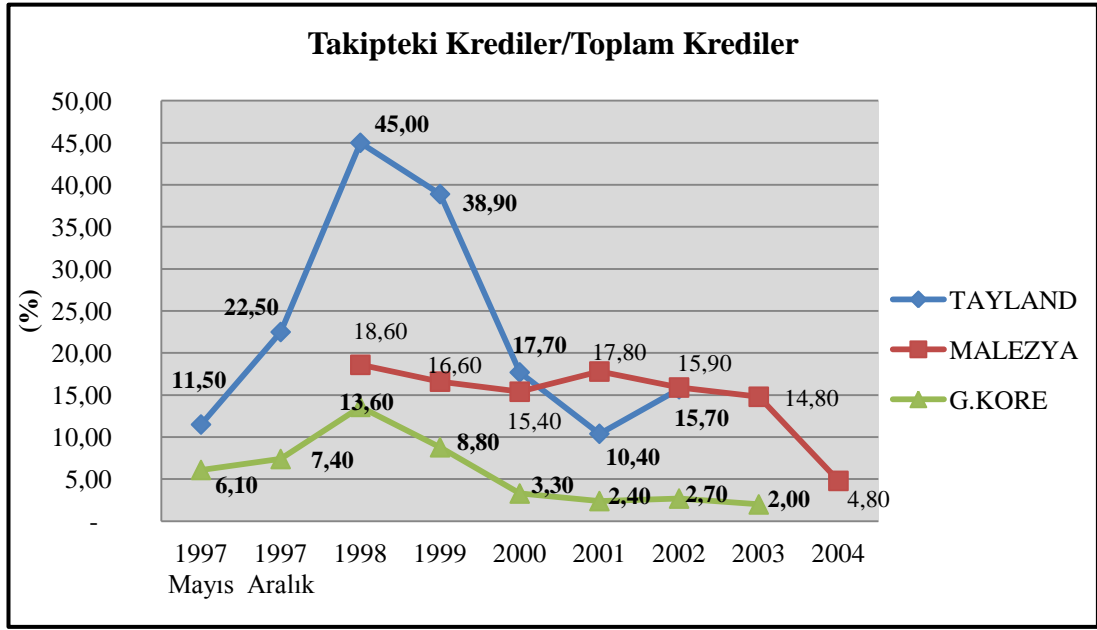
1997 yılı ortalarında Tayland'da başlayan kriz kısa süre sonra Malezya'ya da sıçramıştır. 1997 yılının ortalarında başlayan kriz sonrası Malezya para birimine (Ringgit) karşı spekülasyon atakları yaşanmış ve Ringgit ciddi bir değer kaybına uğramıştır. Yaşanan değer kaybını borsa endeksinde ve hisse senetleri fiyatlarındaki düşüş izlemiştir. Oluşan değer kayıpları ise bankaların mali yapılarını zayıflatmış ve pek çok banka batmış ya da batma noktasına gelmiştir. Diğer taraftan uluslararası derecelendirme kuruluşlarının ülkenin kredi notunu düşürmesi dış piyasalardan borçlanabilme durumunu olumsuz etkilemiş ve ülke tüm sektörlerin etkilendiği bir kriz sürecine girmiştir.⁹⁴

Yaşanan krizin diğer bölge ülkelerini de etkisi altına alması sonrası, dünya ekonomisi küresel bir kriz ile karşı karşıya kalmıştır. Asya krizinin bölge ülkelerindeki tüm sektörlerle etkisi olmakla birlikte, özellikle finans sektörü yaşanan krizden derin şekilde etkilenmiştir. Bölge ülkelerin bankacılık sistemlerindeki sorunlu kredi rakamları krizin etkilerinin hissedilmeye başlanmasıyla birlikte yükselmeye başlamış ve krizin yoğun hissedildiği 1997-1998 yıllarında % 50'lere yaklaşmıştır. Aşağıda Tayland, Malezya ve G.Kore'de sorunlu kredi rakamlarının ulaştığı değerler gösterilmiştir.

⁹³ Berke Duvar, "Finansal Sistemin Yeniden Yapılandırılması Tayland Uygulaması", Devlet Planlama Teşkilatı Çalışma Raporları, 2001, s.5-6.

⁹⁴ Mete Bumin, Ferhun Ateş, **Sorunlu Bankaların Çözümlemesi Türkiye Deneyimi**, Palme Yayıncılık, Ankara, 2008, s.159.

Şekil 2.3. Tayland, Malezya ve G.Kore’de Sorunlu Kredi Rakamları

Kaynak: Pairoj Vongvivanond, “Insolvency Systems and Risk Management in Asia”, Forum on Asian Insolvency Reform 2004, New Delhi-India, 3-5 November 2004, s.7., H. Selçuk Saçcı, “Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Kredi Karşılıkları Uygulamaları ve Makroekonomik Etkileri”, TCMB Uzmanlık Tezi, Ankara, 2004, s.25., Soo-Myung Kim ve diğ., “Restructuring and Reforms in The Korean Banking Industry”, BIS Papers, No:28, 2006, s.265.

Grafikten görüldüğü üzere sorunlu kredilerin bölge ülkelerindeki oranları kriz döneminde normal kabul edilen % 5 seviyesinin oldukça üzerine çıkmıştır. Burada belirtilen 3 ülke haricindeki diğer bölge ekonomilerinde de benzer sonuçlar ortaya çıkmış ve sorunlu kredilerin toplam krediler içerisindeki payı % 20 seviyelerine ulaşmıştır.⁹⁵

Bölge ülkeleri ortaya çıkan sorunlu kredi stokunun çözülmesi amacıyla merkezi VYŞ uygulamasına yönelmiştir. Kamu finansmanı ile kurulan bu şirketler sorunlu kredi stokunun çözülmesinde ve yüksek geri kazanımlar elde edilmesinde önemli rol oynamışlardır.

Yaşanan finansal krizin bölge ekonomilerine ise önemli maliyetleri olmuştur. Ortaya çıkan ekonomik maliyetin GSYİH’ye oranı Tayland’da %32, Malezya’da %16, G.Kore’de ise %26 seviyesinde gerçekleşmiştir.⁹⁶ Söz konusu maliyetin oluşmasında, finansal sistemde ortaya çıkan yüksek seviyedeki sorunlu kredi stokunun önemli etkisi olmuştur.

⁹⁵ Stijn Claessens ve diğ., “Financial Restructuring in Banking and Corporate Sector Crises: What Policies to Pursue”, NBER Working Paper 8386, July 2001, s.27.

⁹⁶ Patrick Honohan, Daniela Klingebiel, “Controlling the Fiscal Costs of Banking Crises”, World Bank Policy Research Working Paper, WPS 2441, September 2000, s.29-30.

2.4.2.3. ABD Mortgage Krizi ve Sorunlu Krediler

Mortgage sistemi ABD’de uzun yıllardır uygulanan ve 20-30 yıla kadar uzayan vadelerle ev sahibi olma imkanı sunan sabit ya da değişken faizli bir konut kredisi sistemidir.⁹⁷ Bu sistem sayesinde, uzun vadeli ve düşük ödemelerle konut sahibi olunabilmekte, bankalar da kullandıkları krediler nedeniyle faiz ve komisyon geliri elde etmektedirler.

ABD mortgage piyasasında mortgage kredileri; ödeme şekline, faiz yapısına, kredi talebinde bulunanın kredibilitesine göre çeşitli ayrımlara tabi tutulmaktadır. İndirimli, yüksek ödemeli, balon ödemeli mortgage kredisi gibi birçok kredi türü mevcuttur. Ancak mortgage piyasalarının sorunlu kredi yapısını subprime mortgage kredileri ile değişken faiz oranlı mortgage kredileri oluşturmaktadır. Subprime mortgage kredileri ise konut kredisi talebinde bulunanların özellikleri dikkate alınarak yapılan bölümlendirmenin içerisinde yer almaktadır.⁹⁸

Ödeme yeteneğine göre yapılan ayırımın içinde, Subprime (alt gelir grubu), Devlet Garantili/Sigortalı (Ülkeye hizmeti geçen alt gelir grubu), Alt A (orta gelir grubu) ve Prime (üst gelir grubu) krediler yer almaktadır. Bu ayırımın amacı, kredi talep eden kişinin dahil olduğu gruba göre risklerinin belirlenerek, risk yapısına uygun faiz oranları üzerinden kredi kullandırılmasıdır.⁹⁹ Subprime kredilerde, kredinin geri dönmeme riski daha yüksek olduğundan, faiz oranları da prime kredilere göre daha yüksektir.

2000’li yılların başlarından itibaren, düşük faiz ve artan risk iştahı, emtia fiyatlarındaki yükselişin de etkisiyle subprime kredileri arttırmıştır.¹⁰⁰ Kişilerin kredi geçmişlerine bakılmadan tahsis edilen krediler nedeniyle alınan yüksek riskler, emlak fiyatlarının yükselişiyile birlikte göz ardı edilmiştir. Ancak düşük faiz politikası ekonomide enflasyon baskısı yaratmaya başlamış, söz konusu baskının

⁹⁷ Borsa Yatırımcıları Derneği (BORYAD), “Mortgage Krizi Dünyayı Sarsıyor”, Ocak 2008, <http://www.boryad.org/boryad/boryad-arastirmalar/mortgage-krizi-dunyayi-sarsiyor.html> (Erişim:14.06.2012)

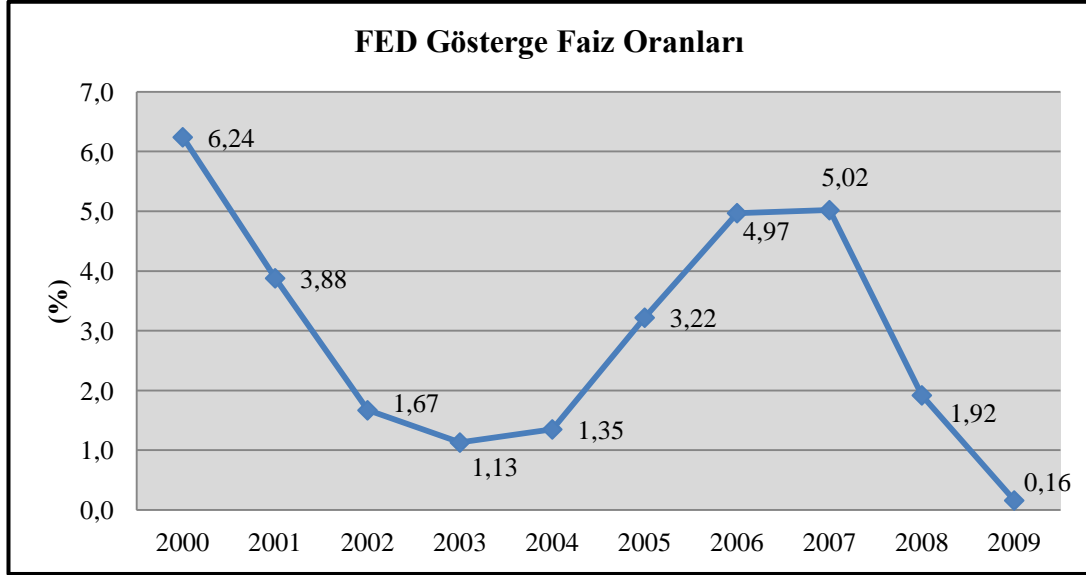
⁹⁸ Faruk Demir ve diğ., “ABD Mortgage Krizi”, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Çalışma Tebliği, Sayı:3, Ağustos 2008, s.15.

⁹⁹ **A.g.e.**

¹⁰⁰ Hadiye Aslan, “İpotekli Konut Finansman Sisteminde Kriz (Subprime Mortgage Credit Crisis)”, Houston Üniversitesi - C.T. Bauer College of Business, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu 8. Kuruluş Yıl Dönümü Konferansı, s.6.

azaltılması amacıyla da özellikle 2006 yılından itibaren faiz oranları yukarı çekilmeye başlanmıştır. Aşağıda söz konusu değişim gösterilmiştir.

Şekil 2.4. FED Gösterge Faiz Oranları

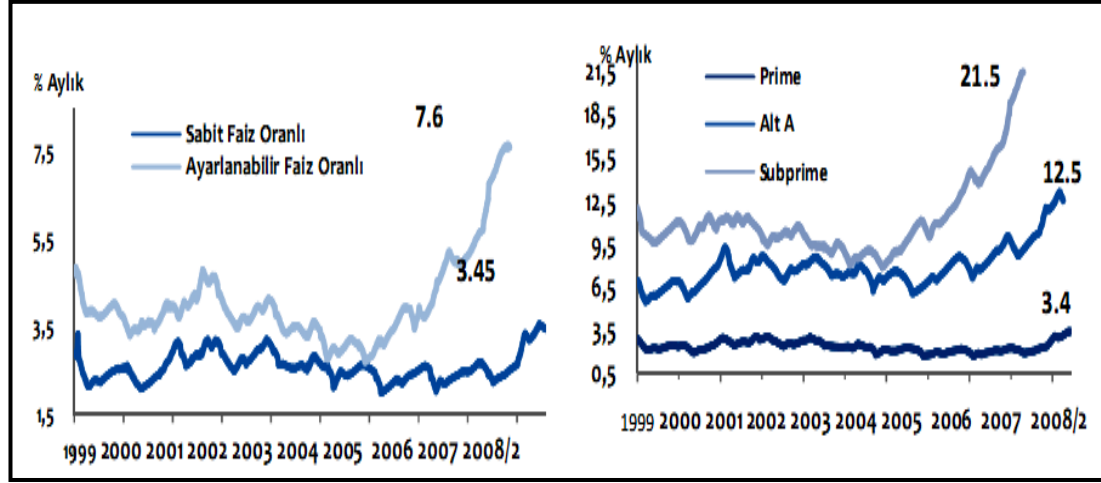
Kaynak: <http://www.federalreserve.gov/releases/h15/data.htm> (Erişim: 13.07.2012)

Grafikten de görüldüğü üzere, 2003 yılında % 1 seviyelerine kadar gerileyen Federal Reserve Bank (FED) gösterge faiz oranları, 2007 yılında % 5 seviyelerinin de üzerine çıkmıştır. Mortgage kredilerinde asıl sorunda bundan sonra başlamış ve yükselen faizler, değişken faizli subprime kredilerin faiz ödemelerini yükseltmiştir. Ödemelerinde sorun yaşayan kredi kullanıcılarının konutları finansal kuruluşlarca icra kanalıyla satışa çıkarılmış, ancak ekonomide ortaya çıkan soğumanın da etkisiyle konut fiyatları hızlı bir düşüş göstermiştir. Düşen emtia fiyatları, söz konusu kredi ödemelerini satın alan mali kuruluşları da etkilemiş ve yıkıcı bir domino etkisi oluşturmuştur. Ortaya çıkan sorunlu kredi stokunun artması bankaların likidite sıkıntısı yaşamasına neden olmuş, buna bağlı olarak da finansal kuruluş iflasları yaşanmaya başlamıştır.

Sorunun ortaya çıkış nedeninin aslında subprime konut kredileri ve değişken faizli krediler olduğu 2007 yılı verilerinden kolaylıkla görülebilmektedir. Nitekim mortgage kredilerinin 30, 60 ve 90 günlük gecikme oranları faiz yapısı açısından incelendiğinde, sabit faizli mortgage kredilerinde gecikme oranının % 3,45 olarak gerçekleştiği, değişken faizli mortgage kredilerinde ise bu oranın % 7,61 olduğu görülmektedir. 2008 yılı Şubat ayı itibariyle oluşan gecikme oranları, krediyi kullananların ödeme yeteneği açısından incelendiğinde, prime kredilerin % 3,4 alt A

kredilerin % 12,5 subprime kredilerin ise % 21,5 oranında gecikme oranına sahip olduğu görülmektedir.¹⁰¹

Şekil 2.5. Mortgage Kredilerinde Gecikme Oranları

Kaynak: Sharon L. Stark ve Barbara F. Buckley, Montly Market Monitor, OTS, Washington, April 2008, s.7-8., Demir ve diğ., **a.g.e.**, s.47.

Görüldüğü üzere hem subprime kredilerde hem de değişken faizli kredilerde sorunlu hale gelme oranları 2000'li yılların başlarından itibaren daha yüksek bir seyir izlemiştir.

Kriz öncesi dönemde oluşan kırılmalıkların diğer önemli bir göstergesi de hanehalkı borçlanma oranlarındaki aşırı artıştır. Nitekim, Amerika'da 2006'ya girerken ev fiyatlarındaki yükseliş ve düşük faiz oranları ipotek kredilerinin önemli ölçüde artmasına yol açmış, tüketiciler gelirlerine göre büyük oranda harcama eğilimi içine girmişlerdir. Buna bağlı olarak da ABD'de hanehalklarının kredi piyasalarından ve finansal olmayan kuruluşlardan borçlanmalarının GSYİH'ye oranı 1994-2007 yılları arasında yüzde 118'den yüzde 173'e yükselmiştir. Hanehalklarının kredi borçları 2000 yılından itibaren adeta sıçrama yapmış ve 2000-2007 yılları arasında harcanabilir kişisel gelirin yüzde 98'inden yüzde 136'sına yükselmiştir. Aynı dönemde bu oran İngiltere'de yüzde 120'den yüzde 180'e, Euro bölgesinde ise yüzde 71'den yüzde 91'e çıkmıştır. Oluşan bu kırılmalıklar, krizin diğer bölge ve ülkelere sıçramasında önemli rol oynamıştır.¹⁰²

¹⁰¹ Sharon L. Stark, Barbara F. Buckley, Montly Market Monitor, OTS, Washington, April 2008, s.7-8., Demir ve diğ., **a.g.e.**, s.47.

¹⁰² Pelin Ataman Erdönmez, **Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi**, Bankacılar Dergisi, Sayı: 68, Mart 2009, s.85.

Artan sorunlu mortgage kredilerine bağlı olarak derinleşen finansal krizin ABD ekonomisine maliyeti oldukça yüksek olmuştur. Ortaya çıkan kriz nedeniyle sistemik öneme sahip çok sayıda finansal kuruluş iflas etmiş, çok sayıda finansal kuruluşa sermaye desteği sağlanmış ya da hisseleri kamu tarafından satın alınmıştır. 2009 yılı Şubat ayı itibariyle bankalara 250 milyar dolar sermaye enjeksiyonu yapılmış, kurtarma paketlerinin toplam tutarı 1.487 milyar doları bulmuştur. Hisse senedi ve emlak fiyatlarındaki düşüşler ise hane halkının net servetinin erimesine yol açmış ve Amerika'da 2008 yılında hane halkı net serveti % 15 düşüş göstermiştir.¹⁰³

¹⁰³ A.g.e., s.88-90.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KREDİLERİN VE SORUNLU KREDİLERİN YILLAR İTİBARIYLA GELİŞİMİ

Türkiye ekonomisi 1980'li yıllardan itibaren hızlı bir dışa açılma sürecine girmiş, yaşanan dışa açılma sürecinin etkisiyle de ekonomide önemli yapısal değişiklikler ortaya çıkmıştır.

Ekonomide serbest piyasa mekanizmasının işlerliğini arttırmak amaçlı politikalar izlenmesi ve finansal piyasaların liberalizasyonuna yönelik düzenlemeler ise, bankacılık sistemi üzerinde önemli etkiler ortaya çıkarmıştır. Nitekim bu süreçte, bankalarca sunulan finansal ürün türleri hızla artış göstermiş ve bankalar mevduat toplayan klasik fonksiyonunun dışına çıkarak ekonomide etkin rol oynayan aktörler haline gelmişlerdir.

Yaşanan finansal liberalizasyon süreci bankaların bilanço büyüklüklerini etkilemiş ve bankaların aktif büyüklüğü 2011 yılında GSMH'yi geçmiştir. Diğer taraftan, bankaların plase ettikleri kredi büyüklüğü de önemli ölçüde artış göstermiş ve 2011 yılında kredilerin banka aktifleri içerisindeki payı % 60'lara yaklaşmıştır. Banka aktifleri içerisinde kredilerin payının % 60'lara ulaşması ise takibe dönüşüm oranlarının yakından izlenmesini ve alınması gereken önlemlerin zamanında hayata geçirilmesini gerekli kılmıştır.

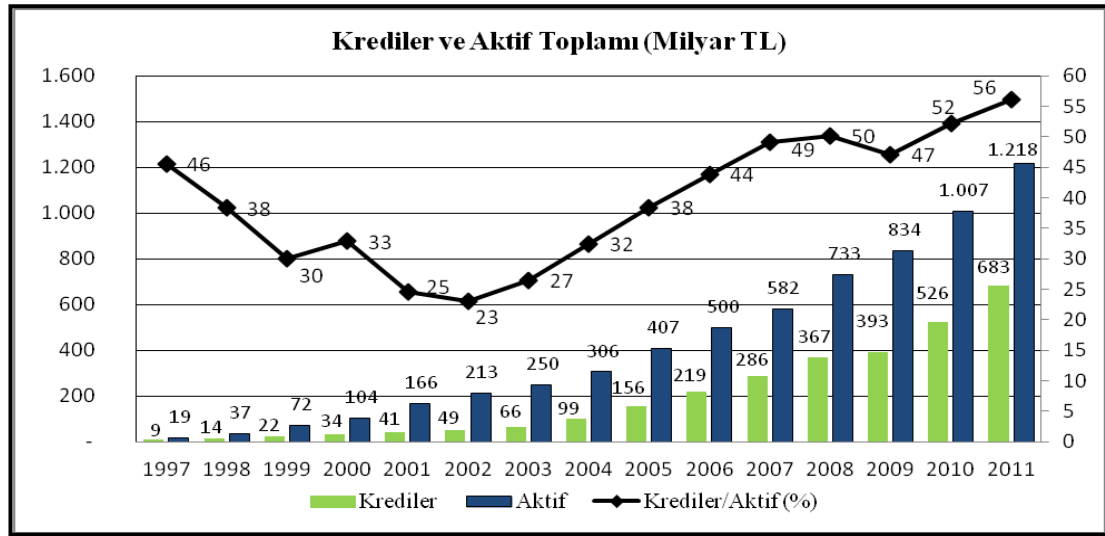
Çalışmanın bu bölümde ilk olarak, Türk bankacılık sektöründe kredilerin ve sorunlu kredilerin yıllar itibarıyla yaşadığı değişim makro temelli incelenecektir. Bu kapsamda bankacılık sektörünün temel göstergeleri olan; aktif büyüklüğü, krediler ve takipteki krediler rakamları analiz edilecektir. İkinci olarak ise krediler ve takipteki krediler mikro temelli incelenecektir. Bu kapsamda; kullanılan kredilerin türleri, kullandırım miktarları, takibe dönüşüm oranları vb. veriler üzerinde durulacaktır. Kredilerin ve takipteki kredilerin mikro düzeyde analizi, sorunlu kredilerin artış göstermemesi ve/veya ortaya çıkan yüksek boyuttaki sorunlu kredi stokunun çözümlenmesine yönelik uygulama önerilerine zemin oluşturacaktır.

3.1. Türk Bankacılık Sektöründe Seçilmiş Bilanço Kalemlerinin Analizi

Türk bankacılık sektöründe seçilmiş bilanço kalemlerinin analizi, bankaların aktif büyüklükleri, krediler ve kredilerin aktifler içerisindeki payı ile takibe dönüşüm oranlarının incelenmesi suretiyle gerçekleştirilecektir.

Sektör verileri 1997-2011 yılları arasında incelendiğinde, aktif toplamının sürekli olarak artış gösterdiği ve 2011 yılı sonunda 1.218 milyar TL'ye ulaştığı görülmektedir. Aktif büyümesine paralel bir gelişim krediler kaleminde görülmüş ve 2011 yılı itibariyle krediler 683 milyar TL'ye ulaşmıştır. Sektördeki aktif toplamı, krediler ve krediler/aktif oranının değişimine aşağıda yer verilmiştir.

Şekil 3.1. Krediler ve Aktif Toplamının Değişimi

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, 50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi “1958-2007”, s.110., Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, “Finansal Piyasalar Raporu”, Aralık 2011, s.57.

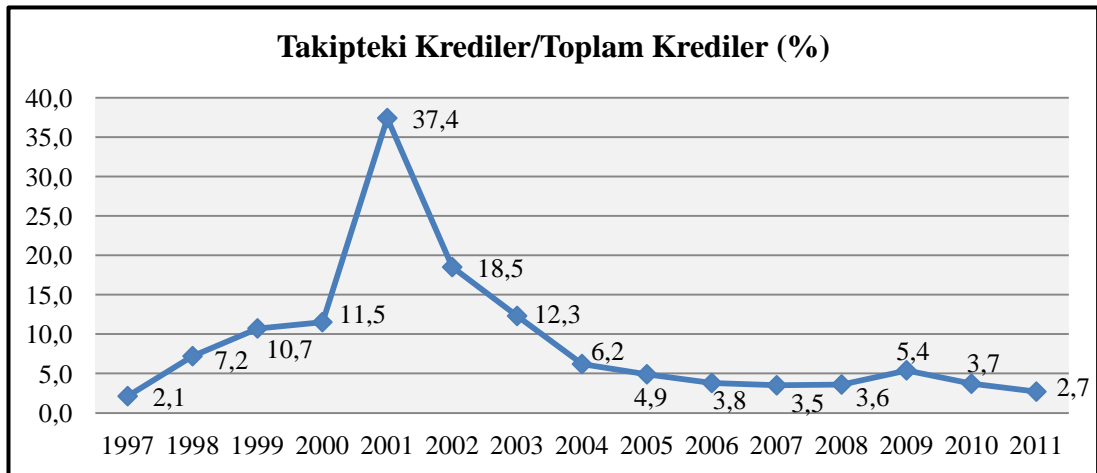
Grafikten görüldüğü üzere bankacılık sektörünün toplam aktif büyüklüğü 1997 yılında 19 milyar TL seviyesindeyken, bu rakam 2000 yılında 104 milyar TL’ye, 2005 yılında 407 milyar TL’ye, 2011 yılında ise 1.218 milyar TL’ye yükselmiştir. Kredilerde benzer bir gelişme göstermiş ve 1997 yılında 9 milyar TL seviyesinde olan sektörün kredi büyüklüğü, 2000 yılında 34 milyar TL’ye, 2005 yılında 156 milyar TL’ye, 2011 yılında ise 683 milyar TL’ye ulaşmıştır. 1997-2011 yılları arasında ortalama % 37 seviyelerinde büyüme gösteren kredilerde, özellikle kriz dönemlerinde büyüme seviyesinin düştüğü gözlenmektedir. Söz konusu durum 2001 ve 2009 yılı kredi büyüme rakamlarından net bir şekilde görülmektedir. Nitekim 2001 yılında kredi büyüme oranı yaklaşık %19, 2009 yılında ise % 6 olarak gerçekleşmiştir.

Kredilerin aktif içerisindeki payına bakıldığında, 2002 yılına kadar düşüş gösteren bu oranın sonraki yıllarda artış göstererek 2011 yılında % 60 seviyesine yaklaştığı görülmektedir. Nitekim grafiğin ikinci ekseninde görüldüğü üzere, 1997 yılında % 46 seviyesinde olan kredi/aktif oranı, 2002 yılında % 23 seviyesine kadar gerilemiş, 2002 yılından itibaren ise 2009 yılı hariç sürekli artış göstererek 2011 yılında % 56 seviyesine ulaşmıştır.

1997 yılından itibaren, banka aktifleri içerisinde krediler kaleminin payının azalmasının temel nedeni, bankaların asli fonksiyonlarından uzaklaşarak, kamu borçlanma araçlarına yönelmeleridir. Nitekim bu dönemde bankalar, yüksek faiz getirisi elde etmelerinden dolayı kamu borçlanma araçlarına yaptıkları plasmanları arttırmışlar ve tüketicilere/firmalara tahsis ettikleri kredileri düşürmüşlerdir. Diğer taraftan, grafikte görüleceği üzere 2002 ve 2009 yıllarında krediler/aktif oranında hızlı düşüşler yaşanmıştır. Söz konusu azalışlar, yaşanan krizlerin banka bilançolarına olan etkilerini yansıtmaktadır. Yaşanan 2000-2001 krizi ve ABD Mortgage Krizi bankaların plase ettikleri kredilerin azalmasına neden olmuştur.

Takipteki kredi rakamlarına bakıldığında ise, kredi miktarında yaşanan yükselişe bağlı olarak takipteki kredi miktarının da artış gösterdiği görülmektedir. Ancak, ortaya çıkan değişim oransal olarak incelendiğinde, özellikle kriz dönemlerinde “takipteki krediler/toplam krediler” oranının önemli yükselişler kaydettiği görülmektedir. Türk bankacılık sistemi verileri 1997-2011 yılları arasında incelendiğinde “takipteki krediler/toplam krediler” oranının değişimi aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 3.2. Türkiye’de Takipteki Kredi Oranlarının Değişimi

Kaynak: http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/Tum_Raporlar.aspx (Erişim: 03.08.2012)

Grafikten görüldüğü üzere, takipteki kredi oranları kriz dönemlerinde önemli yükselişler göstermekte olup, takip eden dönemlerde ise tekrar düşüşe geçmektedir. Nitekim 2001 yılında yaşanan krizin etkisiyle takipteki kredi oranı %37,4 gibi çok yüksek oranlara ulaşmış, daha sonra düşüş eğilimine girerek % 5 seviyelerinin altına gerilemiştir. Söz konusu oran, 2007 yılında ABD’de başlayan Mortgage Krizi sonrası tekrar % 5 seviyelerinin üzerine çıkmış ancak 2011 yılı sonu itibarıyla tekrar % 2,7 seviyelerine kadar gerilemiştir.

3.2. Türk Bankacılık Sektöründe Kredilerin Analizi

Bankacılık sektörünün aktif toplamı 2011 yılında %21 oranında artarak 1.218 milyar TL seviyesine ulaşmış olup, sektördeki aktif büyümesi temel olarak krediler kalemindeki artıştan kaynaklanmıştır. Sektörün en önemli plasman kalemi olma özelliğini koruyan kredilerin toplam aktifler içindeki payı 2010 yıl sonuna göre 3,8 puan artarak %56 seviyesine yükselmiştir. Aralık 2011 itibarıyla 683 milyar TL’ye ulaşan kredilerde bir önceki yıla göre 157 milyar TL’lik artış gözlenirken, yıllık artış oranı %29,9 olarak gerçekleşmiştir. Kredi hacmindeki artışın 68 milyar TL’si (%43,5) kurumsal/ticari kredilerden, 51,3 milyar TL’si (%32,6) bireysel kredilerden, 37,5 milyar TL’si (%23,9) ise Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ)’lere kullanılan kredilerden kaynaklanmıştır.¹⁰⁴

2011 yılında kredi kartı alacaklarındaki (%27,3) ve konut kredilerindeki (%22,7) artışlar bireysel kredilerdeki ortalamanın altında kalırken, diğer segmentlerdeki artışlar ortalamanın üzerinde gerçekleşmiştir. Bireysel krediler içinde konut ve taşıt kredilerinden farklı olarak genellikle borçlunun ödeme kabiliyeti dışında bir teminatı bulunmayan ihtiyaç ve diğer tüketici kredileri, anılan dönemde %38,2 ile diğer tüm segmentlerden daha hızlı bir artış göstermiştir. Söz konusu dönemde tüketici kredilerinde gözlenen 39,4 milyar TL’lik artışın 23,9 milyar TL’lik (%60,6) kısmı ihtiyaç ve diğer tüketici kredilerinden kaynaklanmıştır.¹⁰⁵

Küresel ekonomik krizin etkisi ile 2008 ve 2009 yıllarında hızlı artışlar gösteren sektörün takipteki alacaklarında 2010 yılında başlayan düşüş eğilimi 2011 yılının son çeyreğinde sona ermiştir. Yılın son çeyreğinde %3 artış sergileyen takipteki alacaklar 2010 yıl sonu ile karşılaştırıldığında %5,2 gerileyerek Aralık 2011

¹⁰⁴ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, “Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü-Aralık 2011”, Sayı:2012/1, 07.02.2012, s.5. (www.bddk.org.tr, Erişim: 03.07.2012)

¹⁰⁵ A.e., s.5-6.

itibarıyla 19 milyar TL seviyesinde gerçekleşmiştir.¹⁰⁶ Toplam 19 milyar TL'lik takipteki alacağın ise %48,9'u teminatsız olup, bu durum kredilerin tahsil edilme olanağını sınırlayan bir faktördür.¹⁰⁷

Yapılan çalışmanın bu kısmında, yukarıda özet olarak açıklanan kredilerin, alt türler itibarıyla gelişimi ve takibe dönüşüm oranları incelenecektir. Yapılacak analizde krediler; kurumsal/ticari krediler ve tüketici kredileri olmak üzere iki alt başlıkta incelenecektir. KOBİ kredileri kurumsal/ticari krediler kısmına, bireysel kredi kartları ise tüketici kredileri kısmına dahil edilmiştir. Analiz sonuçları politika önerilerine zemin oluşturacaktır.

3.2.1. Kurumsal/Ticari Kredilerin Analizi

Ticari nitelik taşıyan şahıslar, adi ortaklıklar, şahıs şirketleri ve sermaye şirketlerine, çoğunlukla üretim ve ticaretin finansmanı amacıyla kullanılan nakdi veya gayri nakdi krediler olarak tanımlanabilen kurumsal/ticari kredilerin, bilanço hacmi büyük ve cirosu yüksek olan firmalara kullanılanlarına kurumsal, bilanço hacmi küçük ve cirosu düşük firmalara kullanılanlarına ise ticari krediler denilmektedir. Ancak temel kredilendirme süreci her iki kredi türü için de aynıdır. Yine bu kapsamda değerlendirilebilecek bir diğer kredi türü KOBİ kredileridir. KOBİ aslında küçük ve orta ölçekli işletmelerin kısaltılmış halidir. Dolayısıyla bu krediler de ticari bir kredi türü olup, amacı faaliyet hacmi küçük olan işletmelerin finansman ihtiyaçlarının giderilmesidir. Bu gerekçeyle, bundan sonraki ifadelerde kurumsal, ticari ve KOBİ kredilerinin toplamı, kurumsal krediler olarak ifade edilecektir.

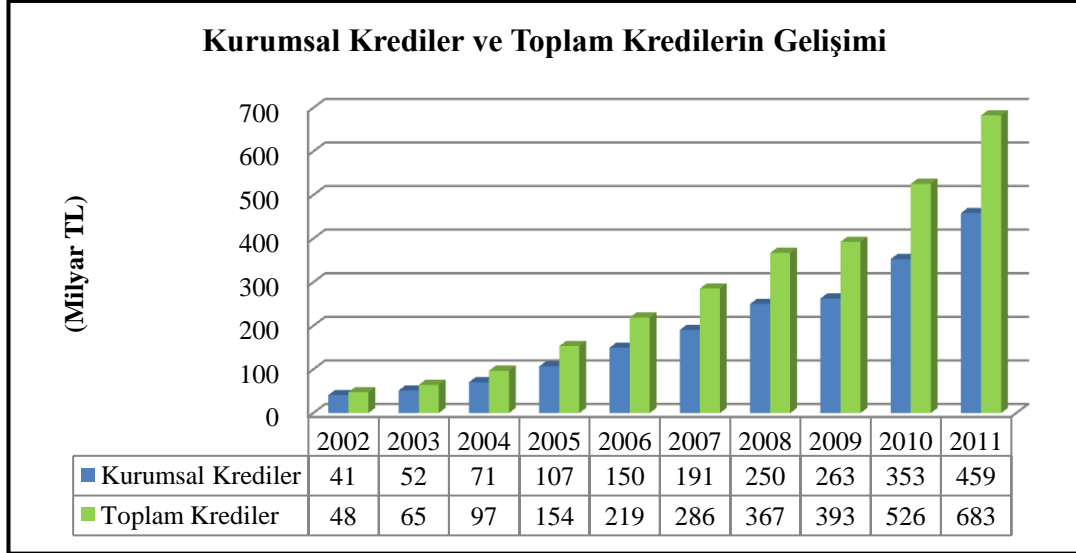
Çalışmanın bu kısmında, yukarıda ifade edilen kurumsal kredilerin analizi yapılacaktır. Bu kapsamda 2002-2011 yılları arasındaki dönem esas alınarak; kurumsal kredilerin gelişimi, bu kredi türünde takibe dönüşüm oranları ve toplam takipteki kredilerden aldığı paylar incelenecektir. Yapılacak analizde ayrıca, takipteki kredi miktarı yüksek olan sektörlere kullanılan kredi miktarları ve takibe dönüşüm oranları incelenecektir. Ulaşılan sonuçlar, geliştirilecek politika önerilerine temel oluşturacaktır.

¹⁰⁶ A.e., s.5-6.

¹⁰⁷ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, "Finansal Piyasalar Raporu", Aralık 2011, s.29.

2002-2011 yılları arasında kurumsal kredilerin yaşadığı değişime bakıldığında, kurumsal kredilerinin sürekli olarak artış gösterdiği görülmektedir. Söz konusu değişime aşağıda yer verilmiştir.

Şekil 3.3. Kurumsal Kredilerinin Değişimi

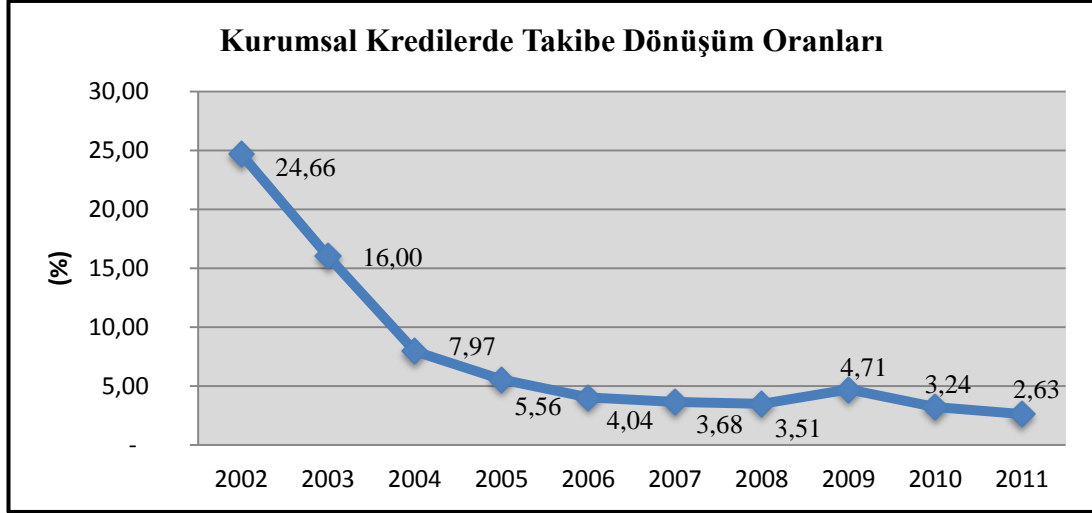
Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspx> (Erişim: 12.03.2012)

Grafikten görüldüğü üzere, 2002 yılında 41 milyar TL seviyesinde olan kurumsal krediler, 2005 yılında 107 milyar TL'ye, 2011 yılında 459 milyar TL'ye yükselmiştir. Kurumsal kredilerin toplam krediler içerisindeki payı ise 2002 yılı sonrası önemli bir düşüş göstermiştir. Nitekim 2002 yılında %86 olan "kurumsal krediler/toplam krediler oran", 2005 yılında %69'a, 2011'de ise %67'ye gerilemiştir. Söz konusu gerileme, tüketici kredilerinin toplam krediler içerisindeki payının arttığını göstermektedir. Bu durum kredi riski yoğunlaşmasını azaltıcı etki yapmaktadır.

Kurumsal kredilerde takibe dönüşüm rakamlarına bakıldığında, 2000-2001 krizi sonrası gerilemeye başlayan takipteki kurumsal kredilerin, yaşanan küresel dalgalanmanın etkisiyle 2009 yılında önemli bir yükseliş gösterdiği görülmektedir. Nitekim 2002 yılında 10 milyar TL seviyesinde olan takipteki kurumsal krediler, 2005 yılında 5,9 milyar TL'ye kadar gerilemiştir. Ancak 2005 sonrası tekrar yükselişe geçen takipteki kurumsal krediler, 2008 yılında 8,7 milyar TL'ye, 2009 yılında ise 12,3 milyar TL'ye yükselmiştir. 2011 yılı Aralık ayı itibarıyla bu rakam 12 milyar TL'dir.

Kurumsal kredilerde takibe dönüşüm oranlarına bakıldığında, 2000-2001 krizi sonrası yüksek seviyelere ulaşan bu oranın, 2009 yılı dışında sürekli olarak gerileme gösterdiği görülmektedir. Yaşanan oransal değişime aşağıda yer verilmiştir.

Şekil 3.4. Kurumsal Kredilerde Takibe Dönüşüm Oranları

Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspx> (Erişim: 12.03.2012)

Grafikten de görüldüğü üzere, 2000-2001 krizi sonrası takibe dönüşüm oranları yüksek seviyelere ulaşmıştır. Söz konusu yükselişte, özellikle finansal kuruluşlara (faktöring, leasing vb.), tekstil sektörüne ve toptan ticaret ve komisyonculuk sektörüne kullandırılan ve sorunlu hale gelen kredilerin önemli payı bulunmaktadır. Nitekim söz konusu üç sektörün 2002 yılında takipteki kredilerden aldığı pay % 47 seviyesindedir. 2002 yılı sonrasında ise takibe dönüşüm oranları hızlı bir gerileme göstermiş ve 2006 yılında % 5 seviyesinin altına gerilemiştir.

Takipteki kurumsal kredilerin, toplam takipteki krediler içerisindeki payı da yıllar itibariyle önemli bir düşüş göstermiştir. Takipteki kurumsal kredilerin, toplam takipteki krediler içerisindeki payı 2002 yılında % 97 seviyesindeyken, bu oran 2005 yılında % 79'a, 2011'de ise % 64'e gerilemiştir. Söz konusu gerileme, tüketici kredilerinin takipteki krediler ve toplam krediler içerisindeki payının artmasından kaynaklanmıştır.

Kullandırılan kurumsal/ticari kredilerin önemli bir kısmı ise KOBİ'lere kullandırılan kredilerden oluşmaktadır. 2006 yılı itibariyle 60 milyar TL olan KOBİ kredileri, 2009 yılında 83 milyar TL'ye, 2011 yılında 163 milyar TL'ye yükselmiştir. 2011 yılı sonu itibariyle KOBİ kredilerinin toplam krediler içerisindeki payı % 24'e ulaşmıştır.

KOBİ kredilerinde takibe dönüşüm oranları, diğer kredi türlerine göre daha yüksektir. Nitekim 2006 yılında % 3,6 olan bu oran 2009 yılında % 8,3, 2011 yılında % 3,2 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu oranlar diğer kredi türlerine göre daha yüksektir. KOBİ kredileri içerisinde sorunlu hale gelme oranı en yüksek krediler ise mikro işletmelere kullanılan kredilerdir. Nitekim aynı yıllar için mikro işletmelere (bünyesinde yıllık 10 kişiden az çalışan barındıran ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 1 milyon TL'yi aşmayan işletmelere) kullanılan kredilerde takibe dönüşüm oranları % 6,1, % 11,6 ve % 4,5 olarak gerçekleşmiştir. Orta büyüklükteki işletmelerde (bünyesinde yıllık 250 kişiden az çalışan barındıran ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 25 milyon TL'yi aşmayan işletmeler) takibe dönüşüm oranları oldukça düşük olup, bu oranlar aynı yıllarda %1,1, %5,3 ve %2,3 olarak gerçekleşmiştir.

Kurumsal kredilere yönelik yapılan açıklamalar sonrası, bu kredi türünde takibe dönüşüm miktarı en yüksek olan sektörlerin analizi yapılacaktır. Kredilerin sektörel analizi; 2011 yılında takipteki alacaklar içerisinde en fazla paya sahip alt sektör verilerinin incelenmesiyle gerçekleştirilecektir. Yapılacak analizde en yüksek paya sahip sektörlerin 2002-2011 yılları arasındaki krediler ve takibe dönüşüm oranları incelenecek ve sektörel takibe dönüşüm oranlarının farklılık gösterip göstermediği belirlenecektir.

BDDK tarafından yayınlanan 2011 yılı finansal piyasalar raporuna göre, takipteki alacaklar içerisinde en fazla paya sahip alt sektörler;

- Bireysel Krediler (Tüketici Kredileri),
- İnşaat,
- Tekstil ve Tekstil Ürünleri,
- Toptan Ticaret ve Komisyonculuk,
- Tarım,
- Gıda, Meşrubat ve Tütün Sanayi şeklinde sıralanmaktadır.

2011 yılı verilerine göre, krediler içerisinde en büyük pay bireysel kredilere aittir. Burada belirtilen bireysel krediler; konut, taşıt, ihtiyaç, kredi kartları ve diğer kredilerin toplamından oluşmaktadır. Bireysel kredilerin bir sonraki kısımda detaylı analizi yapıldığından, bu kısımda söz konusu kredilere yer verilmeyecektir. Diğer alt

sektörlerin geçmişe dönük TGA analizine ise aşağıda yer verilmiş olup, ulaşılabacak sonuçlar, sorunlu kredilere yönelik çözüm önerilerine temel oluşturacaktır.

3.2.1.1. İnşaat Sektöründe Takibe Dönüşüm Oranları

İnşaat sektörü, bireysel kredilerden sonra takipteki alacaklar içerisindeki en fazla paya sahip ikinci sektördür. İnşaat sektörünün takipteki alacaklar içerisindeki payı 2002 yılında % 7 seviyesindeyken, bu oran 2007 yılında % 4 seviyelerine kadar gerilemiş, ancak 2007 yılından itibaren tekrar yükselişe geçerek % 8 seviyelerine kadar yükselmiştir. İnşaat sektörünün toplam krediler içerisindeki payına bakıldığında, bu oranın 2002 yılında % 12 seviyelerinde olduğu ancak 2007 yılında % 5 seviyelerine kadar gerilediği ve 2011 yılı sonu itibarıyla % 6 seviyelerinde kaldığı görülmektedir. İnşaat sektörünün gerek toplam takipteki alacaklar gerekse krediler içerisindeki payının yüksek olması bu sektörde takibe dönüşüm oranlarının yakından takibini gerekli kılmaktadır. Aşağıda 2002-2011 yılları arasında inşaat sektörüne kullanılan krediler ve takibe dönüşüm rakamları tablo halinde gösterilmiştir.

Tablo 3.1. İnşaat Sektörü Kredi ve Takibe Dönüşüm Rakamları

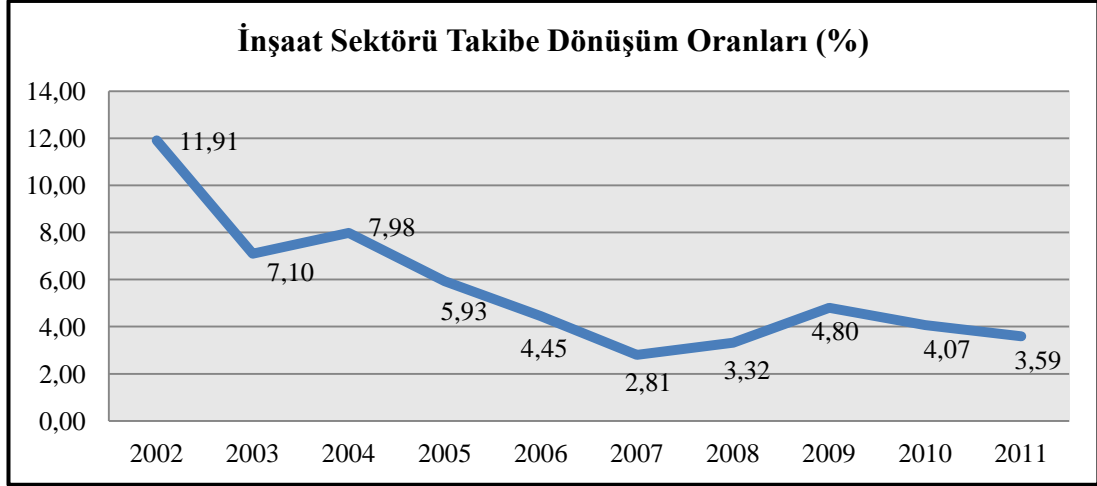
	Takipteki Krediler (Bin TL)	Kullanılan Krediler (Bin TL)
2002	738.899	6.202.883
2003	273.971	3.858.735
2004	299.655	3.755.439
2005	377.830	6.375.546
2006	423.977	9.537.786
2007	403.290	14.356.631
2008	694.577	20.910.055
2009	1.200.367	25.004.945
2010	1.278.101	31.389.846
2011	1.480.132	41.253.926

Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspx> (Erişim: 20.04.2012)

Tablodan görüldüğü üzere, 2005 yılı ve sonrasında inşaat sektörüne kullanılan kredilerde önemli artışlar yaşanmış olup, anılan yılda 6 milyar TL olan kredi toplamı 2007 yılında 14 milyar TL'ye, 2011 yılında ise 41 milyar TL'ye yükselmiştir. Kredilerde yaşanan bu artış, sorunlu kredilerde yaşanan yükseliş izlemiştir ve 2005 yılında 377 milyon TL olan takipteki kredi miktarı 2007 yılında 403 milyon TL'ye, 2011 yılında ise 1.480 milyon TL'ye yükselmiştir.

Takipteki krediler yükselmekle birlikte, söz konusu artış kredilerdeki artışın gerisinde kaldığından, takibe dönüşüm oranları düşüş göstermiştir. Aşağıda söz konusu değişim grafik yardımıyla gösterilmiştir.

Şekil 3.5. İnşaat Sektöründe Takibe Dönüşüm Oranları

Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspx> (Erişim: 20.04.2012)

Grafikten de görüldüğü üzere, inşaat sektöründe takibe dönüşüm oranları çoğunlukla ortalamanın üzerinde seyretmiş ve özellikle kriz dönemlerinde yükseliş göstermiştir. 2004 sonrası düşüşe geçen ve 2007 yılında % 2,8 seviyelerine kadar gerileyen sektördeki sorunlu kredi oranları, 2007 yılında ABD’de başlayan Mortgage Krizinin etkisiyle tekrar yükselişe geçmiş ve 2009 yılında % 5 seviyelerine yaklaşmıştır.

Türkiye’de konuta olan talebin artmasının inşaat sektörünün büyümesini daha da hızlandıracağı ve buna bağlı olarak sektöre tahsis edilen kredi rakamlarının artış göstereceği tahmin edilmektedir. Diğer taraftan, sektörün takipteki kredilerden aldığı %8’lik pay oldukça önemlidir. İnşaat sektörüne tahsis edilen kredilerdeki artış hızı da dikkate alındığında, takibe dönüşüm oranlarında yaşanacak ani yükselişlerin, sistemdeki TGA stokunu önemli ölçüde arttırabileceği ve bankaların sermaye yeterlilik rasyolarını düşürebileceği tahmin edilmektedir. Nitekim BDDK tarafından yapılan “Kredi Riski Duyarlılık Analizi” sonuçlarına göre, bankacılık sistemindeki nakdi kredilerin % 1’inin zarara dönüşmesi halinde, söz konusu zararın 5,86 milyar TL olacağı, oluşan zararın ise sermaye yeterlilik rasyosunu 0,56 puan düşüreceği tahmin edilmektedir.¹⁰⁸

¹⁰⁸ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, “Finansal Piyasalar Raporu”, Aralık 2011, s.80.

3.2.1.2. Tekstil Sektöründe Takibe Dönüşüm Oranları

Tekstil ve tekstil ürünleri sektörü, takipteki alacaklar içerisinde en fazla paya sahip üçüncü sektördür. Tekstil sektörünün takipteki alacaklar içerisindeki payı 2002 yılında % 12 seviyesindeyken, bu oran 2005 yılında % 17 seviyelerine kadar yükselmiş ancak 2005 yılından itibaren tekrar düşüşe geçerek % 7 seviyelerine gerilemiştir.

Tekstil sektörünün toplam krediler içerisindeki payına bakıldığında, bu oranın 2002 yılında % 11 seviyelerinde olduğu ancak 2007 yılında % 4, 2011 yılı sonu itibariyle ise % 3 seviyelerine gerilediği görülmektedir. Tekstil sektörünün kredilerden aldığı payın düşüş göstermesine rağmen, toplam takipteki alacaklar içerisindeki payının yüksek olması, bu sektörde takibe dönüşüm oranlarının ortalamasının üzerinde olmasından kaynaklanmaktadır. Tekstil sektöründe TGA stokunun ve takibe dönüşüm oranlarının yüksek olması ise, sektöre tahsis edilen kredi miktarının ve sorunlu kredi rakamlarının yakından takibini gerekli kılmaktadır.

Aşağıda 2002-2011 yılları arasında tekstil ve tekstil ürünleri sektörüne kullanılan krediler ve takibe dönüşüm rakamları tablo halinde gösterilmiştir.

Tablo 3.2. Tekstil Sektörü Kredi ve Takibe Dönüşüm Rakamları

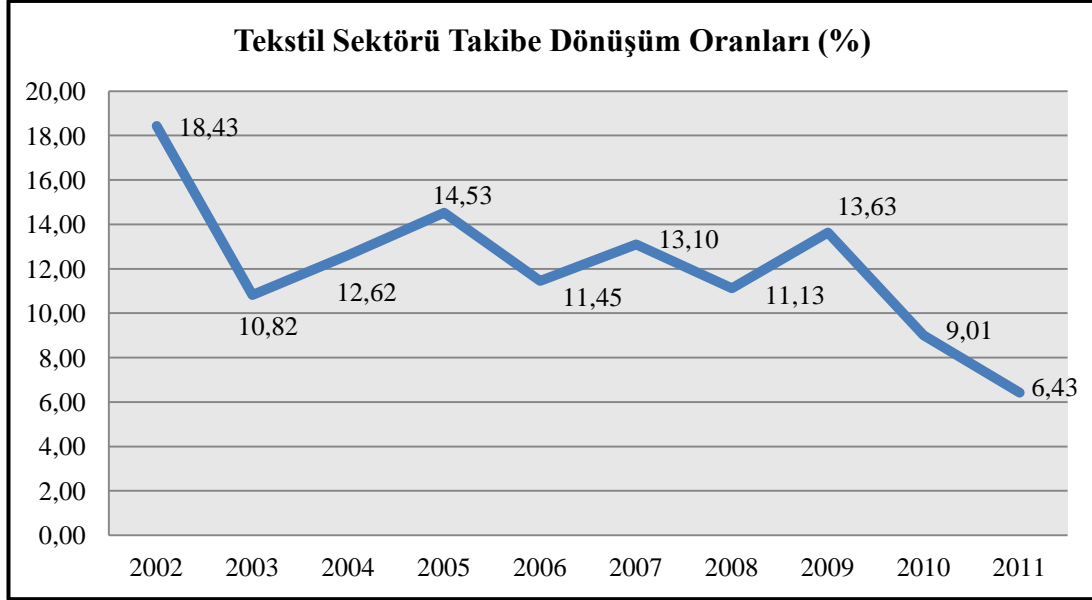
	Takipteki Krediler (Bin TL)	Kullandırılan Krediler (Bin TL)
2002	1.217.483	6.606.092
2003	1.080.485	9.987.600
2004	1.061.556	8.411.004
2005	1.353.587	9.317.312
2006	1.211.657	10.579.493
2007	1.610.314	12.291.828
2008	1.509.231	13.564.402
2009	1.728.203	12.678.804
2010	1.550.130	17.208.537
2011	1.448.175	22.519.128

Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspx> (Erişim: 20.04.2012)

Tablodan görüldüğü üzere, tekstil sektörüne kullanılan krediler 2002-2011 yılları arasında artış göstererek, 6 milyar TL seviyelerinden 22 milyar TL'ye yükselmiştir. Kredilerde yaşanan bu artışı takipteki kredilerdeki yükseliş takip etmiş ve 2002 yılında 1,2 milyar TL olan takipteki kredi miktarı 2011 yılında 1,4 milyar TL'ye yükselmiştir.

Takipteki krediler yükselmekle birlikte, söz konusu artış kredilerdeki artışın gerisinde kaldığından, takibe dönüşüm oranları düşüş göstermiştir. Aşağıda söz konusu değişim grafik yardımıyla gösterilmiştir.

Şekil 3.6. Tekstil Sektöründe Takibe Dönüşüm Oranları

Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspx> (Erişim: 20.04.2012)

Grafikten de görüldüğü üzere, tekstil sektöründe takibe dönüşüm oranları ortalamasının üzerinde seyretmiş ve özellikle kriz dönemlerinde yükseliş göstermiştir. 2002-2011 yılları arasında dalgalı bir seyir izleyen sorunlu kredi oranları, 2010 ve 2011 yılları hariç % 10 seviyesinin üzerinde seyretmiştir. 2007 yılında ABD’de başlayan Mortgage Krizinin etkisiyle % 14 seviyelerine yaklaşan takipteki kredi oranları, kriz sonrası düşüşe geçerek 2011 yılında % 6 seviyelerine inmiştir.

Karagül ve Özdemir tarafından finansal kırılganlıkların tekstil sektörüne etkilerinin analizi amacıyla yapılan çalışma, tekstil sektöründe takipteki kredi oranlarının neden bu kadar yüksek olduğunu açıklar niteliktedir. Yapılan çalışmada, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB)’na kote olan tekstil işletmelerinin 1992-2003 yılları arasındaki mali tablolarından hesaplanan oranlar üzerinde öncelikle faktör analizi uygulanmış, elde edilen veriler krizin etkilerinin belirlenebilmesi amacıyla diskriminant analizine tabi tutulmuştur.

Çalışma sonucunda; finans piyasaları kaynaklı şokların tekstil sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin özellikle karlılıklarında ve verimliliklerinde önemli bir etkiye sahip olduğu, dış piyasalardan kaynaklanan şokların da, sektörün rekabet gücünü azaltarak karlılığı düşürdüğü sonucuna ulaşılmıştır. Ulaşılan diğer önemli bir sonuçta, yaşanan şoklar sonrası tekstil sektöründe faaliyet gösteren firmaların sermayelerini başta hizmetler sektörü olmak üzere başka sektörlerle kaydırdıkları ve bu nedenle de tekstil sektörünün GSYİH içerisindeki payının azaldığıdır. Sektörün kredilerinin büyük ölçüde kısa vadeli olması ve uzun vadeli finansmanda sıkıntı yaşamamasının ise finansal yapıyı olumsuz etkilediği ve gerek işletmeler gerekse kredi kurumları açısından olumsuz sonuçlar ortaya çıkardığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmada elde edilen bulgulardan da görüldüğü üzere, “tekstil sektörünün finansal şoklara duyarlılığının yüksek olması, karlılık ve verimliliğin ani dalgalanmalar yaşayabilmesi ve çoğunlukla kısa vadeli finansmana gidilmesi” sektördeki kırılganlığı arttırmakta, buna bağlı olarak da sorunlu kredi oranları yükseklik arz etmektedir.¹⁰⁹

3.2.1.3. Toptan Ticaret ve Komisyonculuk Sektöründe Takibe Dönüşüm Oranları

Toptan ticaret ve komisyonculuk sektörü, takipteki alacaklar içerisinde en fazla paya sahip dördüncü sektördür. Toptan ticaret ve komisyonculuk sektörünün takipteki alacaklar içerisindeki payı 2002 yılında % 13 seviyesindeyken, bu oran 2006 yılında % 5 seviyesinin altına gerilemiş, ancak 2008 yılında tekrar % 12 seviyelerine yaklaşmıştır. 2011 yılı sonu itibariyle bu oran % 6 seviyesindedir.

Toptan ticaret ve komisyonculuk sektörünün toplam krediler içerisindeki payına bakıldığında, bu oranın 2002 yılında % 7 seviyesinde olduğu ve 2005 yılından sonra değişme göstermeyerek % 5 seviyesinde kaldığı görülmektedir. Bu sektörde TGA stokunun ve takibe dönüşüm oranlarının yüksek olması, tahsis edilen kredi miktarının ve sorunlu kredi rakamlarının yakından takibini gerekli kılmaktadır.

Aşağıda 2002-2011 yılları arasında toptan ticaret ve komisyonculuk sektörüne kullandırılan krediler ve takibe dönüşüm rakamları tablo halinde gösterilmiştir.

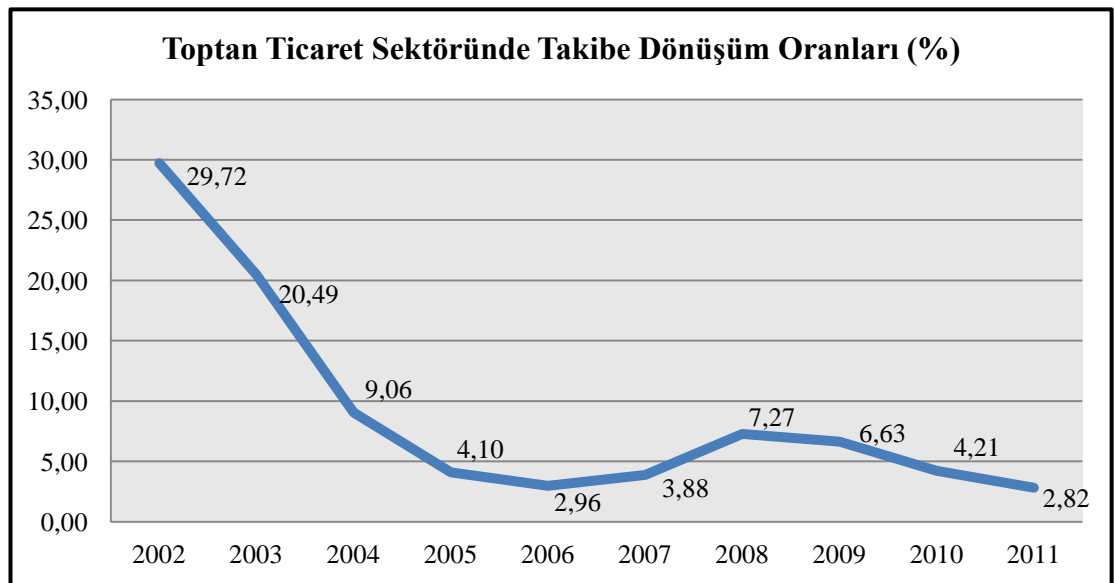
¹⁰⁹ A. Aziz Karagül, B. Kağan Özdemir, **Mali Oranlar Aracılığıyla Finansal Kırılganlığın Tekstil Sektöründeki Etkilerinin Analizi: 1992-2003 Analizi**, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:9, Sayı:1, 2009, s.58.

Tablo 3.3. Toptan Ticaret Sektörü Kredi ve Takibe Dönüşüm Rakamları

	Takipteki Krediler (Bin TL)	Kullandırılan Krediler (Bin TL)
2002	1.319.665	4.440.639
2003	1.110.068	5.416.742
2004	634.741	7.006.347
2005	412.472	10.061.368
2006	400.094	13.506.064
2007	622.372	16.051.493
2008	1.663.536	22.896.899
2009	1.615.644	24.358.854
2010	1.338.835	31.785.345
2011	1.184.207	42.021.590

Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspx> (Erişim: 20.04.2012)

Tablodan görüldüğü üzere, toptan ticaret ve komisyonculuk sektörüne kullandırılan krediler 2002-2011 yılları arasında sürekli artış göstererek, 4 milyar TL seviyelerinden 42 milyar TL'ye yükselmiştir. Kredilerde yaşanan artışa karşın, takipteki krediler dalgalı bir seyir izlemiş ve 2002 yılında 1,3 milyar TL olan takipteki kredi miktarı 2011 yılında 1,1 milyar TL'ye gerilemiştir. Takipteki kredilerde yaşanan düşüşe karşın, sektörün toplam takipteki krediler içerisindeki payı, sorunlu kredi oranlarının yakından takibini gerekli kılmaktadır. Aşağıda söz konusu değişim grafik yardımıyla gösterilmiştir.

Şekil 3.7. Toptan Ticaret Sektöründe Takibe Dönüşüm Oranları

Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspx> (Erişim: 20.04.2012)

Grafikten de görüldüğü üzere, toptan ticaret ve komisyonculuk sektöründe takibe dönüşüm oranları 2002 yılı sonrasında önemli bir düşüş yaşamış ve % 30 seviyelerinden % 2 seviyelerine kadar gerilemiştir. Ancak grafikte dikkat çeken nokta, bu sektörde kriz dönemlerinde sorunlu kredi oranlarının önemli yükselişler yaşamasıdır. Nitekim 2000-2001 krizi sonrası %30 seviyelerine ulaşan takibe dönüşüm oranları, 2008 yılında da sıçrama yaparak, % 3 seviyelerinden % 7 seviyelerine yükselmiştir. Dolayısıyla, gerek sektörün sorunlu kredilerden aldığı pay gerekse kriz dönemlerindeki TGA oranlarındaki yükselişler, bu sektörde kredilerin ve takibe dönüşüm oranlarının yakından izlenmesini ve önlemlerin zamanında alınmasını gerektirmektedir.

3.2.1.4. Tarım Sektöründe Takibe Dönüşüm Oranları

Tarım sektörü, takipteki alacaklar içerisinde en fazla paya sahip beşinci sektördür. Tarım sektörünün takipteki alacaklar içerisindeki payı 2002 yılında %1,7 seviyesindeyken, bu oran 2006 yılında % 3,6'ya, 2011 yılında %4,5'e yükselmiştir. Tarım sektörünün toplam krediler içerisindeki payına bakıldığında, bu oranın 2002 yılında % 7 seviyesinde olduğu, daha sonraki yıllarda ise bu oranın düşüş gösterdiği ve 2011 yılında % 4 seviyesinde olduğu görülmektedir. Tarım sektöründe TGA stokunun yüksekliği nedeniyle, sektöre tahsis edilen kredi miktarının ve sorunlu kredi rakamlarının yakından takibi gerekmektedir.

Aşağıda 2002-2011 yılları arasında tarım sektörüne kullanılan krediler ve takibe dönüşüm rakamları tablo halinde gösterilmiştir.

Tablo 3.4. Tarım Sektörü Kredi ve Takibe Dönüşüm Rakamları

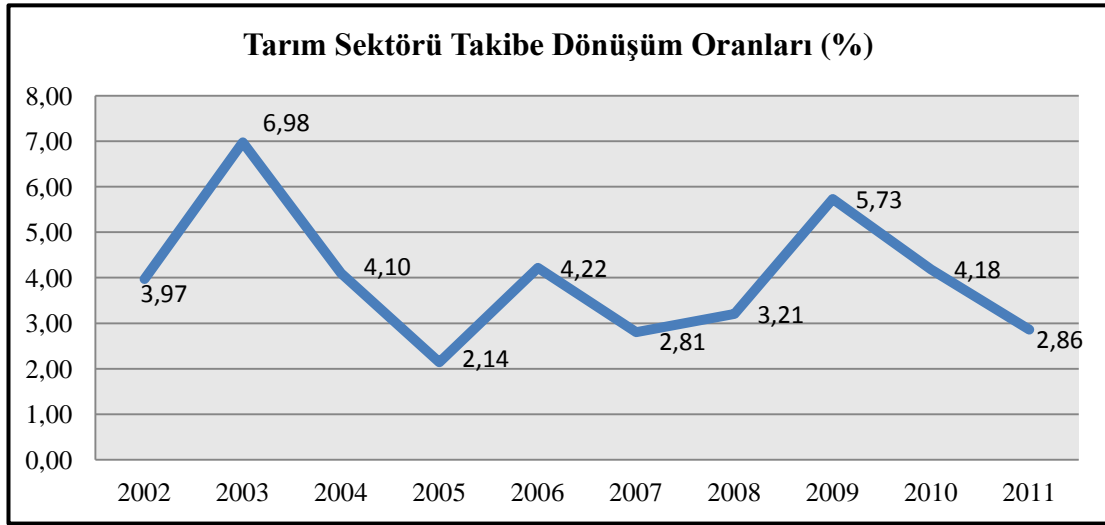
	Takipteki Krediler (Bin TL)	Kullandırılan Krediler (Bin TL)
2002	166.547	4.195.958
2003	200.735	2.877.165
2004	209.228	5.104.228
2005	149.266	6.959.360
2006	329.683	7.812.599
2007	275.952	9.832.691
2008	411.835	12.849.749
2009	873.122	15.246.468
2010	943.522	22.549.534
2011	865.571	30.256.390

Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspx> (Erişim: 20.04.2012)

Tablodan görüldüğü üzere, tarım sektörüne kullandırılan krediler 2003 yılı sonrasında artış göstererek, 2,8 milyar TL'den 30 milyar TL'ye yükselmiştir. Kredilerde yaşanan artışa paralel şekilde takipteki kredi rakamları da artış göstermiş ve 200 milyon TL'den 865 milyon TL'ye yükselmiştir.

Sektördeki takibe dönüşüm oranları ise dalgalı bir seyir izlemiştir. Aşağıda söz konusu değişim grafik yardımıyla gösterilmiştir.

Şekil 3.8. Tarım Sektöründe Takibe Dönüşüm Oranları

Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspx> (Erişim: 20.04.2012)

Grafikten de görüldüğü üzere, tarım sektöründe takibe dönüşüm oranları 2003 ve 2009 yıllarında önemli yükselişler yaşamıştır. Tarım sektörüne tahsis edilen kredilerde yaşanan artış ve TGA oranlarındaki ani yükselişler dikkate alındığında, sektörün kredi riskinin analizinin iyi yapılması ve kredi kalitesinin yüksek tutulması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

3.2.1.5. Gıda, Meşrubat ve Tütün Sanayisinde Takibe Dönüşüm Oranları

Gıda, meşrubat ve tütün sanayisi takipteki alacaklar içerisinde en fazla paya sahip altıncı sektördür. Bu sektörünün takipteki alacaklar içerisindeki payı 2002 yılında % 6,6 seviyesindeyken, bu oran 2006 yılında % 4,1'e, 2011 yılında %3,5'e gerilemiştir. Gıda sektörüne tahsis edilen kredilerin toplam krediler içerisindeki payına bakıldığında ise, bu oranın 2003 yılı hariç % 3 seviyesinde kaldığı ve krediler içerisindeki payını koruduğu görülmektedir. Anılan sektörde TGA stokunun yüksekliği nedeniyle, sektöre tahsis edilen kredi miktarının ve sorunlu kredi rakamlarının yakından takibi gerekmektedir.

Aşağıda 2002-2011 yılları arasında sektöre kullandırılan krediler ve takibe dönüşüm oranları tablo halinde gösterilmiştir.

Tablo 3.5. Gıda Sektörü Kredi ve Takibe Dönüşüm Rakamları

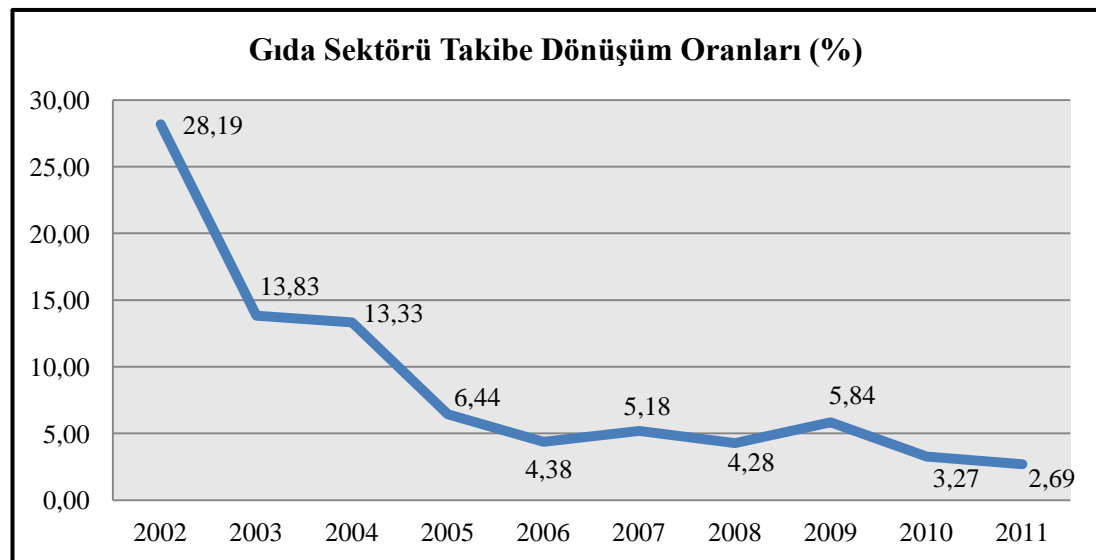
	Takipteki Krediler (Bin TL)	Kullandırılan Krediler (Bin TL)
2002	638.322	2.264.464
2003	607.150	4.388.742
2004	539.341	4.047.563
2005	423.229	6.576.733
2006	353.917	8.081.981
2007	534.828	10.321.985
2008	523.550	12.241.954
2009	741.996	12.694.965
2010	620.393	18.995.765
2011	662.516	24.624.922

Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspx> (Erişim: 20.04.2012)

Tablodan görüldüğü üzere, sektöre kullandırılan krediler 2003 yılı sonrasında artış göstererek, 4 milyar TL'den 24 milyar TL'ye yükselmiştir. Kredilerde yaşanan artışa karşın, takipteki kredi rakamları önemli bir artış göstermemiş ve 539 milyon TL'den 662 milyon TL'ye yükselmiştir.

Sektördeki takibe dönüşüm oranları ise azalan bir seyir izlemiştir. Aşağıda söz konusu değişim grafik yardımıyla gösterilmiştir.

Şekil 3.9. Gıda Sektörü Takibe Dönüşüm Oranları

Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspx> (Erişim: 20.04.2012)

Grafikten de görüldüğü üzere, özellikle 2000-2001 krizi sonrası % 30 seviyelerine yaklaşan sorunlu kredi oranları, izleyen yıllarda düşüş göstererek 2011 yılında % 2,7 seviyelerine kadar gerilemiştir. Söz konusu oran bankacılık sektörü sorunlu kredi oranıyla aynı seviyededir.

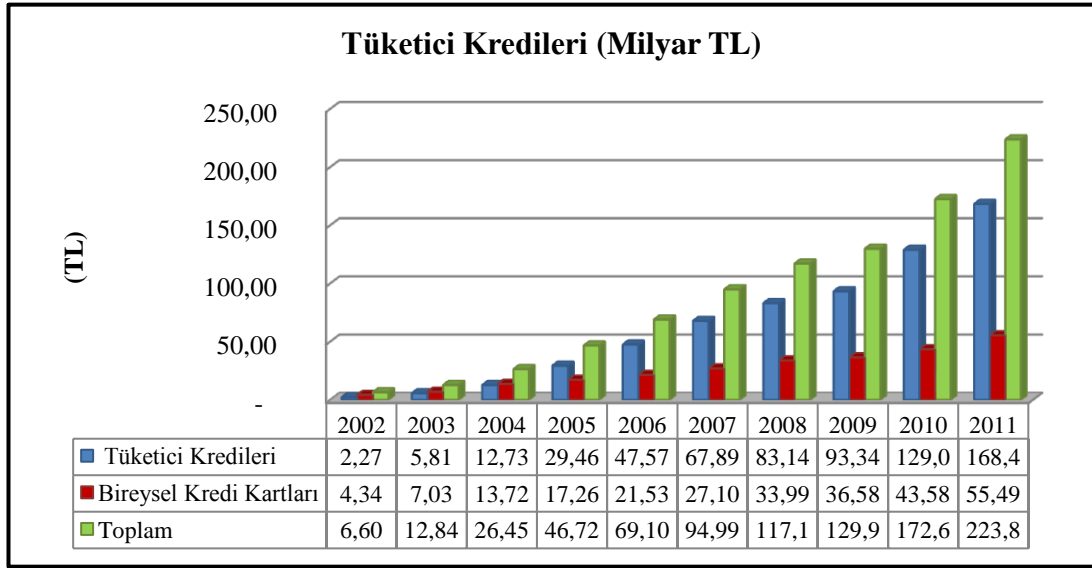
Takibe dönüşüm oranlarında yaşanan düşüş, sektöre tahsis edilen kredilerin kalitesinin arttığını göstermekte olup, kredi riskinin azaltılması açısından bu gelişimin sürdürülmesi gerekmektedir. Sektörün sorunlu krediler içerisindeki payının yüksekliği dikkate alındığında, TGA oranlarında yaşanan ani yükselişlerin banka bilançolarına önemli etkisinin olacağı düşünülmektedir.

3.2.2. Tüketici Kredilerinin Analizi

2000-2001 krizinin ardından faiz oranlarında yaşanan düşüş ve ekonomide gelişen finansal istikrar ortamı, küresel piyasalardaki olumlu havanın da etkisiyle kullanılan tüketici kredilerinin artmasına neden olmuştur. Hanehalkı tüketim ve harcama eğiliminin de artması, söz konusu gelişimi desteklemiş ve tüketici kredilerinin toplam krediler içerisindeki payı artış göstermiştir.

Çalışmanın bu kısmında yukarıda ifade edilen tüketici kredilerinin analizi yapılacaktır. Bu kapsamda 2002-2011 yılları arasındaki dönem esas alınarak; konut, ihtiyaç, taşıt, diğer krediler ve bireysel kredi kartları olmak üzere alt türler itibariyle tüketici kredileri incelenecek ve hangi tür tüketici kredilerinde takibe dönüşüm oranlarının yükseklik arz ettiği belirlenecektir. Ulaşılan sonuçlar, geliştirilecek politika önerilerine temel oluşturacaktır.

2002-2011 yılları arasında tüketici kredilerinin ve bireysel kredi kartlarının yaşadığı değişime bakıldığında, tüketici kredilerinin önemli artış gösterdiği görülmektedir. Söz konusu değişime aşağıda yer verilmiştir.

Şekil 3.10. Tüketici Kredilerinin Değişimi

Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspx> (Erişim: 12.03.2012)

Grafikten görüldüğü üzere tüketici kredileri 2002 yılında 2,27 milyar TL seviyesindeyken, bu rakam 2005 yılında 29,46 milyar TL'ye, 2011 yılında ise 168,40 milyar TL'ye yükselmiştir. Dolayısıyla 2002-2011 arası dönemde tüketici kredileri yaklaşık 75 kat artış göstermiştir. Aynı dönemde bireysel kredi kartı tutarları da 13 kat artış göstermiş olup, 4,34 milyar TL'den 55,49 milyar TL'ye yükselmiştir. Diğer taraftan, kredi kartı sayılarında da 2002 yılı sonrasında önemli artış yaşanmıştır. Bankalararası Kart Merkezi (BKM) verilerine göre, 2003 yılı sonunda yaklaşık 20 milyon adet olan kredi kartı sayısı, 2007 yılında 37 milyon adete, 2011 yılında ise 51 milyon adete yükselmiştir.¹¹⁰

Tüketici kredilerinin hızla artışı, bu tür kredilerin bankaların toplam kredi ve alacakları içerisindeki payının da artmasına neden olmuştur. Nitekim 2002 yılında %13,3 olan “tüketici kredileri/toplam kredi ve alacaklar” oranı, 2004 yılında %27'ye, 2006 yılında %31'e, 2011 yılında ise %33'e yükselmiştir.

Tüketici kredilerinin toplam krediler içerisindeki payı artarken, takipteki kredilerden aldığı pay da artış göstermiştir. 2002 yılında %2,7 olan bu oran, 2004 yılında %11,4'e, 2006 yılında %24,8'e, 2011 yılında ise %35,6'ya yükselmiştir. Tüketici kredilerinin gerek toplam krediler gerekse takipteki alacaklar içerisindeki payının artması bu tür kredilerde takibe dönüşüm oranlarının yakından izlenmesini gerekli kılmıştır.

¹¹⁰ http://www.bkm.com.tr/istatistik/pos_atm_kart_sayisi.asp (Erişim: 03.08.2012)

3.2.2.1. Tüketici Kredilerinin Alt Türler İtibariyle Analizi

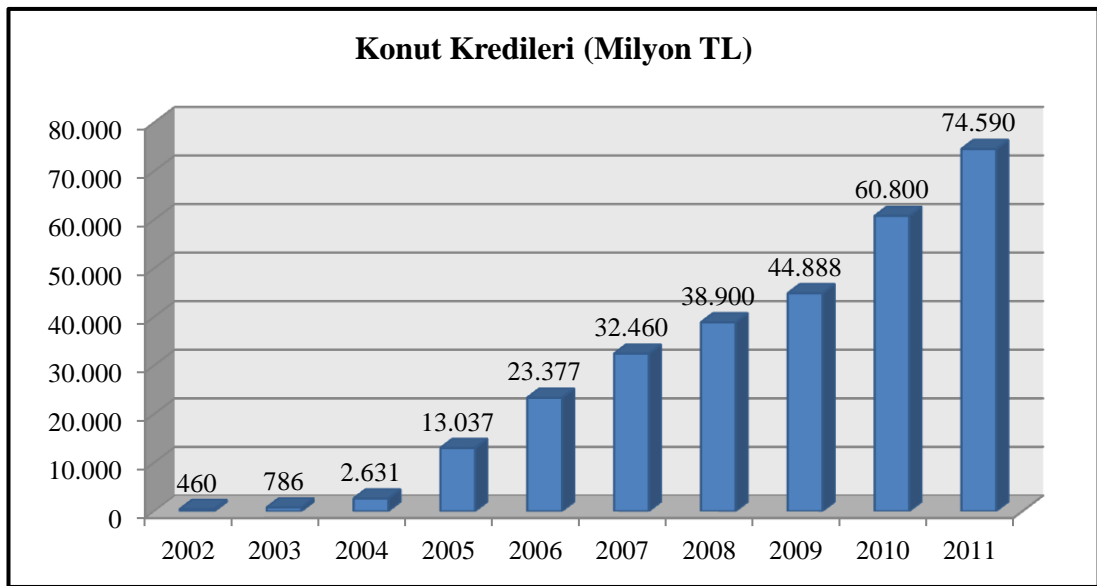
Tüketici kredilerinin alt türler itibariyle analizi; konut, taşıt, ihtiyaç, diğer krediler ve bireysel kredi kartlarının 2002-2011 yılları arasında yaşadığı gelişim ve türler itibariyle oluşan takibe dönüşüm oranlarının incelenmesi suretiyle gerçekleştirilecektir.

3.2.2.1.1. Konut Kredileri

Geleneksel Türk aile yapısında konuta verilen önem ve 2000’li yıllarda emlak fiyatlarında yaşanan hızlı yükseliş, konuta ve konut kredilerine yönelik talebi hızla arttırmıştır. Özellikle konut kredilerinde faiz oranlarının % 1 seviyelerinin altına gerilemesi ve vadenin 30 yıla kadar yükselmesi, hanhalklarını ve yatırımcı kesimi konut alımına yöneltmiştir. 2000’li yılların başlarından itibaren sürekli olarak artış gösteren konut kredilerinin artış hızı ise özellikle 2007-2008 yıllarında düşüş göstermiştir. Artış hızında yaşanan gerilemede ABD Mortgage Krizi’nin ve ortaya çıkan küresel dalgalanmaların önemli payı bulunmaktadır.

Konut kredileri, tüketici kredileri içerisinde en yüksek paya sahip kredilerden olup, 2002-2011 yılları arasında bu krediler sürekli olarak artış göstermiş ve 2011 yılında 75 milyar TL’ye ulaşmıştır. Aşağıda konut kredilerinin yıllar itibariyle aldığı değerlerin değişimi gösterilmiştir.

Şekil 3.11. Konut Kredilerinin Değişimi

Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspx> (Erişim: 12.03.2012)

Grafikten görüldüğü üzere, 2002 yılında 460 milyon TL olan konut kredileri, 2005 yılında 13.037 milyon TL'ye, 2011 yılında ise 74.590 milyon TL'ye yükselmiştir. 2002-2011 arası dönemde konut kredileri yaklaşık 160 kat artış göstermiştir. Konut kredilerinin tüketici kredileri içerisindeki payı da 2002-2011 yılları arasında artış yaşamış ve 2002 yılında % 20 olan bu oran, 2011 yılında %44'e yükselmiştir. Dolayısıyla, kullanılan tüketici kredilerinin yaklaşık yarısı konut kredisi olarak tahsis edilmiştir.

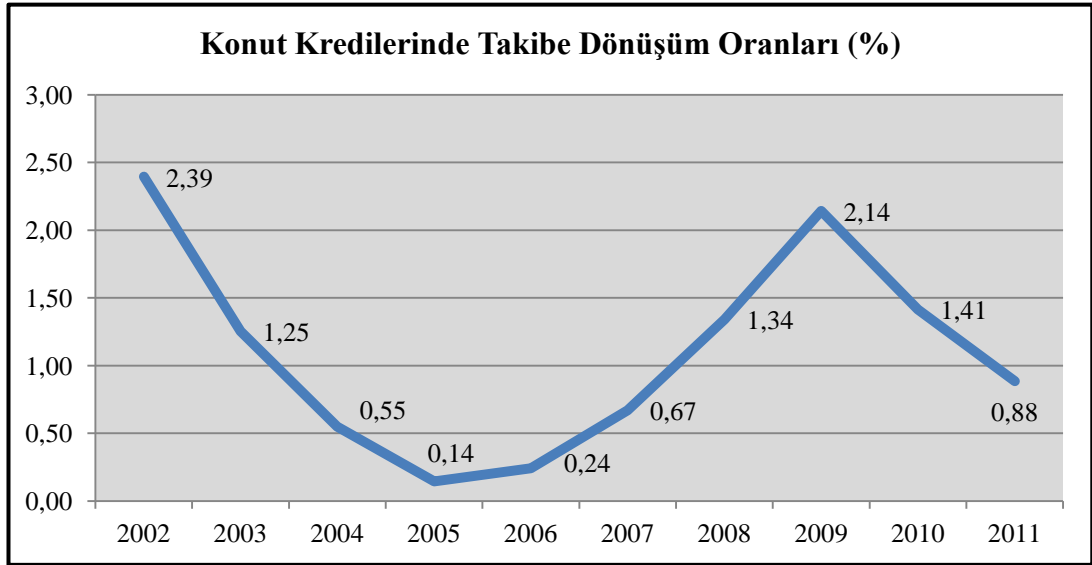
Konut kredilerinin tüketici kredileri içerisindeki payının artış göstermesi bu tür kredilerin tahsilat performansını önemli kılmaktadır. Söz konusu durum 2002-2011 yılları arasında takipteki konut kredisi miktarları ve konut kredilerinde takibe dönüşüm oranlarının incelenmesiyle daha net anlaşılacaktır.

Takipteki konut kredisi rakamları 2002-2011 yılları arasında incelendiğinde, 2002 yılında 11 milyon TL olan takipteki konut kredilerinin, 2005 yılında 18,7 milyon TL'ye, 2007 yılında 217,4 milyon TL'ye, 2009 yılında ise 961,8 milyon TL'ye yükseldiği görülmektedir. Takipteki konut kredilerinin 2009 yılında önemli ölçüde artmasının en büyük nedeni ABD'de başlayan Mortgage Krizi'dir. Nitekim 2009 yılında krizin etkisiyle 961,8 milyon TL'ye kadar yükselen takipteki konut kredileri, krizin etkilerinin azalmasıyla birlikte 2010 yılında 860,2 milyon TL'ye, 2011 yılında ise 659,2 milyon TL'ye gerilemiştir.¹¹¹

Konut kredilerinde takibe dönüşüm oranlarına bakıldığında, 2000-2001 krizinin ardından konut kredilerinde takibe dönüşüm oranlarının düşüş gösterdiği ancak ABD Mortgage Krizi'nin etkisiyle 2006 yılından itibaren tekrar yükselişe geçtiği görülmektedir.

Aşağıda 2002-2011 yılları arasında konut kredilerinde takibe dönüşüm oranlarının aldığı değerler gösterilmiştir.

¹¹¹ <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspx> (Erişim: 12.03.2012)

Şekil 3.12. Konut Kredilerinde Takibe Dönüşüm Oranları

Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspx> (Erişim: 12.03.2012)

Grafikten de görüldüğü üzere özellikle 2002 ve 2009 yıllarında konut kredilerinde takibe dönüşüm oranları % 2'nin üzerine çıkmış, diğer dönemlerde % 2 seviyesinin altında bir seyir izlemiştir. Bu oransal durum, konut kredilerinde tahsilat performansın ve kredi kalitesinin 2002-2011 yılları arasında yüksek olduğunu göstermektedir.

Konut kredilerinde vade yapısına bakıldığında, 2011 yılı Aralık ayı itibariyle konut kredilerinin tamamına yakınının (%99) orta ve uzun vadeli olduğu görülmektedir. Diğer taraftan, kullanılan kredilerin sabit faizli olarak tahsis edilmesi ve bu tür kredilerin faiz oranı değişimlerine duyarlılığının düşük olması, bankalar için faiz riski ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca kullanılan konut kredilerinin teminatını, ipotek tesis edilen konutun kendisi oluşturduğundan, konut fiyatlarındaki değişiklikler (ani düşüşler) bankacılık kesimindeki kırılğanlıkları arttırmaktadır. Bu nedenlerle, söz konusu kredilerin toplam krediler içindeki payında meydana gelen yüksek artışlar, yakından izlenmesi gereken bir husus olarak algılanmaktadır.¹¹²

Konut kredilerinde bir diğer kırılğanlık, kullanılan krediler içerisinde dövize endeksli kredilerin oranıdır. Bu oran hanehalkının maruz kaldığı kur riskini göstermesi açısından önemlidir. Nitekim döviz kurunda yaşanan ani dalgalanmalar, hanehalkının ödemek zorunda olduğu kredi taksitlerini yükselterek, ödemelerde büyük sorunlar ortaya çıkarabilmektedir.

¹¹² Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, "Finansal Piyasalar Raporu", Aralık 2011, s.29.

Ancak, gerek konut kredilerinin toplam krediler içerisindeki payının düşüklüğü, gerekse kullanılan konut kredilerinin tamamına yakınının TL cinsinden olması, söz konusu riskin Türk bankacılık sektörü açısından düşük olduğunu göstermektedir. Nitekim, Türkiye’de kullanılan konut kredilerinin tamamına yakını (%99) TL cinsinden olup, bu oran oldukça düşük bir seviyededir. Ayrıca konut kredilerinin toplam krediler içerisindeki payı da %10 olup, bu oran diğer gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin oldukça gerisindedir. Söz konusu oran ABD’de %35, Almanya’da %16, İspanya’da %27, Kanada’da ise %34 seviyesindedir.¹¹³

Özetle söylemek gerekirse; Türk bankacılık sisteminde döviz cinsinden konut kredilerinin ve bu tür kredilerin toplam krediler içerisindeki payının düşük olması risk seviyesini düşürmektedir. Ayrıca, bu tür kredilerde takibe dönüşüm oranlarının düşük seviyede olması da, kredi riskini önemli ölçüde düşürmektedir. Ancak, konut kredilerinin vadesinin uzun ve fakat mevduatların vadesinin kısa olması bankaların maruz kaldığı faiz riskini arttırmaktadır. Diğer taraftan, konut kredilerinin teminatını konutun kendisinin oluşturması, emlak fiyatlarındaki dalgalanmaların iyi analiz edilmesini gerekli kılmaktadır. Özellikle konut kredilerinin toplam krediler içerisindeki payının son 10 yıl içerisinde artması, bu tür kredilerin daha yakından takip edilmesini ve kullandırım koşullarının iyi belirlenmesini gerektirmektedir.

3.2.2.1.2. Taşıt Kredileri

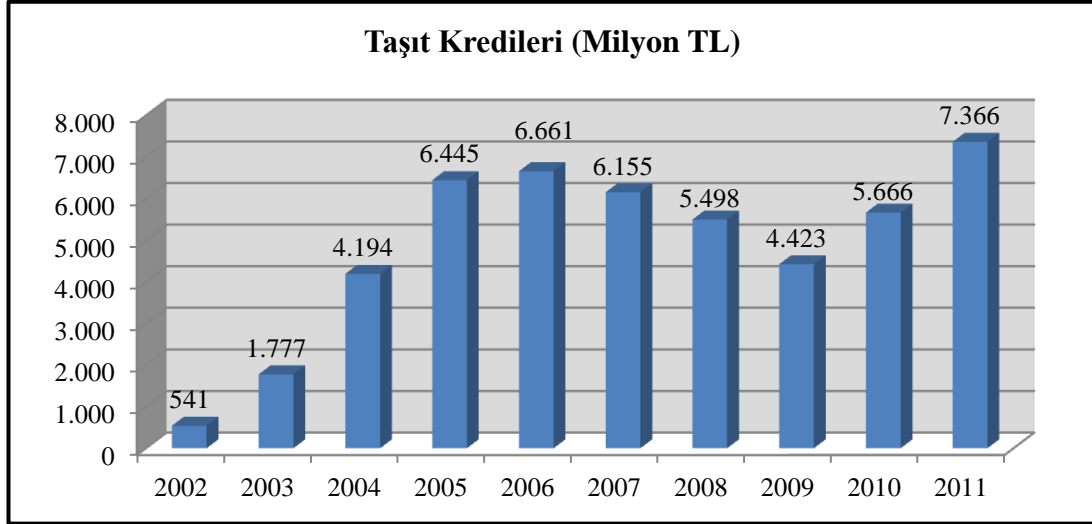
2000-2001 krizi sonrası banka faiz oranlarında yaşanan düşüş ve bankaların kredi arzını arttırması, hanhalklarının kredi taleplerini arttırmıştır. Söz konusu artışta, hanhalklarının ertelenmiş tüketim taleplerini hayata geçirmek istemelerinin de önemli payı bulunmaktadır.

2002-2011 yılları arasında tüketici kredileri sürekli olarak artış göstermekle birlikte, taşıt kredilerinin tüketici kredileri içerisindeki payı gerileme göstermiştir. Nitekim 2002 yılında yaklaşık % 20 seviyelerinde olan bu oran, 2006 yılında % 14’e, 2008’de % 6’ya, 2011 yılında ise %4’e gerilemiştir. Söz konusu gerilemede, tüketicilerin daha düşük faiz oranlı kredilere yönelmelerinin önemli payı bulunmaktadır.

¹¹³ A.e., s.3.

Taşıt kredilerinin 2002-2011 yılları arasında ulaştığı değerler aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 3.13. Taşıt Kredilerinin Değişimi

Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspx> (Erişim: 12.03.2012)

Grafikten görüldüğü üzere 2002 yılında 541 milyon TL olan taşıt kredileri, 2006 yılında 6.661 milyon TL'ye, 2011 yılında 7.336 milyon TL'ye yükselmiştir. 2002-2011 arası dönemde taşıt kredileri, yaşanan küresel krizlerin etkisiyle dalgalı bir seyir izlemiştir. Aynı dönem içerisinde tüketici kredileri yaklaşık 75 kat artış gösterirken, taşıt kredileri yaklaşık 14 kat artış göstermiştir. Dolayısıyla, taşıt kredilerindeki artış, diğer tüketici kredilerinin oldukça gerisinde kalmıştır.

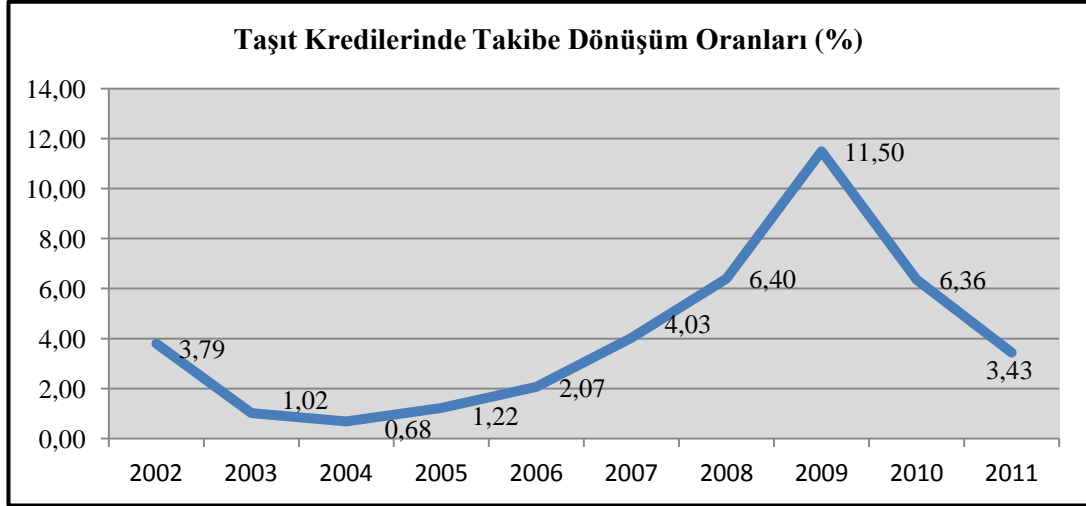
Taşıt kredilerinde tahsilat performansına bakıldığında, söz konusu kredilerde özellikle 2008 ve 2009 yıllarında TGA miktarının arttığı görülmektedir. Nitekim, takipteki taşıt kredisi miktarı 2002 yılında 21 milyon TL iken, bu rakam 2005'de 79 milyon TL'ye, 2008'de 352 milyon TL'ye, 2009'da ise 509 milyon TL'ye yükselmiştir. Söz konusu yükselişte, yaşanan küresel krizin önemli etkisi bulunmaktadır. Nitekim 2009'da 509 milyon TL'ye kadar yükselen takipteki taşıt kredisi miktarı 2010 yılında 360 milyon TL'ye, 2011 yılında ise 253 milyon TL'ye gerilemiştir.¹¹⁴

Taşıt kredilerinin tahsilat performansının daha iyi anlaşılabilmesi için söz konusu kredi türünde takibe dönüşüm oranlarının incelenmesi gerekmektedir.

¹¹⁴ <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspx> (Erişim: 12.03.2012).

Aşağıda 2002-2011 yılları arasında, taşıt kredilerinde takibe dönüşüm oranlarının değişimi gösterilmiştir.

Şekil 3.14. Taşıt Kredilerinde Takibe Dönüşüm Oranları

Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspx> (Erişim: 12.03.2012)

Grafikten de görüldüğü üzere, takibe dönüşüm oranları 2000-2001 krizi sonrası düşüşe geçmiş ve % 0,68 seviyelerine kadar gerilemiş ancak 2006 yılı sonrasında tekrar artışa geçerek, 2009 yılında % 11,50 seviyesine ulaşmıştır. Söz konusu yükselişte küresel finans piyasalarında yaşanan dalgalanmaların etkisi bulunmaktadır.

Tüketici kredileri içerisindeki payı 2011 yılı itibariyle % 4 seviyelerinde olan taşıt kredilerinde, takibe dönüşüm oranlarının diğer tüketici kredisi türlerine göre daha yüksek olduğu gözlenmektedir. Diğer bir ifadeyle, taşıt kredilerinde tahsilat performansı diğer kredi türlerine göre daha düşüktür.

Taşıt kredilerinde vade yapısına bakıldığında, 2011 yılı Aralık ayı itibariyle ferdi taşıt kredilerin % 98'lik bir kısmının orta ve uzun vadeli, % 2'lik kısmının ise kısa vadeli olduğu görülmektedir. Diğer taraftan kullanılan krediler sabit faizli olarak tahsis edilmektedir. Bu sebeple de taşıt kredilerinin faiz oranlarındaki değişimlere duyarlılığı düşüktür. Bu durum bankalar için faiz riski ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca kullanılan taşıt kredilerinin teminatını, çoğunlukla ipotek konulan taşıtın kendisi oluşturduğundan, emtia fiyatlarında yaşanan ani düşüşler, bankacılık kesimindeki kırılganlıkları arttırabilecektir. Ancak, bankalarca tahsis edilen taşıt kredilerinin tüketici kredileri içerisindeki payı dikkate alındığında, söz konusu riskin gerçekleşmesi halinde etki seviyesinin düşük olacağı söylenebilir.

Diğer taraftan, kullanılan taşıt kredileri içerisinde dövize endeksli kredi oranı 2011 yılı itibariyle % 1 seviyesinin altındadır. Bu oran, hanehalkının taşıt kredilerinde maruz kaldığı kur riskinin düşük olduğunu göstermektedir.

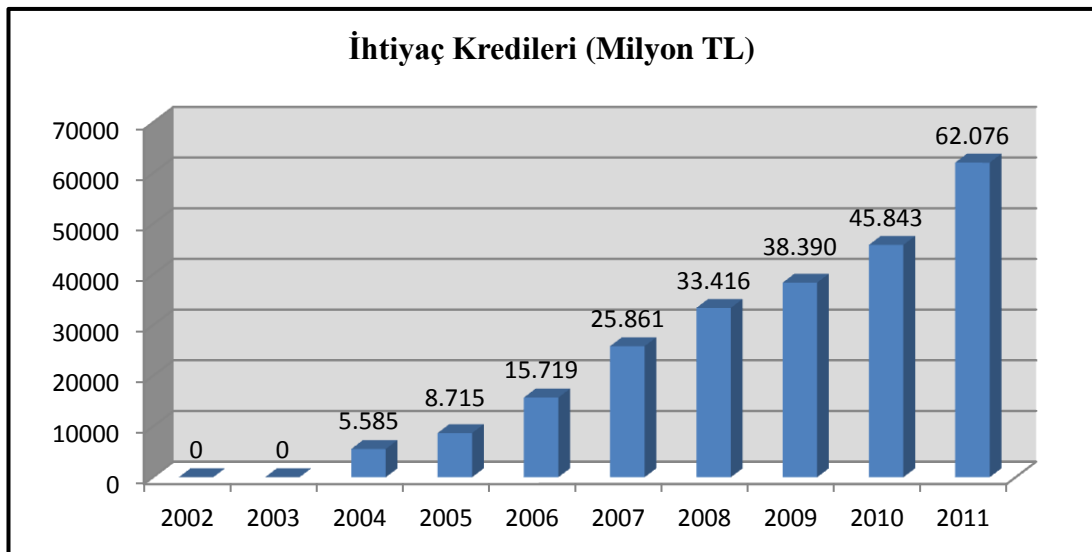
Özetle söylemek gerekirse, Türk bankacılık sisteminde taşıt kredilerinin toplam krediler içerisindeki payı oldukça düşük bir seviyededir. Ancak, tahsis edilen taşıt kredilerinin tamamına yakınının orta ve uzun vadeli olması, bankalar açısından faiz riski doğurmaktadır. Kullanılan kredilerin tamamına yakınının TL cinsinden olması ise hanehalkının maruz kaldığı kur riskini düşürmektedir.

3.2.2.1.3. İhtiyaç Kredileri

İhtiyaç kredileri; dayanıklı tüketim malları, yarı dayanıklı tüketim malları ile evlilik, eğitim ve sağlık için kullanılan krediler olup, söz konusu krediler yıllar itibariyle artış göstermiştir. Nitekim 2005 yılında 8.715 milyon TL olan ihtiyaç kredileri, 2008 yılında 33.416 milyon TL'ye 2011 yılında ise 62.076 milyon TL'ye yükselmiştir. Söz konusu yükseliş, ihtiyaç kredilerinin toplam krediler içerisindeki payını arttırırken, söz konusu kredilerin daha yakından takibini gerekli kılmıştır.

İhtiyaç kredileri, tüketici kredileri içerisinde en fazla paya sahip ikinci kredi türü olup, söz konusu kredi türünün 2002-2011 yılları arasında aldığı değerler aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 3.15. İhtiyaç Kredilerinin Değişimi

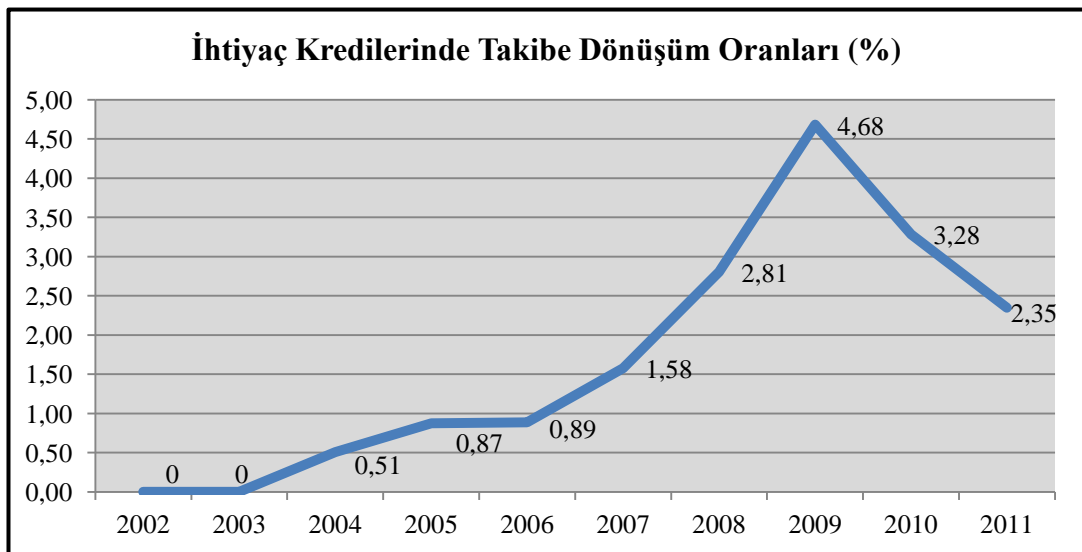
Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspx> (Erişim: 12.03.2012)

(*) 2002 ve 2003 yıllarında "0" değerinde olması, bu yıllarda ihtiyaç kredilerinin diğer krediler içerisinde yer almasından kaynaklanmıştır.

Grafikten de görüldüğü üzere ihtiyaç kredileri yıllar itibariyle artış göstererek 2005 yılında 8.715 milyon TL'ye, 2008 yılında 33.416 milyon TL'ye, 2011 yılında ise 62.076 milyon TL'ye yükselmiştir. İhtiyaç kredilerinin tüketici kredileri içerisindeki payına bakıldığında bu oranın 2004 yılında % 44 seviyelerine yaklaştığı, 2004 sonrası ise dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. 2011 yılı sonu itibariyle, ihtiyaç kredilerinin tüketici kredileri içerisindeki payı yaklaşık % 37 seviyesindedir. İhtiyaç kredilerinin tüketici kredileri içerisindeki payının yüksek olması bu tür kredilerin tahsilat performansını önemli kılmaktadır. Söz konusu durum 2002-2011 yılları arasında takipteki konut kredisi miktarları ve konut kredilerinde takibe dönüşüm oranlarının incelenmesiyle daha net anlaşılacaktır.

Takipteki ihtiyaç kredisi rakamları 2002-2011 yılları arasında incelendiğinde, 2004 yılında 28 milyon TL olan takipteki ihtiyaç kredilerinin, 2008 yılında 937 milyon TL'ye, 2009 yılında 1.797 milyon TL'ye ulaştığı görülmektedir. Söz konusu yükselişte, küresel piyasalarda yaşanan krizin etkisi bulunmaktadır. Nitekim, 2009 yılı sonrasında krizin etkilerinin azalmasıyla birlikte takipteki ihtiyaç kredisi rakamları gerilemeye başlamış ve 2010 yılında 1.504 milyon TL'ye, 2011 yılında ise 1.457 milyon TL'ye düşmüştür. İhtiyaç kredilerinde takibe dönüşüm oranlarına bakıldığında, ABD Mortgage Krizi'nin etkisiyle 2006 yılından itibaren takibe dönüşüm oranlarının yükselişe geçtiği ve 2009 yılında en yüksek seviyesine ulaştığı görülmektedir. Aşağıda 2002-2011 yılları arasında ihtiyaç kredilerinde takibe dönüşüm oranlarının aldığı değerler gösterilmiştir.

Şekil 3.16. İhtiyaç Kredilerinde Takibe Dönüşüm Oranları

Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspx> (Erişim: 12.03.2012)

Grafikten de görüldüğü üzere, takipteki ihtiyaç kredisi oranları özellikle 2008 ve 2009 yıllarında önemli yükselişler kaydetmiştir. İhtiyaç kredilerinde takibe dönüşüm oranlarının yaşadığı değişim değerlendirildiğinde, tahsilat performansının iyi durumda olduğu söylenebilmektedir.

İhtiyaç kredilerinin vade yapısına bakıldığında, orta ve uzun vadeli ihtiyaç kredilerin payının çok yüksek olduğu ve kullanılan kredilerin sabit faizli tahsis edildiği görülmektedir. Bu sebeple, ihtiyaç kredilerinin faiz oranlarındaki değişmelere duyarlılığı düşüktür. Söz konusu durum bankalar açısından faiz riski ortaya çıkarmaktadır.

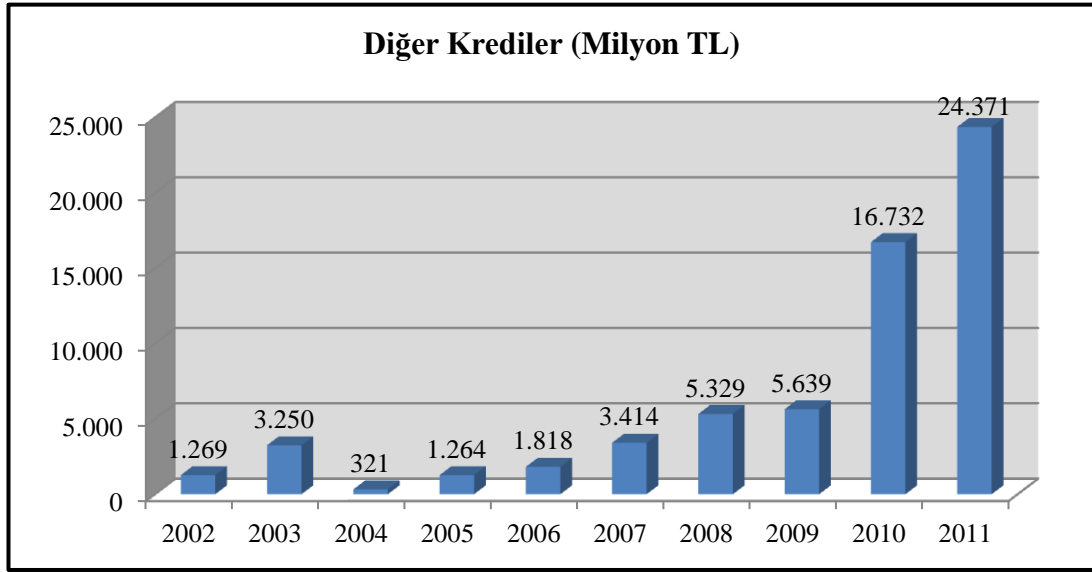
İhtiyaç kredileri kur riski açısından değerlendirildiğinde, 2011 yılı Aralık ayı itibariyle, YP cinsinden ihtiyaç kredilerinin toplam ihtiyaç kredileri içerisindeki payının % 1 seviyesinin altında olduğu görülmektedir. Bu oran, ihtiyaç kredilerinde hanehalkının maruz kaldığı kur riskinin düşük olduğunu göstermektedir.

3.2.2.1.4. Diğer Krediler

Diğer krediler; ihtiyaç, konut ve taşıt kredileri kategorisinde sınıflandırılmayan tüketici kredileri olup, söz konusu krediler özellikle 2010 ve 2011 yıllarında önemli artış göstermiştir. Nitekim 2009 yılında 5.639 milyon TL olan diğer krediler, 2010 yılında 16.732 milyon TL'ye 2011 yılında ise 24.371 milyon TL'ye yükselmiştir.

Diğer kredilerin tüketici kredileri içerisindeki payı da 2009 sonrası önemli ölçüde artmış ve 2011 yılı sonunda % 14 seviyelerine ulaşmıştır. Söz konusu yükseliş, diğer kredilerin toplam krediler içerisindeki payını arttırırken, söz konusu kredilerin daha yakından takibini gerekli kılmıştır.

Diğer krediler, tüketici kredileri içerisinde önemli bir yer tutmakta olup, söz konusu kredi türünün 2002-2011 yılları arasında aldığı değerler aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 3.17. Diğer Kredilerin Değişimi

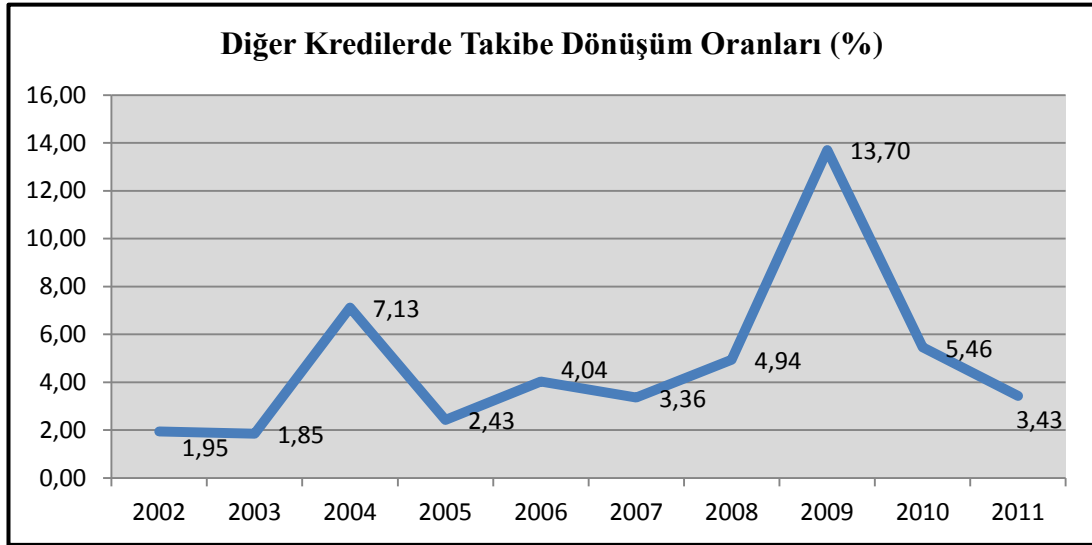
Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspx> (Erişim: 12.03.2012)

Grafikten görüldüğü üzere, 2002 yılında 1.269 milyon TL olan diğer krediler, 2009 yılında 5.639 milyon TL'ye, 2011 yılında ise 24.371 milyon TL'ye yükselmiştir. 2002-2011 yılları arasında diğer krediler yaklaşık 20 kat artış göstermiştir.

Diğer kredilerin takibe dönüşüm rakamlarına bakıldığında, özellikle 2009 ve sonrasında TGA rakamlarının arttığı görülmektedir. Söz konusu yükselişte, diğer kredilerin miktarının artmasının ve küresel dalgalanmaların önemli payı bulunmaktadır. Nitekim 2002 yılında 25 milyon TL olan takipteki diğer krediler, 2009 yılında 773 milyon TL'ye, 2011 yılında ise 836 milyon TL'ye yükselmiştir.¹¹⁵

Diğer kredilerin, tüketici kredileri içerisindeki payının artması, bu kredilerde takibe dönüşüm oranlarının yakından takibini gerekli kılmaktadır. Aşağıda, 2002-2011 yılları arasında diğer kredilerde takibe dönüşüm oranlarının aldığı değerler gösterilmiştir.

¹¹⁵ <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspx> (Erişim: 12.03.2012)

Şekil 3.18. Diğer Kredilerde Takibe Dönüşüm Oranları

Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspx> (Erişim: 12.03.2012)

Grafikten de görüldüğü üzere, diğer kredilerde takibe dönüşüm oranı 2009 yılında önemli oranda artarak % 13,70 seviyelerine kadar yükselmiş, küresel dalgalanmanın etkilerinin azalmasıyla birlikte 2011 yılında % 3 seviyelerine kadar gerilemiştir.

Diğer kredilerde vade yapısına bakıldığında, orta ve uzun vadeli kredilerin payının çok yüksek olduğu ve kullanılan kredilerin sabit faizli tahsis edildiği görülmektedir. Bu sebeple, diğer kredilerin faiz oranlarındaki değişmelere duyarlılığı düşüktür. Söz konusu durum bankalar açısından faiz riski ortaya çıkarmaktadır. Diğer krediler kur riski açısından değerlendirildiğinde, 2011 yılı Aralık ayı itibariyle, YP cinsinden diğer kredilerin toplam diğer krediler içerisindeki payının % 1 seviyelerinin altında olduğu görülmektedir. Bu oran, diğer kredilerde hanehalkının maruz kaldığı kur riskinin düşük olduğunu göstermektedir.

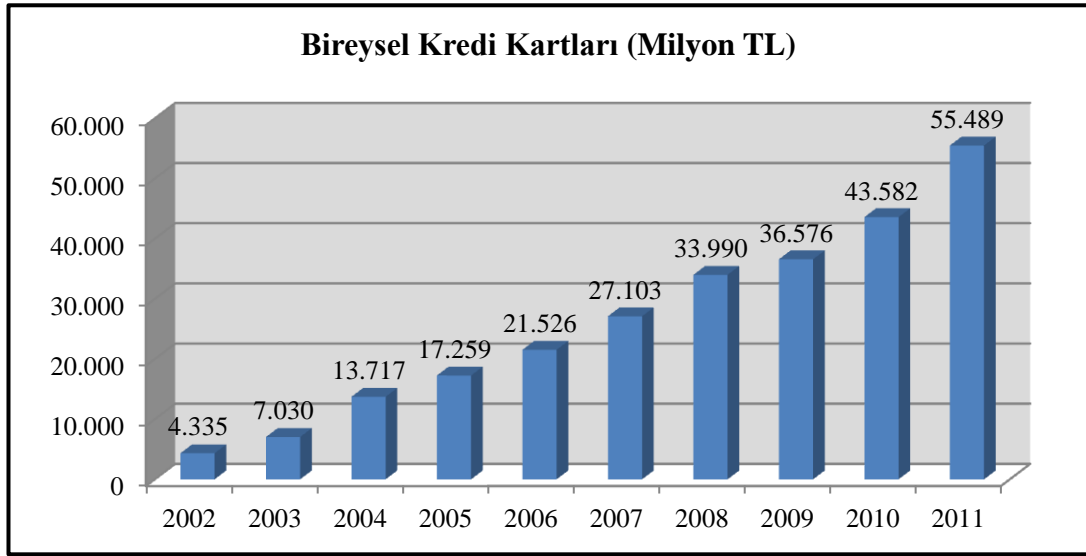
3.2.2.1.5. Bireysel Kredi Kartları

Tüketici kredilerinin tahsilat performansları incelenirken üzerinde durulması gereken diğer bir hususta bireysel kredi kartları ve bireysel kredi kartlarında takibe dönüşüm oranlarıdır. Nitekim, Türkiye’de gerek kredi kartı sayıları gerekse kredi kartı kullanım hacimleri yıllar itibariyle sürekli olarak artış göstermekte, ulaştığı rakamsal boyut bankacılık sistemi açısından ciddi bir risk içermektedir.

BKM verilerine göre, kredi kartı sayıları yıllar itibariyle önemli artışlar göstermiş olup, 2003 yılı sonunda yaklaşık 20 milyon adet olan kredi kartı sayısı, 2007 yılında 37 milyon adede, 2011 yılında ise 51 milyon adede yükselmiştir.

Bireysel kredi kartı tutarlarına bakıldığında ise, kart sayılarındaki artışa paralel şekilde rakamsal büyüklüğünde sürekli olarak artış gösterdiği görülmektedir. Söz konusu değişime aşağıda yer verilmiştir.

Şekil 3.19. Bireysel Kredi Kartı Tutarları

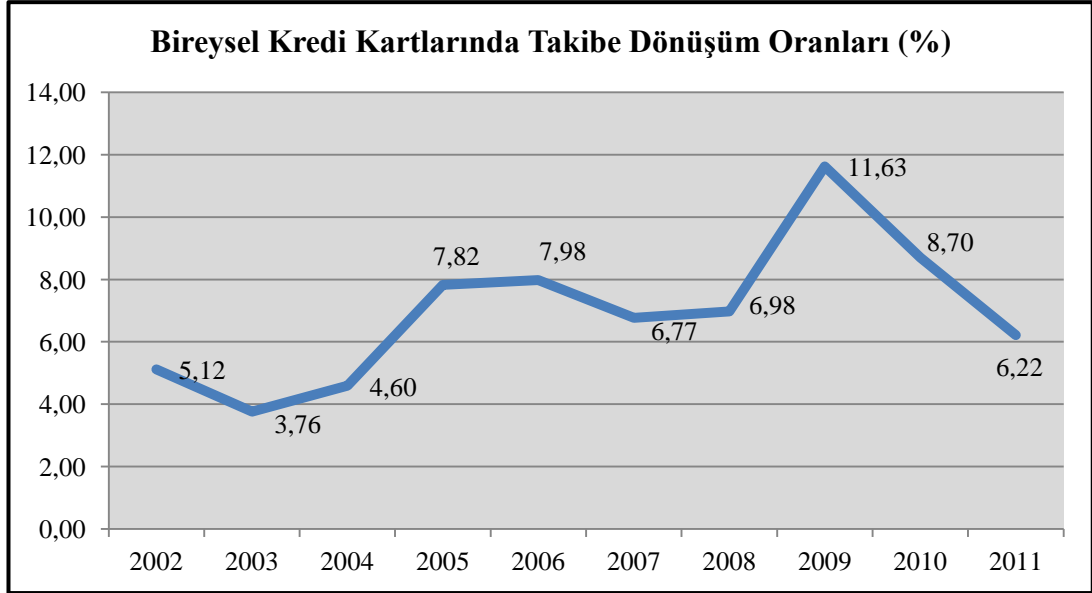
Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspx> (Erişim: 12.03.2012)

Grafikten de görüldüğü üzere bireysel kredi kartı rakamları 2002-2011 yılları arasında sürekli olarak artış göstermiştir. 2002 yılında 4.335 milyon TL olan bireysel kredi kartı rakamları 2005 yılında 17.259 milyon TL'ye, 2011 yılında ise 55.489 milyon TL'ye yükselmiştir. Dolayısıyla 2002-2011 yılları arası dönemde bireysel kredi kartı rakamları yaklaşık 13 kat artış göstermiştir.

Bireysel kredi kartı rakamlarının sistem içerisinde önemli boyutlara ulaşması, takibe dönüşüm rakamlarının da yakından izlenmesini gerekli kılmaktadır. Takipteki bireysel kredi kartı rakamlarına bakıldığında, tüketici kredilerinde olduğu gibi, özellikle 2009 yılında takipteki miktarların arttığı görülmektedir. Nitekim 2008 yılında 2.372 milyon TL olan takipteki bireysel kredi kartı rakamları, 2009 yılında 4.252 milyon TL seviyesine kadar yükselmiştir. Ancak krizin etkilerinin hafiflemesi ile birlikte, söz konusu rakam gerileme göstererek, 2011 yılında 3.450 milyon TL'ye inmiştir.

Bireysel kredi kartlarında takibe dönüşüm oranları incelendiğinde, söz konusu oranların yüksek seviyelerde olduğu ve bankacılık sistemi açısından önemli bir risk içerdiği görülmektedir. Aşağıda 2002-2011 yılları arasında takipteki bireysel kredi kartı oranlarının değişimi gösterilmiştir.

Şekil 3.20. Bireysel Kredi Kartlarında Takibe Dönüşüm Oranları

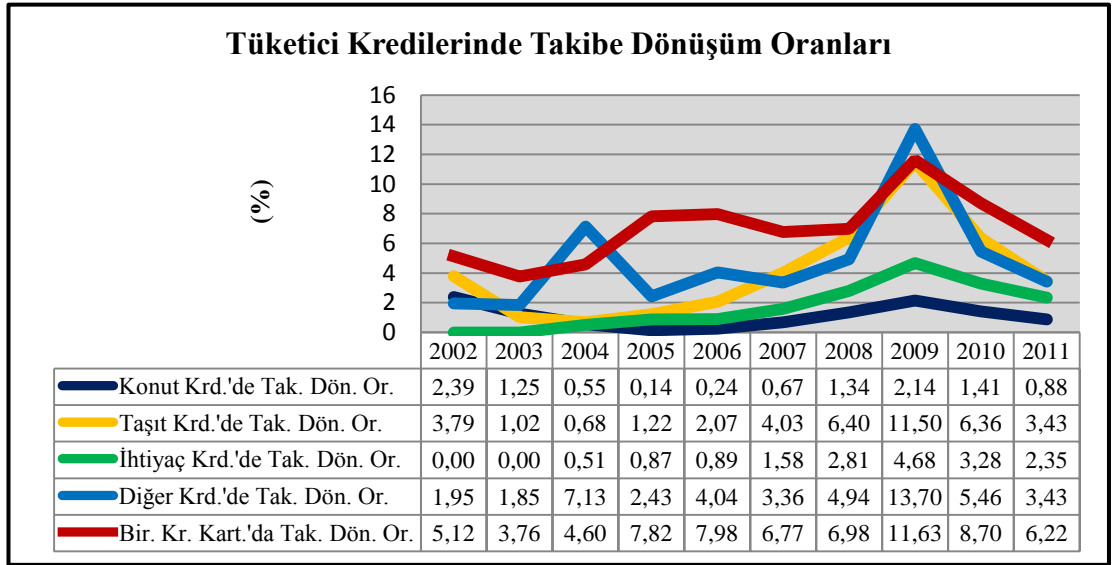

Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspx> (Erişim: 12.03.2012)

Grafikten de görüldüğü üzere 2002-2011 yılları arasında bireysel kredi kartlarında takibe dönüşüm oranları diğer tüketici kredisi türlerine kıyasla oldukça yüksektir. Nitekim takibe dönüşüm oranları, 2005 yılı ve sonrasında, normal kabul edilen % 5 seviyelerinin üzerinde dalgalanma göstermiş, özellikle küresel krizin derinleştiği dönemde % 11 seviyelerine ulaşmıştır. Dolayısıyla, bireysel kredi kartlarında takibe dönüşüm oranlarının iyi analiz edilmesi ve bu oranın normal kabul edilen seviyelere çekilmesi için düzenlemeler yapılması gerekmektedir.

3.2.2.1.6. Tüketici Kredilerinde Takibe Dönüşüm Oranları

Tüketici kredilerinin alt türler itibariyle takibe dönüşüm oranları incelendiğinde, bazı kredi türlerinde bu oranın düşük seviyelerde kaldığı ve yıllar itibariyle önemli yükselişler göstermediği, ancak bazı kredi türlerinde takibe dönüşüm oranlarının sürekli biçimde yükseklik arz ettiği gözlenmiştir. Söz konusu durum aşağıda grafik aracılığıyla gösterilmiştir.

Şekil 3.21. Tüketici Kredilerinde Takibe Dönüşüm Oranları

Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspx> (Erişim: 12.03.2012)

Grafikten de görüldüğü üzere bireysel kredi kartları, taşıt kredileri ve diğer kredilerde takibe dönüşüm oranları sektör ortalamasının üzerinde, ihtiyaç ve konut kredilerinde ise ortalamasının altında değerler almıştır.

İnceleme döneminde özellikle konut kredilerinde takibe dönüşüm oranlarının düşük seviyelerde kaldığı gözlenmiştir. Söz konusu durumda, kredi tutarlarının daha yüksek olması nedeniyle bankaların izlediği sıkı kredi politikalarının, yasal düzenlemelerin ve vade yapısının uzun olmasının önemli payı bulunmaktadır.

Bireysel kredi kartlarında TGA oranının yüksek olmasında ise, kredi kartı tahsisinde kart kullanıcısının finansal durumunun iyi analiz edilmemesinin, gelirinin çok üzerinde limit tahsisinin ve çok sayıda finansal kuruluştan kredi kartı alınarak gelirinin çok üzerinde harcama yapabilme olanağına ulaşılmasının payı bulunmaktadır.

3.2.2.2. Tüketici Kredilerinin Kullanıcı Profili Açısından Analizi

Türkiye Bankalar Birliği tarafından yayınlanan ve 35 bankanın verilerinin konsolide olarak yer aldığı “Tüketici Kredileri ve Konut Kredileri Konsolide Raporuna” göre 2011 yılı sonu itibariyle toplam tüketici kredileri bakiyesi 159 milyar TL, kullanılan kişi sayısı 12,3 milyon kişidir.¹¹⁶

¹¹⁶ www.tbb.org.tr (Erişim: 18.07.2012)

Tüketici kredisi kullanan kişilerin % 93'ünün ihtiyaç ve diğer tüketici kredisi talep ettiği, konut ve taşıt kredisi talep edenlerin ise % 7 seviyesinde kaldığı görülmektedir. Böyle bir dağılımın oluşmasında; bankalar açısından ihtiyaç kredilerinin değerlendirme aşamasının konut ve taşıt kredilerine oranla daha kolay ve az maliyetli olmasının, tutarların düşük olmasının, tüketicilerin kredi kartı yerine bu tür kredilere yönelmesinin ve artan rekabet ortamında bankaların başlattıkları kampanyalarla birlikte, kredi kullandırım ilke ve standartlarını gevşetmelerinin etkili olduğu düşünülmektedir.¹¹⁷

Bankalarca tahsis edilen tüketici kredilerini kullananların gelir gruplarına göre dağılımına bakıldığında, kullanılan tüketici kredisi miktarının % 26'sının 0-1000 TL gelir grubuna, % 23'ünün ise 1.001-2000 TL gelir grubuna kullandırıldığı görülmektedir. Bu kapsamda, 2011 yılında kullanılan tüketici kredilerinin yaklaşık yarısı, alt gelir grubuna tahsis edilmiştir. Gelir seviyesi 5.001 TL ve üstü olan gelir grubuna kullanılan tüketici kredilerinin oranının ise % 14 seviyelerinde kaldığı görülmektedir. Söz konusu veriler, daha çok alt gelir grubunun tüketim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tüketici kredilerine yöneldiğini, üst gelir grubunun tüketim ihtiyaçlarını servet ve gelirleri aracılığıyla karşıladığını göstermektedir. Tüketici kredilerinin daha çok alt gelir grubunda yoğunlaşması ve bankaların bu kesime yönelik kredi genişlemesini hızlı bir şekilde sürdürmesi, bankacılık sisteminin kredi riskini arttırmaktadır. Nitekim olası bir kriz anında, oluşan yıkıcı dalgalardan en fazla etkilenen kesim alt gelir grubu olmaktadır. Dolayısıyla, kredilerin bu kesimde yoğunlaşması, olası bir kriz anında TGA stokunu ciddi ölçüde arttırarak, banka bilançolarında ciddi bozulmalar ortaya çıkarabilecektir.

Tüketici kredilerinin kullanan profili açısından yapılan risk analizinde, incelenmesi gereken bir diğer nokta, kullanılan kredilerin hangi meslek grubunda yoğunlaştığıdır. Çünkü, kredi kullananların hangi meslek grubunda yoğunlaştığı, risklerin değerlendirilmesi ve krediye ilişkin kararların alınmasında, bankalar açısından önemli bir husustur. Ülkemizde 2011 yılı Aralık ayı itibariyle kullanılan tüketici kredilerinin yaklaşık % 53'ü sabit gelir elde eden ücretli kesime, %11'i serbest meslek mensuplarına kullandırılmıştır. Kalan % 36'lık kısım ise diğer meslek grubu ve sınıflandırma yapılmayanlara kullandırılmıştır. Serbest meslek grubunda

¹¹⁷Arda Tekirdağ, "Türkiye'de Bireysel Kredi Artışı ve Risk Analizi", TCMB Uzmanlık Tezi, Ankara, 2009, s.63.

bulunanlara tahsis edilen tüketici kredilerinin toplam tüketici kredilerinden aldığı pay, kredi riski açısından önemli bir olgudur. Nitekim serbest meslek mensupları, ekonomide yaşanan gelişme ve dalgalanmalardan en fazla etkilenen kesimi oluşturmaktadır. A. Tekirdağ tarafından yapılan 2009 tarihli çalışmada da söz konusu durumu destekleyici sonuçlara ulaşılmıştır. Çalışmada elde edilen verilere göre, kredilerin takibe dönüşüm oranı ile serbest meslek grubundaki kişi sayısı arasında yüksek bir korelasyon bulunmaktadır. Bu gerekçeyle de, serbest meslek mensuplarının kullandırılan tüketici kredilerinden aldıkları payların yakından takip edilmeli ve oranın yüksek seviyelere ulaşması halinde gerekli önlemler alınmalıdır.¹¹⁸

Tüketici kredilerinin kullanan profili açısından yapılan risk analizinde üzerinde durulacak son husus, kredilerin hangi yaş grubunda yoğunlaştığıdır. Söz konusu durum 2011 yılı için incelendiğinde; kullandırılan tüketici kredilerinin %5,4'ünün 18-25 yaş aralığına, % 27,8'inin 26-35 yaş aralığına, % 49,5'inin 36-55 yaş aralığına, % 13'ünün 56-65 yaş aralığına kullandırıldığı görülmektedir. 66 yaş üstü ve sınıflandırma yapılmayanların payları toplamı % 4,2'dir. Dolayısıyla kullandırılan tüketici kredilerinin yaklaşık yarısı 36-55 yaş aralığına diğer bir ifade ile orta yaş grubuna tahsis edilmiştir.¹¹⁹ Orta yaş grubuna tahsis edilen kredilerde yaşanan bu yoğunlaşma, bankaların risk algılamalarından, izlenen kredi politikalarından ve Türk toplumunun sosyokültürel ve ekonomik özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Genç nüfusa tahsis edilen kredilerin düşük olmasında, 18-25 yaş aralığındaki kişilerin daha çok aileleri ile birlikte yaşaması nedeniyle, konut ve konut kredisi taleplerinin düşük olmasının, genç kesimde işsizliğin yüksek olmasının ve bankaların bu grubu daha yüksek risk grubunda değerlendirmesinin, söz konusu yaş aralığına tahsis edilen kredilerde çeşitliliğin fazla olmamasının önemli etkisinin olduğu düşünülmektedir. A. Tekirdağ tarafından yapılan çalışmada da paralel sonuçlara ulaşılmış olup, takibe dönüşüm oranları ile yaş gruplarındaki kişi sayıları arasında ters bir ilişkinin mevcut olduğu belirlenmiştir. Bu durumun oluşmasında, gelir seviyesinin ve varlık birikiminin yaş ile doğru orantılı olmasının ve gelir arttıkça, ekonomideki şoklara karşı kırılganlığın azalmasının etkili olduğu düşünülmektedir.¹²⁰

¹¹⁸ A.e., s.65.

¹¹⁹ www.tbb.org.tr (Erişim: 18.07.2012)

¹²⁰ Tekirdağ, a.g.e., s.64-65.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SORUNLU KREDİLERİN AZALTILMASI VE ÇÖZÜMLENMESİNE YÖNELİK POLİTİKA ÖNERİLERİ

Banka aktifleri içerisinde kredilerin payının artış göstermesi ve bankacılık gelirlerinin önemli bir kısmını kredilerden sağlanan faiz ve komisyon gelirlerinin oluşturması, kredilerin tahsilat performansının yüksek olmasını gerektirmektedir. Tahsilat performansının yüksek olması ise sistemdeki sorunlu kredi stoku ile bağlantılıdır.

Sorunlu kredi stokunun yüksek olması bankaların aktif kalitesine zarar vermektedir. Ayrıca, bankaların alacaklarını vadesinde tahsil edememesi nedeniyle ortaya likidite sorunu çıkabilmekte, buna bağlı olarak da bankalar yükümlülüklerini yerine getirmede sıkıntı yaşayabilmektedirler.

Sistemdeki sorunlu kredi stokunun artmasının bir diğer etkisi de firmalar ve tüketiciler üzerinde görülmektedir. Özellikle kriz dönemlerinde sorunlu kredilerin yüksek seviyelere ulaşması, bankaların kredi borçluları aleyhine takibe geçmesine ya da vadeden önce kredinin geri çağırılmasına neden olmaktadır.

Sorunlu kredilerin artış göstermesinin en önemli nedeni ise yaşanan krizlerdir. Söz konusu krizler reel sektör kaynaklı olabileceği gibi finans sektörü kaynaklı da olabilmektedir. Diğer taraftan söz konusu krizler ülke ekonomisinde yaşanan gelişmelerden kaynaklanabileceği gibi küresel ekonomide yaşanan krizler de bulaşma etkisi ile ülke ekonomisini etkileyerek sorunlu kredi oranlarını yükseltebilmektedir.

Krizlerin sorunlu kredi oranları üzerinde ortaya çıkardığı olumsuz etkiler ve bunun ülke ekonomisine olan etkileri, Türkiye’de yaşanan 2000-2001 krizinde açıkça görülmüştür. Nitekim bu dönemde, sorunlu kredi stoku yüksek seviyelere ulaşmış, bankalar çok sayıda firma hakkında kanuni takibe geçmiş, buna bağlı olarak firmalar iflas sorunlarıyla karşılaşmış ve çok sayıda çalışan işlerini kaybetmiştir. Ayrıca, bankaların kredi plasmanlarını azaltması nedeniyle reel sektör kredi bulmada zorlanmış ve finansal darboğaza girmiştir. Yaşanan sorunlardan kredi kullanan hanehalkları da önemli ölçüde etkilenmiş ve yapılan takipler nedeniyle insanlar konut, taşıt vb. varlıklarını kaybetmişlerdir.

Yaşanan krizler bankacılık sektöründe sorunlu kredi oranlarının yükselmesine neden olmakla birlikte, sorunlu kredi stokunun hızla artış göstermesi de tek başına bir kriz nedeni olabilmektedir. Özellikle, banka aktifleri içerisinde krediler kaleminin payının yüksek olduğu finansal sistemlerde, kredi riski önemli bir kriz sebebidir. Bu kapsamda, sistemin sorunsuz işleyebilmesi için kredi riskinin azaltılması temel gerekliliktir.

Yapılan çalışmanın bu bölümünde, yukarıda ifade edilen kredi riskinin azaltılması ve kriz dönemlerinde yüksek seviyelere ulaşan sorunlu kredi stokunun çözümlenmesi amacıyla alınabilecek önlemler ve öneriler üzerinde durulacaktır. Uygulamaya yönelik politika önerileri ise iki temel üzerinden şekillenecektir. İlki, olağan dönemlerde sorunlu kredi stokunun artmaması diğer bir ifade ile kredi riskinin azaltılması amacıyla uygulanabilecek politikalardır. İkincisi ise, alınan önlemlere rağmen özellikle kriz gibi olağanüstü dönemlerde yüksek seviyelere ulaşan sorunlu kredi stokunun, çözümlenmesi amacıyla uygulanabilecek politikalardır. Uygulamaya yönelik politika önerileri ise yalnızca krediyi kullandıran bankaları değil, sorunun toplumsal yönü gereği firma ve tüketicileri de kapsayacaktır.

4.1. Kredi Riskinin Azaltılmasına Yönelik Politika Önerileri

Bu bölümde kredi riskinin azaltılması amacıyla alınabilecek önlemler kamu kurumları ile bankalar açısından açıklanacaktır. İlk olarak, üçüncü bölümde kredi analizlerinin ortaya çıkardığı sonuçlar üzerinden, kamu kurumlarınca alınabilecek önlemler üzerinde durulacaktır. Ardından, bankalarca uygulanabilecek kredi politikalarına değinilecektir.

4.1.1. Kamu Kurumlarınca Uygulanabilecek Politikalar

Türk bankacılık sisteminde, kredilerin banka aktifleri içerisindeki payının artması ve bankaların asli fonksiyonlarına dönmesi, takibe dönüşüm oranlarının yakından izlenmesini ve söz konusu orandaki olası yükselişlerin önlenmesi için birtakım uygulamaların zamanında hayata geçirilmesini gerektirmektedir.

Bankacılık sektöründe takipteki kredilerin, toplam kredilere oranı 2011 yılı sonu itibariyle % 2,7 seviyesinde olmakla birlikte, yaşanan geçmiş kriz deneyimleri, söz konusu oranın önemli seviyelere yükselebildiğini ve sistemdeki krizin yıkıcı etkilerini arttırabildiğini ve hatta tek başına bir kriz nedeni haline gelebildiğini göstermiştir.

BDDK tarafından yayınlanan 2011 yılı Finansal Piyasalar Raporunda yer alan “Kredi Riski Duyarlılık Analizinde”, bankacılık sistemindeki nakdi kredilerin %1’inin zarara dönüşmesi halinde, söz konusu zararın 5,86 milyar TL olacağı ve oluşan zararın sermaye yeterlilik rasyosunu 0,56 puan düşüreceği belirlenmiştir. Analiz sonuçları, sorunlu kredi stokunun artış göstererek yüksek seviyelere ulaşmasının bankacılık sistemi üzerinde ortaya çıkaracağı olumsuz etkilerin büyük olacağını göstermektedir.

Yukarıda ifade edilen gerekçelerle, sistemdeki sorunlu kredi stokunun artış göstermemesi amacıyla alınabilecek önlemlerin çerçevesi, kamu kurumlarınca çizilmelidir. Bu kapsamda, kamu kurumlarınca alınabilecek önlemler ve uygulama önerilerine aşağıda başlıklar ve özet açıklamalarla yer verilmiştir.

4.1.1.1. Kurumsal Kredilere Yönelik Politika Önerileri

Çalışmanın üçüncü bölümünde krediler; “kurumsal krediler ve tüketici kredileri” olmak üzere iki ana bölümde incelenmiştir. Yapılan çalışmada, kredilerin alt türler itibariyle dağılımı ve takibe dönüşüm oranları analiz edilmiştir. İnceleme sonucunda, kurumsal kredilerin 2011 yılında 459 milyar TL’ye ulaştığı ve toplam kredilerin % 67’sini oluşturduğu, takipteki kurumsal kredilerin ise 12 milyar TL seviyesinde olduğu ve sorunlu kredilerin % 64’ünü oluşturduğu görülmüştür. Kurumsal kredilerin toplam krediler ve sorunlu kredilerden aldığı paylar bu anlamla paralellik göstermekte olup, bu kredi türünde 2011 yılı sonu itibariyle takibe dönüşüm oranı % 2,6 olarak gerçekleşmiştir.

Kurumsal kredilerde takibe dönüşüm oranlarının ise sektörler arasında önemli ölçüde farklılık gösterdiği ve belli sektörlerde takibe dönüşüm oranlarının sürekli olarak yükseklik arz ettiği gözlenmiştir. Nitekim 2011 yılı sonu itibariyle kurumsal kredilerde takibe dönüşüm oranı en yüksek 5 sektöre kullanılan krediler, toplam kredilerin % 23'ünü, toplam takipteki kredilerin ise % 30'unu oluşturmaktadır. Dolayısıyla, kullanılan kredilerin ve takipteki kredilerin önemli bir kısmı belirli sektörlerde yoğunlaşmaktadır. Diğer taraftan, tekstil sektörü gibi belirli faaliyet alanlarına kullanılan kredilerde TGA oranları, inceleme döneminde sürekli olarak yükseklik arz etmekte ve % 10 seviyesinin üzerinde dalgalanma göstermektedir.

Sektörler arasında takibe dönüşüm oranlarının farklılık göstermesi ve belirli sektörlerde TGA oranlarının sürekli olarak yükseklik arz etmesi, bankacılık sektörünün düzenlenmesi ve denetlenmesinden sorumlu kuruluş olan BDDK'nın, kredilerin sektörel dağılımından kaynaklanan riski azaltmak amacıyla düzenleme yapmasını gerektirmektedir. Bu çerçevede BDDK, bankalarca tahsis edilen kredilere sektörel sınırlama getirebilecektir.

Bankalarca tahsis edilen kredilere sektörel sınırlama getirilmesi, sektörel rating uygulaması ile mümkün olabilecektir. Bu uygulamada, sektörlerde kullanılan krediler ve kredilerin sektörel tahsilat performansları geçmişe dönük olarak analiz edilmesiyle, sektörel risk puanı belirlenecektir. Belirlenen risk limitlerini geçen sektörlerde kullanılabilir kredi miktarları ise BDDK tarafından banka bazında tespit edilen ve belirli periyotlarda revize edilen limitleri aşamayacaktır. BDDK'nın kredilere sektörel sınırlama uygulaması doğrudan etki yaparak, TGA oranları yüksek olan sektörlerin kredi hacmini daraltacaktır. Ayrıca, riski yüksek sektörlerde kredi yoğunlaşmasının önüne geçilerek, kredi riskinin azaltımı sağlanacaktır. Ancak kredi riski yüksek sektörlerde risk seviyesini düşüren bu uygulama, devletin piyasaya aşırı müdahale ettiği şeklinde yorumlanabilecektir.

BDDK'nın, kredilerin sektörel dağılımından kaynaklanan riski azaltmak amacıyla gerçekleştirebileceği bir diğer uygulama, karşılık oranlarında sektörel farklılaştırmaya gidilmesidir. Bu uygulama ile BDDK, kredilerin kullanılacağı sektörlerin risk durumlarını dikkate alarak, kredi riski yüksek sektörlerde Karşılıklar Yönetmeliği'nde belirtilen oranlardan daha yüksek karşılık oranları belirleyebilecektir. Karşılık oranlarının arttırılması uygulaması bankalara ek maliyet getireceğinden, oluşan maliyet artışı TGA oranı yüksek sektörlerde yönelik kredi

faizlerinde yükselişe yol açacaktır. Oluşan maliyet artışı ve yükselen faizler ise kredi riski yüksek olan sektörlere tahsis edilen krediler üzerinde dolaylı olarak daraltıcı etki yaratacaktır.

Kurumsal kredilerde kredi riskinin düşürülmesi için yapılması gereken bir diğer uygulama firma bazlı rating uygulamasıdır. Günümüzde Türk bankacılık sektöründe firma ve şahıs bazında risk analizi yapılmakla birlikte, söz konusu uygulama Basel-2’de belirtilen anlamda bir rating uygulaması değildir.

Burada belirtilen rating modeli, her firma için derecelendirme kuruluşları tarafından rating notu hesaplanarak, bankalarca kredi fiyatlamasının rating sonucu verilen kredi notu esas alınarak yapılmasıdır. Söz konusu uygulama, firma bazında olduğundan daha sağlıklı sonuçlar vermesinin yanı sıra, şeffaf ve izlenebilir bir kredi politikası oluşturarak kredi riskinin azaltılmasını da sağlayacaktır.

Uygulanacak rating sistemi sayesinde, derecelendirme notu düşük firmaların krediye ulaşım maliyetleri yükselirken, notu yüksek olan firmaların düşük faizli krediye ulaşım imkanları artacaktır. Bu uygulama sayesinde, riski yüksek firmalara kullandırılan kredi oranları dolaylı olarak düşüş gösterirken, kredi riski düşük firmaların kredilerden aldığı pay artış gösterecektir. Diğer taraftan, kredi riski düşük olan firmalara kullandırılan kredilerin toplam krediler içerisindeki payının artması, kredilerin tahsilat performansını da arttırıcı etki yapacaktır. Bu kapsamda firma ve şahıs bazında risk analizi ve rating uygulamasının bankalarca hayata geçirilmesi için yasal altyapının BDDK tarafından oluşturulması gerekmektedir.

Kurumsal kredilerde TGA oranları sektörel olarak değişmekle birlikte, bu oranlar şirketlerin ölçeğine göre de değişiklik göstermektedir. Nitekim üçüncü bölümde de ifade edildiği üzere, KOBİ kredilerinde takibe dönüşüm oranları, diğer kurumsal kredi türlerine göre daha yüksektir. KOBİ kredileri içerisinde sorunlu hale gelme oranı en yüksek krediler ise mikro işletmelere yani bünyesinde yıllık 10 kişiden az çalışan barındıran ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 1 milyon TL’yi aşmayan işletmelere kullandırılan kredilerdir. Nitekim mikro işletmelere kullandırılan kredilerde takibe dönüşüm oranları 2006 yılında % 6, 2009 yılında %11 2011 yılında ise % 4 olarak gerçekleşmiştir. Ancak orta büyüklükteki yani bünyesinde yıllık 250 kişiden az çalışan barındıran ve yıllık net satış hasılatı ya da

mali bilançosu 25 milyon TL'yi aşmayan işletmelerde takibe dönüşüm oranları oldukça düşük olup, bu oranlar aynı yıllarda % 1, % 5 ve % 2 olarak gerçekleşmiştir.

KOBİ kredilerinde TGA oranlarının yüksek olması ise büyük ölçüde, finansman maliyetlerinin yüksek ve kredi vadesinin kısa olmasından kaynaklanmaktadır. Diğer taraftan KOBİ kredilerinde kredi riski yüksek olduğundan güçlü teminatlar istenmekte ve bu durum küçük ölçekli işletmelerin banka kredisine ulaşım imkanını sınırlamaktadır. KOBİ kredilerinde finansman maliyetlerinin düşürülerek bu tür işletmelerin krediye ulaşım imkanlarının artırılması ve KOBİ kredilerinde TGA oranlarının düşürülmesi için Kredi Garanti Fonu (KGF) mekanizmasının geliştirilmesi gerekmektedir.

KGF, küçük ve orta ölçekli işletmeler için sağladığı kefaletle bu işletmelere destek vermek, yatırımların ve işletmelerin finansmanında banka kredisini kullanmalarını mümkün hale getirmek üzere oluşturulmuş bir fondur. KGF, KOBİ'lere verdiği kefalet ve üstlendiği risk ile bu işletmelerin daha çok banka kredisini kullanabilmelerini sağlamakta, uzun vadeli ve uygun maliyetli kredilerden küçük işletmelerin de yararlanmasını mümkün hale getirmektedir. Bu sayede girişimcilik teşvik edilmekte ve KOBİ'ler lehine ek bir kredilendirme yaratılarak ekonomik büyüme ve kalkınmaya katkı sağlanmaktadır. KGF'de bir KOBİ için kefalet üst limiti 1.000.000.- TL, bir KOBİ'nin doğrudan ya da dolaylı olarak risk grubu oluşturduğu işletmeler için ise kefalet üst limiti 1.500.000.-TL'dir.¹²¹

KGF'nin amacı küçük ve orta ölçekli işletmeler için sağladığı kefaletle uzun vadeli ve daha düşük maliyetli banka kredisine ulaşım imkanını arttırmak olmakla birlikte, bugüne kadar verilen kefalet tutarı yüksek seviyelere ulaşamamıştır. Nitekim 1994-2011 döneminde verilen kefalet tutarı 2.3 milyar TL'dir. KOBİ kredilerinin 2011 yılında 163 milyar TL seviyesine ulaştığı dikkate alındığında, fon tarafından verilen kefaletin oldukça düşük seviyede olduğu görülmektedir. KGF kefaletinin ise yalnızca 630 milyon TL'si mikro işletmelere verilen kefaletlerden oluşmaktadır.¹²²

¹²¹ www.kgf.com.tr (Erişim: 18.05.2012)

¹²² www.kgf.com.tr (Erişim: 18.05.2012)

KOBİ'lere uzun vadeli ve düşük maliyetli finansman kaynağı sağlanması için KGF'nin geliştirilmesi ve verilen kefalet tutarının arttırılması faydalı olabilecektir. Kefalet tutarının arttırılması için de KGF'nin kaynaklarının geliştirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede fona olan devlet desteğinin arttırılması ve KGF'nin özellikle mikro işletmelerin uzun vadeli ve düşük faizli krediye ulaşım imkanlarını arttıracak yapıya kavuşturulması gerekmektedir. KGF'nin kaynaklarının ve faaliyet alanının bu kapsamda genişletilmesi, mikro işletmelerin uzun vadeli ve düşük maliyetli krediye ulaşım imkanlarını arttırırken, bu tür işletmelere kullanılan kredilerde TGA oranlarının düşürülmesi de sağlanabilecektir.

4.1.1.2. Tüketici Kredilerine Yönelik Politika Önerileri

Türk bankacılık sisteminde tüketici kredilerinin ve bireysel kredi kartlarının toplam tutarı 2011 yılında 223 milyar TL'ye ulaşmış olup, söz konusu kredilerin toplam kredi ve alacaklar içerisindeki payı da % 33'e yükselmiştir. Tüketici kredilerinin toplam kredi ve alacaklar içerisindeki payı artmakla birlikte, özellikle konut ve ihtiyaç kredileri ile bireysel kredi kartlarının bu tür krediler içerisindeki payı önemli yükselişler göstermiştir. Tüketici kredilerinin toplam kredi ve alacaklar içerisindeki payının yüksek olması ise kredi riskinin yakından takibini gerekli kılmaktadır.

Tüketici kredileri alt türler itibariyle üçüncü bölümde analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonuçlarından görüldüğü üzere, özellikle bireysel kredi kartlarında, taşıt kredilerinde ve diğer kredilerde takibe dönüşüm oranları yüksek seviyelerde dalgalanma göstermektedir. Konut ve ihtiyaç kredileri ise takibe dönüşüm oranı en düşük tüketici kredileridir. Ancak, konut kredilerinin tüketici kredileri içerisindeki payının yüksek oluşu ve bu tür kredilerin 2011 yılı itibariyle 75 milyar TL'ye ulaşması, söz konusu kredi türünde kredi riskini azaltıcı önlemlerin, zamanında uygulamaya konulmasını gerektirmektedir.

Konut kredileri tüketici kredileri içerisinde en fazla paya sahip kredi türü olup, söz konusu kredilerde takibe dönüşüm oranları 2002 ve 2009 yılları hariç % 2 seviyesinin altında dalgalanma göstermiştir. Konut kredilerinde sorunlu kredi oranlarının düşük olması, bu kredi türünde tahsilat performansının ve kredi kalitesinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Konut kredilerinin tahsilat performansının yüksek olmasında; bu tür kredilerde tutarların yüksek olması nedeniyle kredi kullandırılan kişilerin mali analizinin iyi yapılmasının, faiz oranlarının diğer tüketici kredilerine oranla düşük ve vade yapısının uzun olmasının, hanehalkı tarafından konuta verilen önemin, bağımsız ekspertiz uygulamasının ve konut değerinin %75'ini aşmayacak şekilde kredi kullandırılmasının önemli payı bulunmaktadır.

Ancak, özellikle konuta ilişkin yapılacak ekspertiz çalışmasını gerçekleştirecek firmanın, krediyi kullandıracak banka tarafından belirlenmesi, uygulamaya yönelik risk oluşturmaktadır. Nitekim, çalışma yapılacak gayrimenkule ilişkin ekspertiz firması tarafından belirlenen değer % 75'i tutarında kredi kullandırılabilirdiğinden, ilgili gayrimenkulün değerinin düşük çıkması halinde kredi kullanacak kişiler bekledikleri seviyenin altında kredi tahsisiyle karşılaşmaktadırlar. Bankaların böyle bir durumda müşteri kaybedilmemesi için ekspertiz firmasından raporda belirtilen değer yükseltilmesi yönünde talepte bulunabilmesi mümkündür. Bu tür bir uygulamada ekspertiz firmalarının, banka ile olan ilişkilerin bozulmaması ve karşılıklı çalışmaya devam edilmesi için talepleri gerçekleştirebilme riski bulunmaktadır. Söz konusu değer yükseltişleri ise kişilerin %75 sınırının üzerinde kredi kullanabilmelerinin yolunu açmaktadır.

Uygulamaya yönelik söz konusu risklerin azaltılması ve kredi kalitesinin korunması açısından yapılması gereken, ekspertiz yapacak firmanın merkezi bir kuruluş tarafından belirlenmesi ve banka ile ekspertiz firması arasındaki karşılıklı ilişkinin sonlandırılarak, bu işlemlerin merkezi kuruluş üzerinden yürütülmesidir. Önerilen uygulamada, konut kredisi talebini alan banka öncelikle kullanıcının mali durumunu analiz edecek, tahsis kararı verildiği takdirde konut değerinin tespiti için merkezi kuruluşa başvuracaktır. Merkezi kuruluş tarafından atanan değerlendirme firması raporu hazırlayarak ilgili bankaya sunacaktır. Banka tarafından da, değerlendirme raporunda belirtilen tutarın %75'ini geçmeyecek şekilde kredi tahsisi yapılacaktır. Değerleme raporunun merkezi kuruluş tarafından belirlenen değerlendirme firmasınca hazırlanması uygulamada ortaya çıkabilecek risklerin azaltılmasını sağlayacaktır.

Kredi riskinin azaltılması amacıyla tüketici kredilerine yönelik bir diğer uygulama önerisi kredi kartlarına ilişkindir. Kredi kartlarına yönelik getirilen öneri bu tür kredilerde takibe dönüşüm oranlarının yüksek olmasından ve kredi kartı hacminin gün geçtikçe artarak, sistem için önemli riskler içermesinden kaynaklanmıştır. Nitekim Türkiye’de, gerek kredi kartı sayıları gerekse kredi kartı kullanım hacimleri yıllar itibariyle sürekli olarak artış göstermiştir. 2003 yılı sonunda yaklaşık 20 milyon adet olan kredi kartı sayısı, 2011 yılında 51 milyon adede yükselmiştir. Bireysel kredi kartı tutarları da, kart sayılarındaki artışa paralel şekilde sürekli olarak artış göstermiş ve 2002 yılında 4,3 milyar TL olan bireysel kredi kartı tutarları 2011 yılında 55 milyar TL’ye yükselmiştir.

Bireysel kredi kartlarında takibe dönüşüm oranlarına bakıldığında, söz konusu oranların yüksek seviyelerde olduğu ve bankacılık sistemi açısından önemli bir risk içerdiği görülmektedir. 2002-2011 yılları arasında bireysel kredi kartlarında takibe dönüşüm oranları diğer tüketici kredisi türlerine kıyasla oldukça yüksek seviyelerde dalgalanma göstermiştir. Nitekim takibe dönüşüm oranları, 2005 yılı ve sonrasında normal kabul edilen % 5 seviyelerinin üzerinde dalgalanma göstermiş, özellikle küresel krizin derinleştiği dönemde % 11 seviyelerine ulaşmıştır. Bireysel kredi kartlarında takibe dönüşüm oranlarının yüksek olmasında; kredi kartı kullanıcılarının mali analizlerinin iyi yapılmamasının, gelirin çok üstünde limit tahsisinin, çok sayıda bankadan kredi kartı alınarak yüksek seviyede harcama yapabilme olanağına ulaşılmasının, kredi kartı tahsisine yönelik kriterlerin etkin şekilde belirlenmemesinin ve bankaların performans hedefli ve baskıcı genişleme politikalarının önemli etkisi bulunmaktadır.

Bireysel kredi kartlarında takibe dönüşüm oranlarının yüksek olması ve sistem açısından önemli riskler içermesi, alınması gereken önlemlerin zamanında uygulamaya konulmasını gerektirmektedir. Bu çerçevede, kredi kartlarında takibe dönüşüm oranlarının azaltılması amacıyla uygulamaya konulması gereken en önemli tedbir tek limit uygulamasıdır. Söz konusu uygulamaya ilişkin halen tartışmalar sürmekle birlikte, belirtilen uygulamanın ivedilikle uygulamaya geçirilmesi gerekmektedir.

Tek limit uygulamasıyla, kredi kartı kullanıcısının gelir ve harcama rakamlarının toplamına ve geçmiş kredi performanslarına bakılarak risk analizi yapılacak ve buna bağlı olarak bir limit belirlenecektir. Kredi kartı sahibi belirlenen limiti aşmayacak şekilde tek kredi kartına sahip olabileceği gibi, söz konusu limiti birden fazla kart ile de kullanabilecektir. Bu uygulama ile, kişilerin çok sayıda bankaya başvurarak, gelirlerinin çok üzerinde harcama yapabilmelerinin ve sürdürülemez bir borç yüküyle karşılaşmalarının önüne geçilerek, kredi riskinin azaltımı sağlanacaktır. Tek limit uygulamasının, ekonomide harcama miktarını düşürerek talep daralması yaratabilmesi mümkün olmakla birlikte, sürdürülemez bir borç yükü ile talebe bağlı bir genişleme, ileride daha büyük sorunlar ortaya çıkaracağından, riskin azaltımı ve TGA oranlarının düşürülmesi için uygulamanın kısa süre içerisinde hayata geçirilmesi gerekmektedir.

4.1.2. Bankalarca Uygulanabilecek Politikalar

Üçüncü bölümde yapılan kredi analizinden görüleceği üzere, kurumsal kredilerde takibe dönüşüm oranları sektörler arasında önemli farklılıklar içermekte ve bazı sektörlerde sürekli olarak ortalamanın üzerinde dalgalanma göstermektedir. Tüketici kredileri de alt türler itibariyle TGA oranları yönünden önemli farklılıklar içermekte ve özellikle taşıt kredilerinde, bireysel kredi kartlarında ve diğer kredilerde sorunlu kredi oranları yükseklik arz etmektedir. Kredi riskinin sektörler ve alt kredi türleri itibariyle farklılık göstermesi nedeniyle, bankaların birtakım uygulamaları hayata geçirmelerini gerekmektedir. Aşağıda bankalarca alınabilecek önlemler ve uygulama önerileri kurumsal krediler ve tüketici kredileri bağlamında iki alt başlıkta açıklanmıştır.

4.1.2.1. Kurumsal Kredilere Yönelik Politika Önerileri

Çalışmanın üçüncü bölümünde sorunlu kredilerin hangi sektörlerde yoğunlaştığının analizi yapılmıştır. İnceleme sonucunda; kurumsal kredilerde takibe dönüşüm oranlarının sektörler arasında önemli ölçüde farklılık gösterdiği, belli sektörlerde TGA oranlarının sürekli olarak yükseklik arz ettiği, kullanılan kredilerin ve takipteki kredilerin önemli bir kısmının belirli sektörlerde yoğunlaştığı görülmüştür.

Sektörler arasında takibe dönüşüm oranlarının farklılık arz etmesi ve belirli sektörlerde TGA oranlarının sürekli olarak yükseklik göstermesi, bankaların kredi politikalarında sektörel farklılığa gitmelerini ve özellikle sektörel risk analizi yapmalarını gerektirmektedir. Söz konusu çalışma ile geriye dönük olarak kredi riski analizi yapılarak, riski yüksek sektörler belirlenmeli, buna bağlı olarak da sektörel risk limitleri oluşturulmalıdır. Ayrıca sektörler arasında fiyatlama farklılaştırmasına gidilmeli ve kredi riski yüksek sektörlerde teminatların güçlendirilmesine çalışılmalıdır.

Bankalarca kredi riskinin azaltılması için yapılması gereken bir diğer uygulama da takipteki kredilerin teminat durumu yönünden analize tabi tutulmasıdır. Nitekim 2011 yılı sonu itibariyle sektörün takibe düşen alacaklarının %49'u teminatsızdır. Global finans krizi öncesi bu oranın %40 seviyesinde olduğu dikkate alındığında, teminatsız takipteki kredilerin artış gösterdiği görülmektedir. Bu durum kredilerin tahsil edilme olanağını azaltırken, aktif kalitesine zarar vermekte ve karlılığı düşürmektedir. Bankalarca, kredilerin tahsil edilme olanağını sınırlayan bu durumu iyileştirmek ve sektörün finansal durumunu güçlendirmek amacıyla, teminatsız kredilerin hangi sektör ve kredi türlerinde yoğunlaştığı analiz edilmeli ve bu sektörlerde ve kredi türlerinde güçlü teminatlar alınarak kredi tahsisi yapılmalıdır.

Kredi riskini arttıran bir diğer faktör, tahsis edilen kredilerin sektör ve kişi bazında yoğunlaşma göstermesidir. Kredi yoğunlaşmasının en önemli göstergelerinden birisi ise büyük tutarlı kredilerin toplam krediler içerisindeki payıdır. Nitekim 2011 yılı itibariyle 1 milyon TL'den büyük nakdi kredilerin toplam krediler içerisindeki payı %47 seviyesine ulaşmış olup, aynı oran 2006 yılında %40 olarak gerçekleşmiştir.

2006 sonrası görece büyük tutarlı kredilerde yoğunlaşma riskinin artış göstermesi, bankaların aktif kalitesine büyük zararlar verebilecek bir gelişme olarak algılanmakta olup, yoğunlaşma riskini azaltıcı uygulamalara yönelmek riskin dağıtımını yönünden faydalı olabilecektir. Bu kapsamda; yoğunlaşma riskini azaltan bireysel kredilere ağırlık verilebileceği gibi, görece düşük tutarlı kurumsal kredilerin arttırılması da sağlanabilecektir.

4.1.2.2. Tüketici Kredilerine Yönelik Politika Önerileri

Tüketici kredileri alt türler itibariyle üçüncü bölümde analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda; özellikle taşıt kredilerinde, diğer kredilerde ve bireysel kredi kartlarında takibe dönüşüm oranlarının yüksek seviyelerde dalgalanma gösterdiği, konut ve ihtiyaç kredilerinde ise tahsilat performansının yüksek olduğu görülmüştür. Konut ve ihtiyaç kredilerinin, tüketici kredileri (bireysel kredi kartları dahil) içerisindeki toplam payının % 61 olduğu dikkate alındığında, söz konusu iki kredi türünde sorunlu kredi oranlarının düşük olması bankalar açısından olumlu bir gelişmedir.

Diğer taraftan, özellikle kredi kartlarının adet ve tutarlarında son yıllarda önemli artışlar yaşanması ve bu kredi türünde TGA oranlarının yüksek olması, sistem için ciddi bir risk içermektedir. Bireysel kredi kartlarında takibe dönüşüm oranlarının yüksek olmasında ise; kredi kartı kullanıcılarının mali analizlerinin iyi yapılmamasının, gelirin çok üstünde limit tahsisinin, performans hedefli ve baskıcı genişleme politikalarının etkisi bulunmaktadır. Bankalar bu kapsamda, kredi kartlarında takibe dönüşüm oranlarının düşürülmesi amacıyla bir dizi uygulamayı hayata geçirmelidirler. Bu kapsamda; kredi kartının tahsisi öncesi müşterinin finansal durumu detaylı analiz edilmeli, diğer finansal kuruluşlardaki risk durumu da dikkate alınarak limit tahsisi yapılmalı, performans hedefli ve baskıcı genişleme politikasından vazgeçilmelidir.

Tahsilat performansı düşük olan diğer tüketici kredileri ise “taşıt ve diğer krediler” dir. Söz konusu iki kredi türünün, toplam tüketici kredileri içerisindeki payı %15 seviyesindedir. Oransal pay düşük olmakla birlikte tahsilat performanslarının düşük olması nedeniyle, bu tür kredilerde teminatlar güçlü tutulmalı, risk limitleri iyi belirlenmeli, müşterinin mali analizi iyi yapılmalı ve elde edilen analiz sonuçlarına göre tahsis kararı verilmelidir.

Tüketici kredilerinde tahsilat performansı en yüksek kredi türü ise konut kredileridir. Konut kredilerinin tahsilat performansının yüksek olmasında, bu tür kredilerde tutarların yüksek olması nedeniyle kredi kullandırılan kişilerin mali analizinin iyi yapılmasının, konut kredilerinde faiz oranlarının diğer tüketici kredilerine oranla düşük ve vade yapısının uzun olmasının, hanehalkı tarafından konuta verilen önemin, bağımsız ekspertiz uygulamasının ve konut değerinin

%75'ini aşmayacak şekilde kredi kullandırılmasının önemli payı bulunmaktadır. Ancak, konut kredilerinin toplam krediler içerisindeki payının ve konuta/konut kredilerine yönelik talebin yüksek olması, söz konusu kredilerde önemli artışlar yaşanacağına göstergesidir. Bu nedenle konut kredisi tahsislerinde birtakım hususların bankalarca dikkate alınması gerekmektedir.

Konut kredilerinde hanehalkının ödeme gücünü etkileyen en önemli faktör kredilerin faiz yapısıdır. Ülkemizde konut finansmanına yönelik kredilerde faiz oranı; sabit, değişken veya aynı kredi için her iki yöntem esas alınmak suretiyle belirlenebilmektedir. Sabit faizli kredilerde faiz ve anapara ödemesi değişmezken, değişken faizli kredilerde faiz oranında yaşanan değişimlere bağlı olarak kredi anapara ve faiz ödemeleri de değişmektedir. Değişken faizli konut kredilerinde faiz riski, banka tarafından kredi kullanıcıya devredilmektedir. Faiz oranlarındaki ani ve beklenmedik yükselişler ise kredi kullanıcılarının ödeme güçlerini olumsuz etkileyerek, sorunlu kredi oranlarını yükseltmektedir.

Yaşanan kriz deneyimleri, değişken faizli konut kredilerindeki TGA oranlarının, sabit faizli kredilere oranla daha yüksek olduğunu ve değişken faizli kredilerin tüketicilerin ödeme güçlerini olumsuz etkileyebildiğini göstermiştir. Bu duruma en güncel örnek, ABD Mortgage Krizi olup, söz konusu krizde değişken faizli kredilerin ne kadar etkili olduğu 2007 yılı verilerinden kolaylıkla görülebilmektedir. Nitekim mortgage kredilerinin 30, 60 ve 90 günlük gecikme oranları faiz yapısı açısından incelendiğinde, sabit faizli mortgage kredilerinde gecikme oranının % 3,45 olarak gerçekleştiği, değişken faizli mortgage kredilerinde ise bu oranın % 7,61 olduğu görülmektedir.

Konut kredilerinde bankaların dikkat etmesi gereken bir diğer husus da, krediyi kullananların ödeme yetenekleri olup, bu kapsamda alt gelir grubuna kullandırılan kredilerin oranının yakından takibi gerekmektedir. Nitekim ABD'de yaşanan Mortgage Krizi'nde, 2008 yılı Şubat ayı itibarıyla oluşan gecikme oranları prime kredilerde %3,4, alt A kredilerde %12,5, subprime kredilerde ise %21,5 olarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla sorun temel olarak alt gelir grubunun kredi geri ödemelerinde yaşadığı problemlerden kaynaklanmıştır.

Türkiye’de 2011 yılında bankalarca kullanılan tüketici kredilerinin kullananların gelir gruplarına göre dağılımına bakıldığında ise; % 26’sının 0-1.000 TL gelir grubuna, % 23’ünün ise 1.001-2.000 TL gelir grubuna kullandırıldığı görülmektedir. Bu kapsamda, 2011 yılında tahsis edilen tüketici kredilerinin yaklaşık yarısı, alt gelir grubuna kullandırılmıştır. Gelir seviyesi 5.001 TL ve üstü olan gelir grubuna kullanılan tüketici kredilerinin oranının ise % 14 seviyelerinde kaldığı görülmektedir.

Söz konusu veriler, daha çok alt gelir grubunun tüketim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tüketici kredilerine yöneldiğini, üst gelir grubunun ise tüketim ihtiyaçlarını servet ve gelirleri aracılığıyla karşıladığını göstermektedir. Tüketici kredilerinin daha çok alt gelir grubunda yoğunlaşması ve bankaların bu kesime yönelik kredi genişlemesini hızlı bir şekilde sürdürmesi, bankacılık sisteminin kredi riskini arttırmaktadır. Nitekim olası bir kriz anında, yaşanan ekonomik dalgalanmalardan en fazla etkilenen kesimi alt gelir grubu oluşturmaktadır. Tüketici kredilerinin bu kesimde yoğunlaşması, olası bir kriz anında TGA stokunu ciddi ölçüde arttırarak, banka bilançolarında ciddi bozulmalar ortaya çıkarabilecektir.

Tüketici kredilerinin kullanan profili açısından yapılan risk analizinde, incelenmesi gereken bir diğer nokta, kullanılan kredilerin hangi meslek grubunda yoğunlaştığıdır. Çünkü, kredi kullananların hangi meslek grubunda yoğunlaştığı, risklerin değerlendirilmesi ve krediye ilişkin kararların alınmasında, bankalar açısından önemli bir husustur. Ülkemizde 2011 yılı Aralık ayı itibariyle kullanılan tüketici kredilerinin yaklaşık % 53’ü sabit gelir elde eden ücretli kesime, %11’i ise serbest meslek mensuplarına kullandırılmıştır. Kalan % 36’lık kısım ise diğer meslek grubu ve sınıflandırma yapılmayanlara kullandırılmıştır. Serbest meslek grubunda bulunanlara tahsis edilen tüketici kredilerinin toplam tüketici kredilerinden aldığı pay, kredi riski açısından önemli bir olgudur. Nitekim serbest meslek mensupları, ekonomide yaşanan gelişme ve dalgalanmalardan en fazla etkilenen kesimi oluşturmaktadır.

Dolayısıyla bankalar, 2007 yılında ABD’de başlayan ve etkileri halen devam eden krizin çıkış nedenlerini iyi analiz etmelidirler. Özellikle değişken faizli kredilerin toplam krediler içerisindeki payının ulaştığı değerleri ve risk seviyelerini yakından izlemelidirler. Diğer taraftan, alt gelir grubuna kullandırılan tüketici kredileri de iyi analiz edilmeli, bu kesimde teminatlar güçlendirilmeye çalışılmalı, vadeler mümkün olduğunca uzun ve ödemeler düşük tutulmalı, müşterinin ödeme ve gelir kalemleri detaylı değerlendirilmelidir. Kullanıcıların meslek profilleri de gelirin istikrarı ve kredi geri ödemelerinin sorunsuz olması açısından önem taşıdığından, kullanıcıların meslek profilleri de analize tabi tutularak, tahsis edilen kredilerin hangi meslek grubunda yoğunlaştığı yakından izlenmelidir.

4.2. Kriz Dönemlerinde Artış Gösteren Sorunlu Kredilerin Çözümlemesine Yönelik Politika Önerileri

Bankacılıkta kredi riski, üstlenilen aracılık fonksiyonunun en temel gereği olup, söz konusu riski ortaya çıkaran faktörler çok çeşitlidir. Kredilerin sorunlu hale gelmesi, banka ya da kredi kullanıcısından kaynaklanabileceği gibi, çevresel nedenlerden de kaynaklanabilmektedir. Banka ya da kredi kullanıcısından kaynaklanan nedenler büyük ölçüde kontrol altında tutulabilen ve etkileri çoğunlukla sınırlı olan faktörlerken, çevresel nedenler kontrol edilemeyen ve etkisi büyük olan faktörlerdir.

Çalışmanın bu kısmında, yaşanan krizler nedeniyle TGA oranının artış göstermesine bağlı olarak ortaya çıkan sorunlu kredi stokunun çözümlenmesine yönelik uygulama önerilerine değinilecektir. Belirtilen uygulama önerileri ise hem bankalara hem de krediyi kullanan taraf olan firma ve tüketicilere yönelik olacaktır.

4.2.1. Kamu Kurumlarınca Uygulanabilecek Politikalar

Geçmiş kriz deneyimleri, bankacılık sistemindeki sorunlu kredilerin kriz dönemlerinde önemli yükselişler gösterebildiğini ve bu durumun sektörün tümüne zarar vererek banka iflaslarına yol açabildiğini göstermiştir. Nitekim Türkiye’de yaşanan 2000-2001 krizinde sorunlu kredilerin toplam krediler içerisindeki payı %37’ye, Asya Krizinde Tayland’da %45’e, Malezya’da %18’e, G.Kore’de %13’e, ABD Mortgage Krizinde subprime kredilerde %21’e (Alt A kredilerde %12, prime kredilerde %3) yükselmiş ve buna bağlı olarak çok sayıda banka iflas durumuyla karşılaşmıştır.

Çalışmanın bu kısmında, sorunlu kredilerin artarak bankacılık sistemine zarar verecek boyutlara ulaşması halinde uygulanabilecek politika önerilerine değinilecektir. Bu çerçevede ilk uygulama önerisi; devletin kuruluşunda öncülük ettiği ve ekonomideki finansal kuruluşların da sermayedar olarak katılabildiği merkezi bir varlık yönetim şirketinin kurulması olacaktır. Merkezi VYŞ uygulaması özellikle, 1997 yılında Tayland'da başlayan ve çevre ülkelere yayılan Asya Krizi sonrasında uygulanmış ve yüksek seviyelere ulaşan sorunlu kredilerin çözümlenerek tasfiye edilmesinde ve yüksek geri kazanımlar elde edilmesinde önemli rol oynamıştır.

Merkezi VYŞ uygulamasında kamunun önderliğinde kurulan bir şirkete bankaların kötü aktifleri devredilerek takip tek çatı altında yürütülmekte ve bankaların asli fonksiyonlarına dönmeleri sağlanmaktadır. Ayrıca merkezi VYŞ'ye bir takım yasal yetkiler tanınabildiğinden, hukuki süreç daha hızlı ilerleyebilmekte ve tahsil kabiliyeti artabilmektedir. Kriz dönemlerinde yüksek seviyelere ulaşan sorunlu kredilerin merkezi VYŞ'ye devredilerek takibin bu kuruluşlarca yürütülmesi, Asya Krizi döneminde Güney Kore, Tayland, Endonezya gibi ülkelerde uygulanmıştır. Söz konusu uygulama ile sorunlu kredileri yüksek seviyelere ulaşan bankaların sorunlu varlıkları kamu öncülüğünde kurulan merkezi VYŞ'ye satılmış ve bankalara devredilen sorunlu varlıklar karşılığında likidite desteği sağlanmıştır. Söz konusu varlıkların tasfiye edilmesi süreci ise merkezi VYŞ'lerce yürütülmüş ve sorunlu varlıklarda %50'lere ulaşan geri kazanımlar sağlanmıştır.

Kriz dönemlerinde merkezi VYŞ uygulaması önerilmesinin temel nedeni, sorunlu kredilerdeki artışa bağlı olarak ortaya çıkabilecek banka iflaslarının önüne geçilmesi ve sektörün yeniden yapılandırılmasının hızlı bir şekilde tamamlanmasıdır. Nitekim yüksek seviyedeki sorunlu varlığın bankalarca çözümlenmesine çalışılması hem bankaları asli fonksiyonlarından uzaklaştırmakta hem de likidite sorunu ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla, ülkemiz gibi icra ve takip sisteminin işleyiş hızının yavaş olduğu ülkelerde, söz konusu takip işlemlerinin, bir takım yasal yetkiler tanınmış merkezi VYŞ'lerce yürütülmesi hukuki takip sürecini hızlandırırken, tahsil kabiliyetini de artırıcı etki yapabilecektir.

Kurulacak bu şirket modeliyle; bankacılık sektörünün kriz dönemlerinde artan TGA stokunun bu kuruluşlardan devralınması ve yüksek seviyedeki TGA stoku nedeniyle ortaya çıkabilecek banka iflaslarının önüne geçilmesi sağlanabilecektir. Diğer taraftan kurulacak merkezi VYŞ, bankaların düşük kalitedeki aktiflerini devralarak, karşılığında bankalara daha likit varlıklar devredeceğinden, aynı zamanda bankalara likidite desteği de sağlanabilecektir. Kurulacak merkezi VYŞ kriz dönemlerinde ve bankaların TGA stokunun aşırı yükseldiği durumlarda faaliyete geçebilecek olup, kriz tanımlaması ise TGA rasyolarına göre yapılabilecektir.

Kurulacak şirkette en önemli sermaye payı kamuya ait olabileceği gibi, bankalar ve diğer finansal kuruluşlar da şirkete sermayedar olarak katılabileceklerdir. Merkezi VYŞ kriz sürecinde kurulabileceği gibi, kriz öncesi kurulan bir şirket de kriz dönemlerinde faaliyet hacmini genişletebilecektir. Sorunlu kredi ve varlıkların tasfiyesine yönelik önerilen merkezi VYŞ’de finansman, şirket tarafından borçlanma yoluyla sağlanabileceği gibi, sermayedar olan kamu kurumları ve/veya diğer şirket hissedarlarınca da sağlanabilecektir. Diğer taraftan yetersiz kalınan durumlarda, Hazine ya da Merkez Bankası’ndan kaynak sağlanması yoluna da gidilebilecektir. Kurulacak merkezi VYŞ’ye, yasal yönden birtakım yetkiler tanınarak, gerek varlıkların devralınması, gerekse tasfiye süreci hızlandırılabilir. Türkiye’de yasal takip süresinin uzunluğu ve hukuki sıkıntılar göz önüne alındığında, kurulacak VYŞ’ye takibe ilişkin bazı istisnai yetkiler tanınması daha önemli hale gelmektedir. Özellikle icra ve iflasa ilişkin takiplerde merkezi VYŞ’ye tanınacak yetkiler, tahsilat hızını arttırıcı etkiler yaratabilecektir. Merkezi VYŞ sistemdeki sorunlu kredi oranını normal kabul edilen %5 seviyesinin altına çektiğinde ise sistemden çekilebilecektir.

Kriz dönemlerinde artış gösteren sorunlu kredilerin çözümlenmesine yönelik kamu tarafından gerçekleştirilebilecek bir diğer uygulama, bankalar ile kredi borçlularının bir araya gelerek, borçlarını yeniden yapılandırabilecekleri yasal yapının oluşturulmasıdır. Söz konusu uygulama Londra Yaklaşımı olarak adlandırılmakta olup, bu yaklaşımda temel amaç; banka ve diğer alacaklı kuruluşların gereksiz şekilde zarar görmesinin önlenerek, hem banka hem de kredi borçlularının sorunlarına etkin çözümler bulunmasıdır.

Londra Yaklaşımı temelli uygulamalar ülkemizde ilk defa 2000-2001 finansal krizi sonrası gündeme gelmiş ve Finansal Yeniden Yapılandırma Programı (FYYP) ile uygulamaya konulmuştur. İstanbul Yaklaşımı olarak adlandırılan bu uygulama ile bankacılık sektöründe zor duruma düşen kredi müşterileri ile bankaların bir araya gelerek, borç ödemelerinin belirli bir plana oturtulması sağlanmıştır. Ayrıca, bu yaklaşıma istinaden borçlarını yapılandıran firmalara vergi istisnaları gibi bir takım teşvikler verilmiştir.

FYYP'nin yasal zemini ise 2 temel düzenleme ile sağlanmıştır. Bu düzenlemelerden ilki 31.01.2002 tarihli "4743 Sayılı Mali Sektöre Olan Borçların Yeniden Yapılandırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun", ikincisi ise bu Kanun'un 2'inci maddesine dayanılarak hazırlanmış olan ve 11.04.2002 tarihli "Finansal Yeniden Yapılandırma Çerçeve Anlaşmalarının Onaylanması, Kabulü ve Uygulanmasına İlişkin Genel Şartlar Hakkında Yönetmelik" tir. 4743 sayılı Kanun ve ilgili yönetmelik, gerek alacaklı kuruluşları gerekse borçlu şirketleri sürece katılım yönünden zorlayıcı bir unsur içermemekte, aksine yararlanan taraflara teşvik sistemi getirmektedir.

İstanbul Yaklaşımı'nın uygulanmaya başladığı 24 Haziran 2002 tarihinden Nisan 2005 tarihine kadar yaklaşık 3 yıl içerisinde, 329 firmadan yeniden yapılandırma başvurusu alınmış ve bu başvuruların 318 adedi (% 97'si) sözleşmeye dönüşerek yeniden yapılandırma gerçekleştirilmiştir. Söz konusu süre zarfında yeniden yapılandırılan kredi borçlarının toplam tutarı ise yaklaşık 6 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.¹²³ Görüldüğü üzere İstanbul Yaklaşımı gerek alacaklı kuruluşlar gerekse borçlu şirketler açısından olumlu sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Bu yaklaşım sayesinde bankalar icra ve takip giderlerini azaltırken, alacaklarını belirli planlar dahilinde geri alabilme imkanına kavuşmuşlardır. Diğer taraftan ödemelerini yapamayan ve finansal sıkıntı içerisinde bulunan firmalar, borçlarını yapılandırarak belirli vadelerde borçlarını ödeyebilme imkanına kavuşmuşlardır. Böylelikle, çok sayıda kişiye iş imkanı sağlayan firmaların faaliyetlerine devam etmesi sağlanarak, istihdam üzerinde de olumlu etkiler ortaya çıkarılmıştır.

¹²³ www.tbb.org.tr (Erişim: 26.06.2011)

Günümüzde yaşanabilecek olası bir kriz nedeniyle sorunlu kredilerin artış göstermesi halinde, İstanbul Yaklaşımı benzeri bir yapılanma oluşturulabilecektir. Yasal altyapısı kamu tarafından oluşturulacak bu tür bir yapılandırma yöntemi ile bankalar kredi alacaklarını tahsil edebilme imkanına kavuşurken, kredi kullanıcıları da borçlarını belirli vadelerde ödeyebilme imkanına kavuşacaklardır. Ancak uygulamanın eksik kalmaması için kapsama yalnızca firmalar değil, kredi kullanan hanhalkları da alınmalı ve uygulanan teşvik sistemi hem bankalar hem de kredi kullanıcıları için geliştirilmelidir. Oluşturulacak yasal yapıda, kredi geri ödeme vadesi ve işletilecek faiz oranlarına ilişkin temel kıstaslar belirlenmeli ve bankalar yanında kredi kullanıcılarının da menfaatleri gözetilmelidir.

Kriz dönemlerinde kredi borçlusu ile bankaların bir araya gelerek borçların tasfiyesine ilişkin böyle bir yapı oluşturulması, bankaları uzun ve masraflı kredi takip süreçlerinden kurtarıırken, firma ve hanhalklarının finansman sıkıntılarının giderilmesine de katkı sağlayacaktır.

4.2.2. Bankalarca Uygulanabilecek Politikalar

Kriz dönemlerinde artış gösteren sorunlu kredilerin çözümlenmesine yönelik yaygın bankacılık uygulaması; idari ya da kanuni takibe geçilmesidir. Bankalarca yapılan takip uygulaması, kredi kullanıcılarını icrai yollarla borçlarını ödemeye zorlamakta ve bu sayede bankalar alacaklarını tahsil etmeye çalışmaktadırlar. Ancak, ekonomide yaygın bir kriz ortamı olduğunda, aynı firma aleyhine çok sayıda bankanın takibe geçmesi ve buna bağlı olarak firma iflaslarının yaşanması mümkündür. Nitekim 2000-2001 krizi döneminde bankalar kredi borcunu ödeyemeyen firmalar aleyhine takibe geçmiş, yaşanan takipler nedeniyle çok sayıda firma faaliyetlerine son vermek durumunda kalmıştır. Diğer taraftan, tüketici kredilerinde TGA oranlarının artması neticesinde çok sayıda hanhalkının konut, taşıt vb. varlıkları üzerine kanuni takibe geçilmiş ve önemli sosyal sorunlar yaşanmıştır.

Bu çerçevede, kriz dönemlerinde artan sorunlu kredilerin çözümüne yönelik bankalarca uygulamaya konulan ilk çözüm kredinin kanuni takibe aktarılması olmamalıdır. Zaten ödeme sıkıntısı içerisinde olan firma ve tüketiciler aleyhine takibe geçilmesi, ekonomide var olan kriz ortamını daha da kötüleştirerek, reel sektörün finansman sıkıntısını derinleştirmektedir. Yaşanan sorunların derinleşmesi ise nihai tahlilde bankaları da etkilemekte ve bankalar yaşanan iflas sorunları nedeniyle alacaklarını tahsil edememe sorunuyla karşılaşmaktadır.

Dolayısıyla, artan sorunlu kredi stokunun çözümlenmesi ve yüksek geri kazanımlar elde edilmesi için yapılması gereken ilk uygulama kredi müşterileri ile alacaklı bankaların konsorsiyum oluşturarak, borçların ödenmesini belirli bir plana bağlamaları ve geri ödeme vadesini mümkün olduğunca uzatmalarıdır. İstanbul Yaklaşımı olarak 2002 yılında uygulanan bu politika ile çok sayıda firmanın sorunlu hale gelen kredileri belirli bir ödeme planına bağlanmış ve önemli geri kazanımlar sağlanmıştır. Ancak uygulamanın eksik kalan tarafı, yapılandırmanın orta ve küçük ölçekli işletme kredilerini kapsamaması, tüketici kredilerini yapılandırma kapsamına almamasıdır. Bu çerçevede bankalarca yapılması gereken, kriz dönemlerinde artan sorunlu tüketici kredilerinin de yapılandırma kapsamına alarak, hanehalklarının da uzun vadeli geri ödeme olanağından ve teşvik uygulamalarından yararlanmasını sağlamaktadır. Sorunlu kredilerin yapılandırılmasında hem kurumsal hem de tüketici kredilerinin kapsama alınması, yapılandırılan tutarı arttırırken, kapsamın genişlemesi sayesinde bankaların geri kazanım oranları da yükselecektir.

Bankaların öncelikli olarak takibe geçmeyerek, sorunlu kredileri yapılandırması ise likidite sorununu ortaya çıkarabilecektir. Nitekim Türkiye’de mevduatların vade yapısının kısa olduğu dikkate alındığında, olası bir kriz anında yüksek tutarlı yeniden yapılandırmaya gidilmesi ve alacakların uzun vadeye yayılması, bankaların likidite riskini arttıracaktır. Söz konusu likidite ihtiyacının karşılanması noktasında kamu otoritesi tarafından finansal kesime likidite desteği sağlanabilecektir. Yapılacak likidite desteği bankaların elinde bulunan likit olmayan varlıkların satın alınması yoluyla gerçekleştirilebileceği gibi, bankalarca çıkarılan borçlanma kağıtlarının satın alınması yoluyla da olabilecektir.

Bankaların artan sorunlu kredileri çözümlenmesine ilişkin bir diğer uygulama önerisi de, tahsil kabiliyeti düşük olan sorunlu kredileri kurulacak merkezi VYŞ’ye devrederek, asli fonksiyonlarına odaklanmalarıdır. Bankaların artan sorunlu

kredilerini kendilerinin takibe geçmesi durumunda, belirli bir takip gideri ortaya çıkmakta ve asli fonksiyonlarından uzaklaşmaktadırlar. Ortaya çıkan yüksek seviyedeki sorunlu kredi stokunun merkezi VYŞ'ye devredilmesi bankalara likidite sağlarken, takip giderlerinin de azalmasını sağlayacaktır.

SONUÇ

Faaliyet amacı, tasarruf sahiplerinden sağlamış oldukları fonları talep edenlere kredi olarak kullandırmak ve karşılığında faiz ve komisyon geliri elde etmek olan bankaların karşılaştıkları en temel risk, tahsis edilen kredinin kullanıcısı tarafından sözleşmede belirlenen esaslar dahilinde geri ödenmemesidir. Kredi borçlusunun yükümlülüklerini tam veya zamanında yerine getir(e)memesine veya yerine getirme gücünde meydana gelebilecek olumsuz gelişmelere bağlı olarak bankanın zarara uğrama tehlikesi olarak ifade edilen kredi riskinin gerçekleşmesi halinde, tahsis edilen kredi sorunlu hale gelmekte ve ortaya belirli bir mali kayıp çıkmaktadır.

Bankanın aktif-pasif yönetimini olumsuz etkileyen ve likidite yapısının bozulmasına yol açan sorunlu kredilerin artarak sistemin tümüne yayılması halinde ise, banka iflasları yaşanabilmekte ve gerek bankacılık sektörü gerekse ülke ekonomisi üzerinde olumsuz etkiler ortaya çıkabilmektedir.

Bankacılık kesiminde sorunlu kredilerin artması, reel sektörü de dolaylı olarak etkilemekte ve kredi plasmanlarının azalmasına neden olmaktadır. Buna bağlı olarak da reel sektörde finansman sıkıntısı yaşanmaktadır. Diğer taraftan, sorunlu hale gelen kredilere ilişkin bankalarca kanuni takibe geçilmesi çok sayıda şirketin iflasına neden olabilmekte, bunun sonucunda ise işsizlik rakamlarında artış gözlenebilmektedir. Sorunlu kredi oranlarının artış göstermesinden kredi kullanan hanehalkları da önemli ölçüde etkilenmekte, bankalarca yapılan takipler nedeniyle insanlar konut, taşıt vb. varlıklarını kaybedebilmektedirler. Nitekim Türkiye’de yaşanan Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizi artan sorunlu kredi oranlarının ülke ekonomisi ve toplum üzerinde ne gibi etkiler ortaya çıkardığını açık şekilde göstermiştir.

Bu çalışma, sorunlu kredi oranlarının bankacılık sektörü ve finansal sistem açısından taşıdığı öneme istinaden hazırlanmıştır. Yapılan çalışmada krediler sektör ve alt türler itibarıyla incelenmiş, hangi kredi türlerinde ve sektörlerde takibe dönüşüm oranlarının yükseklik arz ettiği belirlenmiştir. Ulaşılan veriler ışığında kredi riskinin azaltılması amacıyla gerek kamu kurumları gerekse bankalar açısından alınması gereken önlemler ve önleyici politikalar belirtilmiştir. Diğer taraftan, alınan önlemlere karşın kredi riskinin tamamen ortadan kaldırılabilmesi mümkün olmadığından ve özellikle ekonomik kriz dönemlerinde sorunlu kredi oranlarının

yaşadığı yükselişler dikkate alınarak, olası bir kriz anında ortaya çıkacak sorunlu kredi stokunun çözümlenmesine yönelik uygulama önerileri üzerinde durulmuştur.

Çalışmada krediler “kurumsal krediler” ve “tüketici kredileri” olmak üzere iki kısma ayrılarak, alt türler itibariyle takibe dönüşüm oranlarının değişimi ve kredi riskinin hangi kredi türlerinde ve sektörlerde yoğunlaştığı incelenmiştir. Çalışmada kullanılan bankacılık ve sektör verileri temel olarak, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun interaktif bülten ve raporları ile Türkiye Bankalar Birliği’nin rapor ve yayınlarından sağlanmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde kredi ve sorunlu kredi kavramları ele alınmıştır. Bu kapsamda ilk olarak kredinin literatür ve yasal mevzuat açısından tanımlaması yapılmış ve temel kredi türlerine değinilmiştir. Ardından kredinin unsurları ve kredilendirme ilkeleri açıklanmıştır. Birinci bölümün ikinci kısmında ise sorunlu kredi kavramı açıklanmış ve ortaya çıkış nedenleri üzerinde durulmuştur. Sorunlu krediyi ortaya çıkaran nedenler; iç ve dış etkenler olarak iki kısma ayrılarak açıklandıktan sonra, kredinin sorunlu hale gelmesinin etkileri “krediyi kullandıran banka, bankacılık sektörünün geneli, reel sektör ve ülke ekonomisi” bağlamında değerlendirilmiştir. Bu bölümde son olarak sorunlu kredileri çözümlene yöntemleri üzerinde durulmuştur. Tahsis edilen kredinin sorunlu hale gelmesi durumunda bankanın izleyebileceği politikalar “müşteri ile çalışmaya devam edilmesi, takibe geçilmesi ve sorunlu kredinin varlık yönetim şirketlerine devredilmesi” olarak 3 ana başlık altında açıklanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise, sorunlu krediler ile bankacılık krizleri üzerinde durulmuş ve kriz dönemlerinde sorunlu kredilerin ulaştığı değerler ile ortaya çıkan rakamsal tabloya değinilmiştir. Bu bölümünde ilk olarak bankacılıkta karşılaşılan başlıca risk türlerine değinilmiş, ardından konumuz açısından önem arz eden kredi riski detaylı olarak açıklanmıştır. İkinci bölümde son olarak, örnek krizler bağlamında sorunlu kredi rakamları incelenmiş, kriz dönemlerinde sorunlu kredi oranlarının ulaştığı değerler ile oluşan rakamsal tabloya yer verilmiştir.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde Türkiye’de bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü, krediler ve takipteki kredi rakamları analiz edilmiştir. Ardından krediler; “kurumsal krediler” ve “tüketici kredileri” olmak üzere iki ana kısma ayrılarak, hangi kredi türlerinde ve sektörlerde takibe dönüşüm oranlarının ortalamanın üzerinde seyrettiği incelenmiştir.

Kurumsal kredilerin analizinde, gerek kullanılan gerekse sorunlu hale gelen kredilerin önemli bir kısmının belirli sektörlerde yoğunlaştığı ve sektörler arasında takibe dönüşüm oranlarının ciddi farklılıklar içerdiği görülmüştür. Yapılan incelemede ayrıca, belirli sektörlerde sorunlu kredi oranlarının sürekli olarak yükseklik arz ettiği ve ortalamanın oldukça üzerinde dalgalanma gösterdiği gözlenmiştir. Tüketici kredilerinin analizinde ise, belirli tüketici kredisi türlerinde sorunlu kredi oranlarının sürekli olarak ortalamanın üzerinde dalgalanma gösterdiği ve takibe dönüşüm oranlarının alt türler itibariyle önemli farklılıklar içerdiği görülmüştür.

Çalışmanın dördüncü bölümünde, sorunlu kredilerin azaltılması ve çözümlenmesine yönelik politikalar üzerinde durularak, kamu kurumlarınca ve bankalarca alınması gereken önlemler ve uygulama önerileri açıklanmıştır. Dördüncü bölüm iki temel üzerine şekillenmekte olup, ilk kısımda sorunlu kredilerin azaltılması amacıyla uygulanabilecek politikalar üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda kamu kurumları ve bankalarca alınabilecek önlemler ve uygulama önerileri kurumsal krediler ve tüketici kredileri bağlamında ayrı ayrı açıklanmıştır.

Sorunlu kredi oranlarının azaltılması amacıyla kamu kurumlarınca alınabilecek önlemler; sektörel kredi sınırlaması, karşılık oranlarının sektörler itibariyle farklılaştırılması, firma bazlı rating uygulamasına geçilmesi, Kredi Garanti Fonu mekanizmasının geliştirilmesi ve kapsamının genişletilmesi, konut kredilerinde bağımsız ekspertiz firmasının merkezi kuruluş tarafından belirlenmesi, kredi kartlarında tek limit tahsisi gibi uygulamalar çerçevesinde açıklanmıştır.

Sorunlu kredi oranlarının azaltılması amacıyla bankalarca alınabilecek önlemler ise; sektörel risk analizi ve kredi politikası, sorunlu kredilerin teminat yönünden analizi ve teminatların güçlendirilmesi, büyük tutarlı kredilerde yoğunlaşma riskinin azaltılması gibi uygulamalar çerçevesinde açıklanmıştır.

İkinci kısımda ise, sorunlu kredilerin artarak bankacılık sistemine zarar verecek boyutlara ulaşması halinde uygulanabilecek politika önerileri, kamu kurumları ve bankalar açısından açıklanmıştır.

Kamu kurumlarına yönelik ilk uygulama önerisi devletin kriz dönemlerinde kuruluşunda öncülük ettiği ve bankaların sorunlu varlıklarını devralarak sektöre likidite sağlayan merkezi bir varlık yönetim şirketinin kurulması, ikinci uygulama ise bankalar ile kredi borçlularının bir araya gelerek, borçlarını yeniden yapılandırabilecekleri yasal yapının kurulması olmuştur. Bankalara yönelik ilk öneri, ülkemizde İstanbul Yaklaşımı olarak bilinen uygulamanın geliştirilerek kriz dönemlerinde hayata geçirilmesi, ikinci uygulama ise artan sorunlu kredi stokunun kurulacak merkezi varlık yönetim şirketine devredilerek, bankaların asli fonksiyonlarına odaklanması olmuştur.

KAYNAKÇA

- Akgüç, Öztin: **Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi**, Arayış Basım ve Yayıncılık, İstanbul, 2010.
- Alpay, Sadık: **Kredi Tahsis Kredi Kontrol Risk İzleme ve Önleme Yöntemleri**, Türkiye Bankalar Birliği Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, İstanbul, 2001.
- Altıntaş, M. Ayhan: **Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği - 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu Basel-I ve Basel-II Düzenlemeleri Çerçevesinde**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006.
- Altıntaş, Ayhan: **Kredi Kayıplarının Makroekonomik Değişkenlere Dayalı Olarak Tahmini ve Stres Testleri - Türk Bankacılık Sektörü İçin Ekonometrik Bir Yaklaşım**, Yayın No:281, G. M. Matbaacılık, İstanbul, 2012.
- Aslan, Hadiye: “İpotekli Konut Finansman Sisteminde Kriz (Subprime Mortgage Credit Crisis)”, Houston Üniversitesi - C.T. Bauer College of Business, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu 8. Kuruluş Yılı Dönümü Konferansı.
- Ataçoğlu, Hüsamettin: “Kredi Riski Takibi, Sorunlu Krediler ve Erken Uyarı Sistemleri”, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2006.
- Babuşcu, Şenol: **Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi**, Akademi Consulting and Training, Eylül 2005.
- BDDK: “Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi”, Nisan 2009.
- BDDK: “Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi”, Aralık 2009.

- BDDK: “Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi”, Eylül 2010.
- BDDK: “Finansal Piyasalar Raporu”, Aralık 2011.
- BDDK: “Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü-Aralık 2011”, Sayı:2012/1, 07.02.2012.
- Basel Committee on Banking Supervision: “Principles for the Management of Credit Risk”, Basel, September 2000.
- Basel Bankacılık Denetim Komitesi: “Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı-Gözden Geçirilmiş Düzenleme)”, Bank for International Settlements Press & Communications, Switzerland, 2004.
- Bastı, Eyup: **Kriz Teorileri Çerçevesinde 2001 Türkiye Finansal Krizi**, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, Yayın No:191, Ankara, 2006.
- Berk, Niyazi: **Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi**, Beta Basım, İstanbul, 2001.
- BORYAD: “Mortgage Krizi Dünyayı Sarsıyor”, Ocak 2008.
- Bumin, Mete, Ferhun Ateş: **Sorunlu Bankaların Çözümlemesi Türkiye Deneyimi**, Palme Yayıncılık, Ankara, 2008.
- Cade, Eddie: **Managing Banking Risks**, Gresham Books, England, 1997.
- Candan, Hasan, Alper Özün: **Bankalarda Risk Yönetimi ve Basel II**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006.

- Chernobai, Anna S.
ve diğ.: **Operational Risk**, John Wiley & Sons, New Jersey, 2007.
- Chorafas, Dimitris N.: **Operational Risk Control With Basel II**, Elsevier Butterworth-Heinemann Linacre House, UK, 2004.
- Claessens Stijn
ve diğ.: "Financial Restructuring in Banking and Corporate Sector Crises: What Policies to Pursue", NBER Working Paper 8386, July 2001.
- Çeştepe, Hamza,
Mahmut Bilen: "Devletin Ekonomideki Rolü: Finansal Kriz Sonrası Doğu Asya'da Performans Analizi", İktisat İşletme ve Finans Dergisi, Sayı: 183, Haziran 2001.
- Demir, Faruk
ve diğ.: "ABD Mortgage Krizi", Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Çalışma Tebliği, Sayı:3, Ağustos 2008.
- Demirgüç Kunt, Aslı,
Enrica Detragiache: "The Determinants of Banking Crises Evidence from Developing and Developed Countries", IMF Research Department Working Paper, WP/97/106, 1997.
- Duttagupta, Rupa,
Paul Cashin: "The Anatomy of Banking Crises", IMF Working Paper, WP/08/93, April 2008.
- Duvan, Berke: "Finansal Sistemin Yeniden Yapılandırılması Tayland Uygulaması", Devlet Planlama Teşkilatı Çalışma Raporları, 2001.
- Dziobek, Claudia: "Market-Based Policy Instruments for Systemic Bank Restructuring", IMF Working Paper, WP/98/113, 1998, s.19-20.
- Erdem, Ekrem: **Para Banka ve Finansal Sistem**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2008.

- Erdönmez, Pelin
Ataman: **Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi**, Bankacılar Dergisi, Sayı: 68, Mart 2009.
- Esen, Oğuz: “Bankacılık Krizleri, Yeniden Yapılandırma Programları ve Türk Bankacılık Sektörü”, Siyasa, Yıl:1, Sayı:1, 2005.
- Hoggarth, Glenn
ve diğ.: “Costs of Banking System Instability: Some Empirical Evidence”, Bank of England-Harvard University, Working Paper, 2001.
- Honohan, Patrick,
Daniela Klingebiel: “Controlling the Fiscal Costs of Banking Crises”, World Bank Policy Research Working Paper, WPS 2441, September 2000.
- IMF: “Financial Crises: Characteristics and Indicators of Vulnerability”, 1998, s.76.
- İnağ, Nihal: “Tüketici Kredileri”, TCMB Araştırma Planlama ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Tartışma Tebliği, No:9011, Ankara, 1990.
- Karacan, Ali İhsan: **Türk Bankacılık Sisteminin Temel Sorunları ve Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması**, İktisat İşletme ve Finans Dergisi, Yıl:17, Sayı:192, 2002.
- Karagül, A. Aziz,
B. Kağan Özdemir: **Mali Oranlar Aracılığıyla Finansal Kırılganlığın Tekstil Sektöründeki Etkilerinin Analizi: 1992-2003 Analizi**, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:9, Sayı:1, 2009.
- Karamustafa, Cemal: “Sorunlu Kredilerin Varlık Yönetim Şirketlerince Tasfiyesi ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi”, T.C. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, Denetçilik Tezi, İstanbul, 2011.

- Kibritçiöğlu, Aykut: “Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Hükümetler, 1969-2001”, 2001.
- Kim, Soo-Myung ve diğ.: “Restructuring and Reforms in The Korean Banking Industry”, BIS Papers, No:28, 2006.
- Linder, S. Wayne: “Total Quality Loan Management Applying The Principles of TQM for Superior Lending Performans”, Bankers Publishing Company, England, 1993.
- Lindgren, Carl Johan ve diğ.: “Financial Sector Crisis and Restructuring Lessons from Asia”, IMF Occasional Paper No:188, 1999.
- Mishkin, Frederic S.: “Understanding Financial Crises: A Developing Country Perspective”, NBER Working Paper: 5600, 1996.
- Mishkin, Friedrich S.: “Financial Policies and the Prevention of Financial Crises in Emering Market Countries”, NBER Working Paper Series, December 2001.
- Oy, Osman, Gülcan Güngüler: **Türk Hukuk Mevzuatına Göre Kredi ve Kredi Teminatları**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- Öçal, Tezer ve diğ.: **Para Banka Teori ve Politika**, Gazi Kitabevi, Ankara, 1997.
- Öker, Ayşegül: “Ticari Bankalarda Kredi ve Kredi Riski Yönetimi - Bir Uygulama”, T.C. Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, İstanbul, 2007.
- Özgül, Suat: **Sorunlu Kredilerde Erken Uyarı Modelleri ve Çözüm Teknikleri**, Türkiye Bankalar Birliği Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, İstanbul, 3-4 Mart 2008.

- Özgül, Suat: **Sorunlu Kredilerde Erken Uyarı Sinyalleri ve Takip Süreçleri**, Türkiye Bankalar Birliği Eğitim Merkezi Seminer Notları, İstanbul, 25-26 Mart 2010.
- Parasız, İlker: **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2009.
- Saçcı, H. Selçuk: “Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Kredi Karşılıkları Uygulamaları ve Makroekonomik Etkileri”, TCMB Uzmanlık Tezi, Ankara, 2004.
- Savaşal, Mustafa: **Kredi Türleri ve Risk Yönetimi**, TBB Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, İstanbul, 06-08.10.2003.
- Selimler, Hüseyin: “Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Kredilerin Varlık Yönetim Şirketlerince Tasfiyesi Seçilmiş Ülkeler ve Türkiye Uygulaması”, T.C. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2006.
- Seval, Belkıs: “Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi”, **T.C. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü Yayınları**, Yayın No:59, 1990.
- Seval, Belkıs: **Sorunlu Krediler**, Türkiye Bankalar Birliği Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, İstanbul, 10-11.03.2000.
- Sevim, Cüneyt: **Öncü Göstergeler Yaklaşımına Göre Finansal Krizler ve Türkiye Örneği**, BDDK Kitapları No:11, Ankara, Temmuz 2012.
- Sevilengül, Orhan: **Banka Muhasebesi**, Gazi Kitabevi, Ankara, Mart 1999.
- Sipahi, Nihal: “Problemlili Kredilerin Yeniden Yapılandırılması Uluslararası Uygulamalar ve Türkiye Örneği”, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2003.

- Stark, Sharon L.,
Barbara F. Buckley: "Montly Market Monitor", OTS, Washington, April 2008.
- Kavcıoğlu, Şahap: **Ticari Bankalarda Sorunlu Kredilerin Yönetimi Çözüm Yolları ve Takibi**, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2003.
- Şakar, Birgül: **Banka Kredileri ve Yönetimi**, Beta Basım, İstanbul, 2006.
- Şişman, Övünç: **Faiz Oranı Getiri Eğrisi Simülasyonu Yöntemleri ve Bankacılıkta Aktif Pasif Yönetimi Üzerine Etkileri: Türkiye’de Ticari Bankalar Üzerine Bir Uygulama**, BDDK Kitapları No:9, Ankara, 2011.
- Takan, Mehmet: **Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.
- Tekirdağ, Arda: "Türkiye’de Bireysel Kredi Artışı ve Risk Analizi", TCMB Uzmanlık Tezi, Ankara, 2009.
- TBB: **50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi "1958-2007"**.
- Vongvipanonnd, Pairoj: "Insolvency Systems and Risk Management in Asia", Forum on Asian Insolvency Reform 2004, New Delhi-India, 3-5 November 2004.
- Yükseler, Zafer: Türkiye’de Kriz Dönemlerinde Ekonomik Gelişmeler ve Ödemeler Dengesi Uyumu, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yayını, Temmuz 2009.
- Woo, David: "Two Approaches to Resolving Nonperforming Assets During Financial Crises", IMF Working Paper, WP/00/33, March 2000.

İnternet Kaynakları: www.kgf.com.tr
www.imf.org
www.mevzuat.adalet.gov.tr
www.bkm.com.tr
www.bddk.org.tr
www.tbb.org.tr
www.federalreserve.gov
www.resmigazete.gov.tr
www.collinsdictionary.com
www.ekosem.ieu.edu.tr
www.boryad.org
www.bis.org
www.econturk.org

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı:	Cemal Karamustafa
Doğum Tarihi ve Yeri:	23.04.1984 / Fatsa
Lise:	Fatsa Lisesi
Üniversite:	Uludağ Üniversitesi
Fakülte:	İktisadi ve İdari Bilimler
Bölümü:	Kamu Yönetimi
Çalıştığı Kurum:	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
İşe Giriş Tarihi:	15.10.2008
Birim:	Denetim Daire Başkanlığı
Ünvan:	Denetçi
Faaliyet Alanı:	Bankacılık
Bildiği Yabancı Diller:	İngilizce

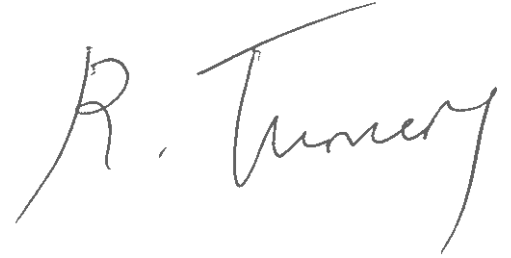
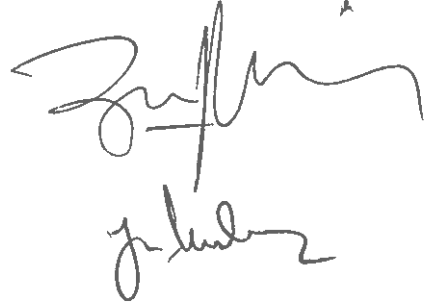
TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite T.C.Galatasaray Üniversitesi
Enstitü Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı Soyadı Cemal KARAMUSTAFA
Tez Başlığı Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Kredilerin Analizi ve Uygulamaya Yönelik Politika Önerileri
Savunma Tarihi 13.05.2013
Danışmanı Doç.Dr. Burak GÜRBÜZ

JÜRİ ÜYELERİ

Ünvanı, Adı, Soyadı
Doç.Dr. Burak GÜRBÜZ
Doç.Dr. Yaşar KABATAŞ
Yrd.Doç.Dr. Ruhi TUNCER

İmza

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Sibel YAMAK